

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Baki AYGÜN

KOLLUK YETKİLERİ BAĞLAMINDA 1982 ANAYASASINDA
SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Baki AYGÜN

KOLLUK YETKİLERİ BAĞLAMINDA 1982 ANAYASASINDA
SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Danışman

Yard.Doç.Dr.İ.Uğur ESGÜN

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Baki AYGÜN'ün bu çalışması jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr.
Erdal ÖZSUNAR

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr.
N. Uğur ESGÜN

Üye : Yrd. Doç. Dr.
Seçkin YAVUZDOĞAN

Tez Başlığı: Kolluk Yetkileri Bağlamında 1982 Anayasası'nın
Seyahat Özgürlüğü

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 13/06/2012

Mezuniyet Tarihi : 15/06/2012

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ANLAMI ve KAPSAMI

1.1. Köklü Bir Hak Olarak Seyahat Özgürlüğü	6
1.1.1. Eşitlik Ve Özgürlük Kavramlarının İnsan Hakları İle Kopmaz Bağı	7
1.1.1.1. Eşitlik ve İnsan Hakları	8
1.1.1.2. Özgürlüğün Hak Niteliği	9
1.1.2. Seyahat Özgürlüğü'nün Anlamı ve İnsan Hakları'ndaki Konumu	10
1.1.2.1. Seyahat Özgürlüğünü Gerçekleştirmenin Varlık Nedeni Olarak Bazı Temel Haklar	11
1.1.2.2. Bazı Temel Hakları Gerçekleştirmenin Ön Şartı Olarak Seyahat Özgürlüğü	13
1.2. Seyahat Özgürlüğünün Dünyada Ve Türkiye'deki Gelişimi	14
1.2.1. Seyahat Özgürlüğü'nün Pozitif Hukuk Sistemlerine Geçişi	14
1.2.2. Türk Tarihinde Seyahat Özgürlüğünün Gelişimi	16
1.2.2.1. Osmanlı Dönemi'nde Seyahat Özgürlüğü	16
1.2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde 1982 Anayasası Öncesine Kadar Seyahat Özgürlüğü	18
1.2.2.2.1. 1921 Anayasası Dönemi	19
1.2.2.2.2. 1924 Anayasası Dönemi	20
1.2.2.2.3. 1961 Anayasası Dönemi	22
1.2.3. Modern Dünyada Ve Türkiye'de Seyahat Özgürlüğü	24
1.2.4. Seyahat Özgürlüğü İle İlgili Uluslararası Sözleşmelerin Türk Hukuk Normları Karşısındaki Yeri	29

İKİNCİ BÖLÜM

1982 ANAYASASI'NDA SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ ve SINIRLARI

2.1. 1982 Anayasası Ve Seyahat Özgürlüğü	31
2.1.1. Anayasa'da Seyahat Özgürlüğü Güvencesinin Boyutları	33
2.1.1.1. Seyahat Özgürlüğünün Yerleşme Özgürlüğü İle Birlikte Düzenlenmesi	33
2.1.1.2. Seyahat Özgürlüğü İle İlgili 2001 ve 2010 Anayasa Değişiklikleri	34
2.1.1.3. Seyahat Özgürlüğü Çerçevesinde Vatandaş-Yabancı Ayrımı	35
2.1.2. Seyahat Özgürlüğü İle Yakın Bağlantılı Diğer Anayasal Güvenceler	36
2.1.2.1. Kişi Hürriyeti ve Güvenliğinin Düzenlendiği 19. Madde	36
2.1.2.2. Suç ve Cezalara İlişkin Esasların Düzenlendiği 38. Madde	37
2.1.2.3. Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları İle İlgili 62. Madde	39
2.2. Seyahat Özgürlüğüne Müdahalenin Kapsamı Ve Sınırları	39

2.2.1. Anayasa’da Seyahat Özgürlüğüne Müdahaleyi Mümkün Kılan Genel Hükümler	39
2.2.1.1. Temel Hakların Sınırlanması İle İlgili 13. Madde.....	40
2.2.1.2. Temel Hakların Kullanımının Durdurulması ile İlgili 15. Madde.....	43
2.2.1.3. Yabancıların Haklarının Sınırlanması İle İlgili 16. Madde	46
2.2.2. Anayasa’da Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması Şartları.....	49
2.2.2.1. Suç Soruşturması ve Kovuşturması Şartı	49
2.2.2.2. Hâkim Kararı Şartı	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

3.1. Türk Vatandaşlarına Yurt Dışına Çıkma Yasağı Konulması	52
3.1.1. İdari İşlemlerle Uygulanan Yurt Dışına Çıkma Yasağı.....	52
3.1.1.1. Pasaport Kaybının Haklı Bir Nedene Dayandırılmaması	52
3.1.1.2. Yabancı Ülkelerden Sınır Dışı Edilenler	55
3.1.1.3. Yurt Dışında Kalmanın İdarece Sakıncalı Görülmesi	56
3.1.1.4. Anayasanın İdareye Tanıdığı Takdir Yetkisi Sorunu	58
3.1.2. Yargı Kararlarına Bağlı Olarak Yurt Dışına Çıkma Yasağı.....	60
3.1.2.1 Ceza Muhakemeleri Kanununda Adli Kontrol Neticesinde Yurt Dışına Çıkamama	60
3.1.2.2. CMK m.109 Gereğince Uygulanan Yurt Dışı Çıkış Yasağına Karşı Başvurulacak Kanun Yolları	66
3.1.2.3. Türk Ceza Kanunu Bağlamında Seyahat Özgürlüğünün Kısıtlanması	66
3.2. Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi.....	72
3.2.1. Türk Ceza Kanunu’na Göre Sınır Dışı Edilme.....	75
3.2.2. Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun’a Göre Sınır Dışı Edilme.....	78
3.2.2.1. Vize İhlalinin Yaptırımı Olarak Sınır Dışı Edilme.....	78
3.2.2.2. Pasaport Yenileme Başvurusunda Bulunmamanın Yaptırımı Olarak Sınır Dışı Edilme	82
3.2.2.3. Ağır Hapis Cezasını Gerektiren Suçun Tamamlayıcı Yaptırımı Olarak Sınır Dışı Edilme	83
3.2.2.4. Yurt İçinde Kalmanın İdarece Sakıncalı Görülmesinin Sonucu Olarak Sınır Dışı Edilme	83
3.2.3. Pasaport Kanunu’na Göre Sınır Dışı Edilme.....	85
3.2.4. Türk Vatandaşlık Kanunu’na Göre Sınır Dışı Edilme	86
SONUÇ	88
K A Y N A K Ç A.....	93
EKLER	100
Ö Z G E Ç M İ Ş	138

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.m.	:adı geçen makale
a.g.e.	:adı geçen eser
Any.	:Anayasa
A.İ.H.S.	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
f.	:Fıkra
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
CMK	:Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	:Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
İHAM	:İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
K.H.K.	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
prg.	: Paragraf
PK.	: Pasaport Kanunu
RG	: Resmi Gazete
s.k.	: Sayılı Kanun
s.	: Sayfa
T.C.K.	:Türk Ceza Kanunu
T.B.M.M.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.V.K.	: Türk Vatandaşlık Kanunu
Y.İ.S.H.K.	:Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun

ÖZET

Seyahat etmek, en basit tanımıyla “bir yerden bir yere hareket etmek” olarak algılandığında, fizik yasalarda tüm varlıklara yapışık olan “hareket”in, bitkilerde olmasa da hayvan ve insanlarda bir etkinliğe dönüştüğü gözlemlenebilir. Hareket yeteneğini yitirmiş bir sağlık problemi yaşayan kişi için “bitkisel hayata girdi” benzetmesinin yapılması bundan kaynaklanır. İnsanın hareket etkinliğinin hayvanlarınkinden en temel farkının ise bu etkinliğin güdüsel değil, biyolojik ihtiyaçlarının yanında, çeşitli ekonomik-kültürel ve hatta psikolojik motivasyonlara bağlı olarak bilinçli bir etkinliğe ve çoğu zaman “seyahat”e dönüşmüş olmasında ortaya çıkar. Bu yüzden Seyahat Özgürlüğü, tartışmasız biçimde en temel insan hakları biri olarak genel kabul görmektedir. Bu çalışmada amaç, genelde Seyahat Özgürlüğü’nün bu niteliklerine hak, eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla birlikte ve tarihsel gelişimi çerçevesinde dikkat çektikten sonra, günümüzde ve Türk Hukuk Sistemi’nde bu özgürlüğün hukuksal boyutlarını araştırmak ve seyahat özgürlüğüne idari organlar ve yargı organlarınca müdahale biçimleri ile süreçlerinin boyutlarını tartışmak olacaktır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmakta olup birinci bölümde, Seyahat Özgürlüğü’nün anlam ve önemi, diğer hak ve özgürlüklerle olan ilintisi ve bağı ve ayrıca Seyahat Özgürlüğü’nün hak ve özgürlük mücadeleleriyle pozitif hukuka taşınmasının tarihsel arka planının dünya genelinde ve Türkiye özelinde incelenmesi ve aktarılmasını içermektedir.

İkinci Bölümde doğrudan doğruya seyahat özgürlüğünün Türk Pozitif Hukuku’nda, yani günümüzde yürürlükte olan Türk hukuk sisteminin, başta 1982 Anayasası ve ilgili kanunlar olmak üzere, çeşitli hükümleri çerçevesinde her yönüyle değerlendirilmesiyle ilgili veri aktarımı ve saptamalar içermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde tezin amacını gerçekleştirmeye yönelik olup bu bölümde; seyahat özgürlüğü kullanımı, sınırlandırılması ve hatta bazen durdurulabilmesinde önem taşıyan kolluk ve adliye yetkilerine odaklanan inceleme, saptama ve değerlendirmeler içermektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın asıl hedefi, 1982 Anayasal Düzeni temelinde şekillenen ve özellikle 12 Eylül 2010’da yapılan halkoylamasının kesinleşmiş sonucunun 23 Eylül 2010’da yayımlanmasıyla yürürlüğe giren anayasa değişikliklerine paralel olarak ilgili kanunlardaki adaptasyon sorunlarını, ortaya çıkan boşluklara dikkat çekmek ve bu boşlukları dolduracak alternatif önermeler sunma yönündedir.

SUMMARY

This study, that consists of three main chapters, includes meaning and importance of freedom of travelling, connections and relations with other rights and freedoms and also historical background of moving freedom of travelling into positive law with struggle of rights and freedoms at first chapter.

Second chapter includes data transfer and conclusions about evaluation of freedom of travelling in the frame of Turkish Positive Law and relevant laws, especially 1982 constitutional law.

Third chapter is about fulfilling the purpose of the thesis and includes studies, conclusions and evaluations about how to use, limit and even stop freedom of travelling by focusing on authority of law enforcement and court.

So the main purpose of this study is about drawing attention and presenting alternative suggestions about adaptation problems and the gaps in law appeared with the change in constitution that is voted in 12 Sept. 2010 and came into force in 23 Sept. 2010 and is shaped with 1982 constitutional pattern.

GİRİŞ

İnsan hakları, pozitif hukukta, özgürlükleri de içinde barındıran ve insanlar arasında renk, din, dil, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanacağı ve en yalın tabiri ile de kişiyi koruyan, insan onurunu güvence altına alan hükümleri ifade eder.¹ İnsan hakları kavramı, kişinin sırf bir insan olduğu için sahip olduğu hakların varlığına işaret eder. Bu sade ama temel tanımlamada “insan” ile kast edilen, “bitki veya hayvan olmayan canlı varlık”tır.² Kuşkusuz, gelişen modern dünyada, insanın dinamik gelişim potansiyeline bağlı olarak insan hakları kavramı da gelişmiş, ayrıntılı hale gelmiştir. Bu paralelde günümüzde pozitif hukuk sistemlerinde tanınan ve güvenceye alınan bazı haklar, tüm insanları kapsamasa da, önemli nicelikteki kısmı sonuçta “bir insanı” dahi koruyan bir hukuksal güvence ise, o da bir insan hakkı olarak kabul edilebilir. Ayrıca, yine günümüzde sadece vatandaşlara yönelik hakların da varlığı İnsan Hakları düşüncesi için bir çelişki sayılmaz.

Bununla birlikte; bu çalışmanın eksenini oluşturan Seyahat Özgürlüğü, zaten bu tip akıl yürütmeleri veya felsefi yaklaşımları gerektirmeyecek kadar tüm insanları kapsayan bir nitelik taşımaktadır. Çünkü seyahat etmek, en basit tanımıyla “bir yerden bir yere hareket etmek” olarak algılandığında, fizik yasalarda tüm varlıklara yapışık olan “hareket”in, bitkilerde olmasa da hayvan ve insanlarda bir etkinliğe dönüştüğü gözlemlenebilir. Hareket yeteneğini yitirmiş bir sağlık problemi yaşayan kişi için “bitkisel hayata girdi” benzetmesinin yapılması bundan kaynaklanır. İnsanın hareket etkinliğinin hayvanlarınkinden en temel farkının ise bu etkinliğin güdüsel değil, biyolojik ihtiyaçlarının yanında, çeşitli ekonomik-kültürel ve hatta psikolojik motivasyonlara bağlı olarak bilinçli bir etkinliğe ve çoğu zaman “seyahat”e dönüşmüş olmasında ortaya çıkar. Bu yüzden Seyahat Özgürlüğü, tartışmasız biçimde en temel insan hakları biri olarak genel kabul görmektedir.

Bununla birlikte; “yaşam hakkı” ile “vücut ve ruh bütünlüğünün korunması” gibi bazı haklarla karşılaştırıldığında Seyahat Özgürlüğü’nün en üstün hak olarak kabul edilemeyeceği ortadadır. Bir kişinin sırf yaşamını tehlikeye atmaması için onun bazı yerlere girmesinin veya seyahat etmesinin engellenebilmesi örneği ile bile bu farklılık anlaşılabilir. Ancak, Seyahat Özgürlüğü bazı durumlarda bizzat bu çok daha “hayati” önem içeren hakların güvencesi

¹ DURMAZ, Melik, 1982 Anayasasının 90. Maddesi Çerçevesinde Uluslararası Sözleşmeler ve İç Hukuka Etkisi, Selçuk Üniversitesi, SBE (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007, s.22.

² DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları (çeviren Mustafa Erdoğan- Levent Korkut), Yetkin Yayınları, Ankara, 1995, s.19; KUÇURADİ, İonna, İnsan Hakları Kavramları ve Sorunları, Türkiye Felsefe Kurumu Y., Ankara, 2007, s. 44, 56, 57.

bakımından da birincil önem taşıyabilmektedir. Zaten insana, insanlığa ait her değerin bir şekilde birbiriyle bağlantı kurulabilmesi her zaman mümkündür. Bu nedenle; çalışmamızda olduğu gibi, sadece bir hak özelinde yoğunlaşan insan haklarıyla ilgili bir analizde dahi, o hakkın diğer haklardan kopuk düşünülemeyeceği, haklar arasında kurulacak bir hiyerarşinin de mutlak kabul edilemeyeceğinin öncelikle vurgulanması gerekir.

Bütün bunların yanında, Seyahat Özgürlüğü'nün her durumda hem en temel hem de en klasik haklardan biri olduğu sabittir. Nitekim yaşam hakkı gibi temel hakların yanında Seyahat Özgürlüğü de, hem insanlık tarihinde mücadelesi verilen hem de pozitif hukuk metinlerine geçen ilk haklardan biridir. Üstelik yaşam hakkı gibi temel ve klasik haklardan önemli bir farkı, daha dinamik bir karakter taşımasında görülebilir. İnsanlık bu hakların hukuk sistemlerince güvenceye alındığı 18. Yüzyıl'dan bu yana bile, gerek teknolojik gerek kültürel bakımdan ölçülemeyecek denli gelişmiş, dönüşmüş ve farklılaşmıştır. Bu dönüşüm, örneğin yaşam hakkının özü bakımından fazla bir farklılık göstermese de Seyahat Özgürlüğü'ne büyük ölçüde yansımıştır. Artık ulaşım teknolojisinin gelişimi ve kültürel ihtiyaçların çeşitlenmesi, seyahat ihtiyacının kapsamını genişletmiş ve boyutlarını büyütmüş durumdadır. Ayrıca uluslararası ilişkilerin boyutlarının da dönüşmesi Seyahat Özgürlüğü'nün analizini dinamize etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, genelde Seyahat Özgürlüğü'nün bu niteliklerine hak, eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla birlikte ve tarihsel gelişimi çerçevesinde dikkat çektikten sonra, günümüzde ve Türk Hukuk Sistemi'nde bu özgürlüğün hukuksal boyutlarını araştırmak ve seyahat özgürlüğüne idari organlar ve yargı organlarının müdahale biçimleri ile süreçlerinin boyutlarını tartışmak olacaktır.

Seyahat Özgürlüğü'nün önünde birçok engelin varlığından söz edilebilir. Ama en azından günümüzdeki modern hukuk sistemlerinde bu engeller artık hiç değilse hukuksal eşitsizlikten doğmamaktadır. Başka bir deyişle, modern öncesi sınıf ve zümre ayırımına dayanan köleci ve feodal hukuk sistemlerindeki eşitsizliğin hukuksal kabulü reddedilmiştir. Dolayısıyla daha birçok hak ve özgürlük güvencesi bakımından en azından “kâğıt üzerinde” herkes eşit kabul edilmektedir. Bu nedenle modern hukuk sistemlerinde, Seyahat Özgürlüğü'nün önünde hukuksal eşitsizlikten doğan engeller artık mevcut değildir.

Ancak buna rağmen, seyahat özgürlüğünün (ve bağlantılı olan diğer özgürlüklerin) önünde artık hiçbir engelin kalmadığı söylenemez. Kişinin istediği yere gidebilme özgürlüğü bakımından, en azından ülke sınırları içinde ve hukuksal olarak, parasal gücü olmayan ile parasal gücü olan bakımından hiçbir fark yoktur. Bununla birlikte, seyahatin anlamı ve kapsamı da artık, özellikle ulaşım teknolojisinin böylesine geliştiği modern dönemde

farklılaşmıştır. Ulaşım teknolojilerini kullanabilmek doğrudan doğruya ekonomik güç ile ilgilidir ve parasal gücü olan bir kişi, parasal gücü olmayan bir kişiye göre millerce, kilometrelerce daha özgürdür.³ Bununla birlikte, seyahat özgürlüğünün önündeki ekonomik engeller, pozitif anayasa hukukundan çok sosyoloji veya siyaset-bilimi ile ilgili bir çalışmaya daha uygun düştüğü için bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bu nedenle çalışmanın kapsamı seyahat özgürlüğünün pozitif hukuktaki anlam ve değeri ile yine seyahat özgürlüğünün önündeki hukuksal engeller ile sınırlı tutulmuştur.

Hukuksal eşitliğin yadsınamadığı modern sistemlerde seyahat özgürlüğünün önündeki hukuksal engeller ise çok yönlüdür:

Bu engellerin birinci yönü, özgürlüğün doğasından kaynaklanır. Bu yönde ortaya çıkan en doğal sınır, başkasının seyahat özgürlüğünün ihlal edilmemesi gereğinden kaynaklanır. Hukuk sistemi tüm toplum bireylerinin hak ve özgürlüklerini güvenceye almak zorunda olduğuna göre, aynı zamanda toplumu oluşturan tüm bireylerin seyahat özgürlüklerinin de belli ölçülerde sınırlamalara tâbi tutulması doğaldır. Söz gelimi seyahat özgürlüğü, başka bir kişinin tarlasının tam ortasından geçmek türünden bir olanak hiç kimseye bahşetmez. Bu tip olasılıklar hukuk sistemince özgürlüğün (veya hakkın) kötüye kullanılması şeklinde kodlanır.⁴

Bir başka engel, kişinin üstlendiği sorumluluklar ve yükümlülüklerle ilgili olarak ortaya çıkar. Söz gelimi, bir işte çalışan veya bakmakla yükümlü olduğu kişinin yanında olması gereken bir kişinin istediği zaman istediği yere seyahat edebilmesi söz konusu olamaz.

Seyahat özgürlüğünün önündeki asıl hukuksal engel ise; bizatihi modern hukuk sisteminin yapısından ve devletin işlevleri yönünde ortaya çıkar. Milli güvenliğin sağlanması ve kamu düzeninin korunması, devletin temel işlevlerindendir. Dolayısıyla bir devlet, kendi vatandaşının yurt içinde seyahati ile ilgili sınırlamalar getirebileceği gibi onun yurt dışına çıkabilmesini de sınırlayabilecektir. Hatta bir başka perspektiften bakıldığında bir devlet, kendi vatandaşı olmayan bir bireyin kendi ülkesine girebilmesini sınırlayabilecek veya önleyebilecek ve hatta bazen onu sınır dışı edebilecektir. Milli güvenlik veya kamu düzeni gibi kavramlar ise suç olgusuyla yakından ilgilidir. Her suç, milli güvenlik olmasa da doğrudan kamu düzeninin bozulması ile doğrudan ilintilidir. Ayrıca milli güvenliği tehdit

³ Ekonomik eşitsizliklerin hak ve özgürlüklere doğrudan etkisi bakımından kapsamlı bir çalışma için bkz. HAHNEL, Robin, İktisadi Adalet ve Demokrasi, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Y., İstanbul, 2006.

⁴ Bu tip bir kodlama, sadece mantıksal bir çıkarım olmayıp pozitif hukuk metinlerine de yansımıştır. Örneğin; Özel Hukuk'ta "objektif iyiniyet" veya "dürüstlük" kuralları olarak bilinen hakkın kullanımında bir başkasına zarar vermeme titizliğinin gösterilmesi, Türk Medeni Kanunu'nun 2.maddesi, Kamu Hukuku'nda "militan (mücadeleci) demokrasi" olarak bilinen anlayış ise 1982 Anayasası'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması" başlıklı 14.maddesinde hükme bağlanmıştır.

eden suçlar veya suç işleme potansiyelleri, kamu düzenini bozucu nitelikteki suçlardan çok daha ciddi bir tehdit içerir. Üstelik bazı suçlar doğrudan doğruya seyahat özgürlüğünün kullanılmasına muhtaçtır. Örneğin vergi kaçakçılığı dışında döviz ve tarihi eser kaçakçılığı ve diğer birçok kaçakçılık türü, insan ticareti ile “kara para aklama” suçu, bizzat seyahat edilerek işlenebilecek niteliktedir. Dolayısıyla yaşam hakkı kadar değerli bir hak niteliği barındıran seyahat özgürlüğü, belki de diğer haklara göre çok daha fazla suç işleme olanaklarını barındırıcı nitelik taşır.

Öte yandan, hapis cezası, modern hukuk sistemlerinin cezalandırma tekniklerinin başında gelir. Hapishanelerin ortaya çıkması, bizzat modern ceza hukuku ile birlikte var olmuştur.⁵ Özellikle genel müsadere, idam ile işkence cezalarının yasak olduğu ve devletin sürgün uygulamalarının çok istisnai olduğu modern hukuk sistemlerinde, para cezası ve hürriyeti bağlayıcı ceza olarak adlandırılan hapis cezaları, modern devletlerin elinde kalan yegâne iki ceza tipidir. Doğaldır ki, caydırıcılık bakımından hürriyeti bağlayıcı ceza, para cezalarından çok daha caydırıcı nitelik taşır. Bu nedenle hapis cezası, modern devletlerin otorite kurmak bakımından uzun süre vazgeçemeyecekleri bir ceza türü olarak varlığını koruyacak gibi görünmektedir. Hapis (kapatma) cezası, Anayasal sistemlerde öncelikle “kişi hürriyeti ve güvenliği” olarak adlandırılan bir “insan hakkı”na müdahale anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, bir yere kapatılan kişinin doğal olarak seyahat ve yerleşme özgürlüğüne de müdahale edilmiş olunmaktadır. Hatta kapatılma işleminin, ceza değil de güvenlik tedbiri olan tutuklama durumlarını da kapsadığı göz önüne alınırsa, tutuklanma durumunda da sadece kişi hürriyeti ve dokunulmazlığının değil, seyahat ve yerleşme özgürlüğünün de engellenmesi anlamına geldiği ortadadır. Dolayısıyla, suça ve cezaya bağlı bu olasılıklar, Seyahat Özgürlüğü’ne müdahalede sadece kanuni düzenlemeleri değil, kolluk yetkilerini de konuyla doğrudan ilgili kılmaktadır.

Nihayetinde Seyahat Özgürlüğü ister istemez, hem kişi hürriyeti ve dokunulmazlığı hem de yerleşme özgürlüğü ile doğrudan bağlantılıdır. Bu üç hakkın sıkı bağına rağmen, çalışma kapsamının bir sınırlaması, “kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı”nın ile “yerleşme özgürlüğü”nün mümkün olduğunca ayıklanması ve incelemenin odağına sadece seyahat özgürlüğünün yerleştirilmesi yönünde olacaktır. Diğer yandan, her ne kadar Dünya ve Türkiye tarihi içindeki gelişimlere değinilse de aslen, Seyahat Özgürlüğü’nün günümüz Türkiye’si’nin hukuk sistemi içindeki konumu çalışma kapsamının bir başka sınırlamasını oluşturacaktır.

⁵ 18.Yüzyıl’a kadar kişiyi hürriyetini bağlama amacıyla kapatma, ağırlıkla, bir cezadan çok o kişiyi infaz edene kadar kontrol altında tutmak amacına yönelikti (Bkz. FOUCAULT, Michel, Hapishanenin Doğuşu, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Y., Ankara, 2000, özellikle s. 49, 173, 182-204).

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

Yukarıda sayılan nedenlere bağlı olarak bu çalışmanın Birinci Bölümü, Seyahat Özgürlüğü'nün anlam ve önemi, diğer hak ve özgürlüklerle olan ilintisi ve bağı ve ayrıca Seyahat Özgürlüğü'nün hak ve özgürlük mücadeleleriyle pozitif hukuka taşınmasının tarihsel arka planının dünya genelinde ve Türkiye özelinde incelenmesi ve aktarılmasını içermektedir.

Çalışmanın İkinci Bölümü doğrudan doğruya seyahat özgürlüğünün Türk Pozitif Hukuku'nda, yani günümüzde yürürlükte olan Türk hukuk sisteminin, başta 1982 Anayasası ve ilgili kanunlar olmak üzere, çeşitli hükümleri çerçevesinde her yönüyle değerlendirilmesiyle ilgili veri aktarımı ve saptamalar içermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise çalışmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik olup bu bölümde; seyahat özgürlüğü kullanımı, sınırlandırılması ve hatta bazen durdurulabilmesinde önem taşıyan kolluk ve adliye yetkilerine odaklanan inceleme, saptama ve değerlendirmeler içermektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın asıl hedefi, 1982 Anayasal Düzeni temelinde şekillenen ve özellikle 12 Eylül 2010'da yapılan halkoylamasının kesinleşmiş sonucunun 23 Eylül 2010'da yayımlanmasıyla yürürlüğe giren anayasa değişikliklerine paralel olarak ilgili kanunlardaki adaptasyon sorunlarını, ortaya çıkan boşluklara dikkat çekmek ve bu boşlukları dolduracak alternatif önermeler sunma yönündedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ANLAMI ve KAPSAMI

1.1. Köklü Bir Hak Olarak Seyahat Özgürlüğü

“Kamu Özgürlükleri” veya “Temel Haklar” denince, hakların özel grubu kast edilir.⁶ Bu gruptaki haklar, özel hukuk ilişkilerinden doğan haklara göre çok daha evrensel nitelikte olup tüm insanlar için, tüm hayatları boyunca korunması, güvenceye alınması gereken haklardır. Nitekim 1982 Anayasası’nın hakları tanımlayan 12.maddesinin 1.fıkrasında bu grup haklar, “temel hak ve hürriyetler” olarak adlandırılmış ve şöyle nitelendirilmiştir:

“Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.”

Bununla birlikte; insan hakları normal olarak, “daha alt düzeydeki” haklarla veya bu hakları yerleştirme mücadelesi ile de yakından ilgilidir.⁷ İnsan hakları mücadelesi, neredeyse insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, modern çağın başlarında insan hakları düşüncesini “doğal haklar” adı altında ilk dile getiren 17. Yüzyıl İngiliz filozofu John Locke’dur. Locke, herkesin varlığını sürdürebilmek ve kendisini geliştirebilmek için, doğa yasasının gereği olarak hayat, hürriyet ve mülkiyet hakkına sahip olduğunu ileri süren bir doğal haklar teorisi geliştirmiş⁸ olup Locke’dan tam yüz yıl sonra Thomas Paine *Rights of Man* adlı kitabında devletin amacının her insanın doğuştan gelen ve sahip olduğu inkâr edilemez haklarını korumak olduğunu ilan etmiştir.⁹ Temel hakların hukuk tarafından güvence altına alınması ile bu hakların gereğini yerine getirebilmek için özgür olması gereği, hak ve özgürlük kavramlarını kopmaz şekilde birbirine bağlı kılar. Bu nedenle, insanın değerli bir varlık olmasını sağlayan ve içinde Seyahat Özgürlüğü’nü de içeren bu temel haklar, anayasa ve yasalarca doğrudan özgürlüklerle bağlantılı kılınmış ve güvenceye alınmıştır. Bu hak ve özgürlükleri devlet kişilere vermemiştir; tersine bunlara doğuştan itibaren insanlara yapışık

⁶ KALABALIK, Halil, İnsan Hakları Hukuku, Değişim Yayınları, Ankara, 2004, s.28-33. TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi (Anayasa Hukuku’na Giriş), Cem Y., İstanbul, 1993, s. 161.

⁷ DONNELLY, s. 22.

⁸ John Locke, siyasal felsefesini 1690 yılında yayımlanan “Uygur Bir Yönetim Üzerine İki İnceleme” adlı ünlü eserinde açıklamış olup, siyasal topluluğu meydana getiren sosyal sözleşmeyi, devlet ve halk olmak üzere her iki taraf için de uyulması zorunlu hükümler taşıyıp her iki tarafa da karşılıklı yükümlülükler yükleyen ve bunların yerine getirilmemesi halinde feshi mümkün olmayan *gerçek bir sözleşme* olarak kabul etmiştir. Bir yanda halkın devlet kudreti amacına uygun olarak kullanıldığı sürece ona itaat etme zorunluluğu vardır. Buna karşılık, öte yanda da devletin, kendisine tanınmış olan iktidarı amacına uygun olarak, yani fertlerin hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlayacak şekilde kullanmak yükümlülüğü bulunmaktadır. Devlet, bu yükümlülüğü yerine getirmezse, halk da itaat zorunluluğu ile bağlı kalmaz. Daha detaylı bilgi için bkz. Kapanı, s.31 vd.; TANİLLİ (1993), s. 162.

⁹ ERDOĞAN, Mustafa, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Kitabevi, Ankara, 2007, s. 93.

olarak var olmaktadır. Devlet, sadece bu hakları güvence altına alır. Örneğin devlet kimseye yaşama hakkı veremez; yalnızca bu hakkı tanımlar ve korur.¹⁰

Seyahat Özgürlüğü de bu temel hak grubunda yer almaktadır. Bu nedenle bir anayasada yaşam hakkı, maddi ve manevi varlığın korunması hakkı, din-vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklar nasıl olmazsa olmaz ise Seyahat Özgürlüğü de özellikle birçok “üst grup” hakkın gerçekleştirilmesinin varlık nedeni veya sonucu olmasından da kaynaklanarak aynı vazgeçilmezlik değeri taşımaktadır.

1.1.1. Eşitlik ve Özgürlük Kavramlarının İnsan Hakları ile Kopmaz Bağı

İnsan Hakları düşüncesi hiçbir zaman “eşitlik” ve “özgürlük” kavramlarından bağımsız düşünülemez. Bir hukuk sisteminde kişilere veya vatandaşlara tanınan hakların listelenmesi, bu hakların gerçek anlamda güvenceye alındığı anlamına gelmez. Hakların güvenceye alınmasının birincil ön şartı bu hakların kullanılmasında ve korunmasında herkesin veya vatandaşların eşit imkânlarla sahip olmasıdır. Eşitliğin korunmadığı veya gerçekleşmediği bir sistemde sadece bazı kişilerin hak ve özgürlükleri kullanabilmesi, İnsan Hakları idealine ulaşmada başarısız olunmasının kanıtına dönüşür.

Öte yandan, hak kavramı ile ya birlikte veya “hak” ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılan “özgürlük” kavramının da yine irdelenmesi, bu çalışmanın eksenini oluşturan Seyahat Özgürlüğü’nün öncelikle bir hak olduğunun vurgulanması bakımından önemli olacaktır. Gerçekten de “özgürlük” kavramının hak kavramından ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Çünkü kişiye bir hakkın tanınması ya doğrudan özgürlüğün tanınması anlamına gelir veya özgürlük olmadan ilgili hak veya hakların kullanılması mümkün olmayabilir.

Bu nedenle 1982 Anayasası’nın İkinci Kısım, “Temel Hak ve Hürriyetler” ana başlığı ile düzenlenmiştir. Üstelik bu bölümde temel hak ve özgürlükler sayılıp da güvenceler hükme bağlanmadan önce, Birinci Kısım’da hukuk devletinin vazgeçilemez bir unsuru olan “Eşitlik” ilkesi düzenlenmiştir.

¹⁰ ÇÜÇEN, A. Kadir, İnsan Hakları, MKM Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.87.

1.1.1.1. Eşitlik ve İnsan Hakları

Maddi anlamda hukuk devletinin gerçekleşmesinin ön koşullarından biri nasıl insan haklarının güvenceye alınması ise, insan haklarının güvenceye alınmasının ön koşulu da eşitlik ilkesinin de güvenceye alınmasıdır. Modern-hukuk devletlerinde eşitlik ilkesinin düzenlenmediği ve fakat insan haklarının tanındığı bir anayasa, hukuk devletinin tam olarak benimsenmediğinin bir göstergesi olarak kabul edilir.¹¹ Modern hukuk sistemleri, zümre ayrıcalıklarına ve ayrımcılığı olağan kılan feodal veya daha önceki köleci hukuk sistemlerinden farklı olarak eşitlik ilkesini hukuk sisteminin temeline oturtmuştur. Gerçekten de bir hak ve/veya özgürlüğün güvencesi eşitlik ilkesi olmadan mümkün olamayacaktır.¹²

Buna uygun olarak eşitlik ilkesi, 1982 Anayasası'nda da, daha temel hak ve özgürlükler bir bir sayılıp güvence altına alınmadan, Genel Esasları'nın düzenlendiği Birinci Kısım'ın 10.maddesinde güvenceye alınmıştır. Bu madde, özellikle 12 Eylül 2010'da halk oyu ile kabul edilen ve 23 Eylül 2010'da yürürlüğe giren anayasa değişiklikleriyle daha kapsamlı hale getirilmiş ve “pozitif ayrımcılık” olarak nitelendirilen dikey eşitlik anlayışı, Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler ve bir de kadın erkek eşitliği lehine anayasal güvenceye alınmıştır. Bununla birlikte, 1982 Anayasası'nın başından beri var olan ve yatay eşitlik anlayışının bir göstergesi olan, 10.maddenin:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

şeklindeki 1.fıkrası, Seyahat Özgürlüğü ve daha bir çok hak ve özgürlük bakımından, en önemli hükümdür. Yine Anayasa'nın 10.maddesinin:

“Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

şeklindeki son fıkrası da bu önemli hükmü tamamlayıcı niteliktedir. Bu iki fıkra, daha birçok hak ve özgürlük gibi Seyahat Özgürlüğü güvencesine de dayanak teşkil edecek genel hüküm niteliğindedir. Bu nedenle Seyahat Özgürlüğü ile ilgili her türlü hak arama sürecinde öncelikle bu fıkralar doğrudan referans alınabilmektedir. Yani öncelikle, ayrımcılığı yasaklayan bu iki Anayasa hükmü, Devlet organlarının ve idare makamlarının Seyahat Özgürlüğü'nü gerçekleştirme girişimlerine engel olmama veya bu özgürlüğe müdahale etme yetkisini kullanma bakımından çifte standart anlayışlara set çekici bir işlev taşımaktadır.

¹¹ TİMÜROĞLU, Vecihi, İnsan Hakları Sözlüğü, Kendi yayını, Ankara, 2007, s.168-169.

¹² KUÇURADİ, s. 60.

Bununla birlikte; ilgili 1.fıkra da “herkes” ibaresi olsa da Türk vatandaşları açısından bazı ek güvencelerin de verilmesi mümkün olabilecektir. Nitekim aşağıda da değinilecek çeşitli Anayasa hükümlerinde bu ek güvenceler mevcuttur. Ancak bu ek güvenceler Türk vatandaşı olmayan kişilere negatif anlamda bir ayrımcılığa izin verileceği anlamına gelmeyecektir. Bu tarz ek güvenceler, aşağıda da belirtileceği üzere, vatandaş olmanın doğasından kaynaklanmaktadır. Yine, Anayasa’nın veya kanunların tanıdığı belli statü ve mevkilerde bulunan kişilerin seyahat özgürlüğünü kullanmaları bakımından daha avantajlı konumda olunması (örneğin, “kırmızı-gri-lacivert” pasaport tasnifleri), o kişilere tanınan sübjektif imtiyazlar olarak değil, bizatihi içinde bulunan statü veya “kamu görevi” nin niteliğinden kaynaklanan bir “olağanlık” olarak değerlendirilmesi gerekir.

1.1.1.2. Özgürlüğün Hak Niteliği

Özgürlük en genel anlamıyla istediğini yapmak veya yapmamak olarak ifade edilebilir. Daha özlü bir ifade ile özgürlük, “ serbest hareket etme gücü”dür.¹³ Bununla birlikte hukukta özgürlük sadece serbest irade ile yapılan kişisel davranış tercihlerini değil, hakların kullanımında müdahale imkânlarının engellenmesi anlamına da gelir.

Hak ve özgürlük kavramları, birbirinden farklı anlamlar barındırmasına rağmen, birbirinden kopuk düşünölemeyecek kadar birbirlerine bağlanabilen, hatta bazı durumlarda “her hak bir özgürlüktür” veya “her özgürlük bir haktır” şeklinde birbirleri yerine geçirebilecek kadar yakın anlamlar içerir.¹⁴ Nitekim Tanör’ün de dediği gibi: “*Hak* ve *özgürlük* kavramlarını net olarak ayırmak zordur. *Hak*, daha çok bir taleple, bir hizmet ve edim isteme şeklinde belirir. Sosyal hakların büyük bölümü bu özelliği taşır(iş, konut, eğitim, sosyal güvenlik, sağlık hizmeti v.b.). *Özgürlük* ya da Anayasanın kullandığı deyimle *hürriyet* ise, daha çok bir serbestlik ve bundan yararlanma anlamındadır. Ama karmaşık durumlar da yok değildir. Örneğin, Anayasa, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, dernek, sendika özgürlüklerini hak terimiyle isimlendirmiştir. Anayasadan bu konuda tutarlı bir sonuç ve ayırım çıkarmak zor, hatta imkânsızdır.”¹⁵

1982 Anayasası, yine aynı nedenle değişmez 2.maddede Türkiye Cumhuriyeti’ne “saygılı olma” ödevini yüklediği “insan hakları” deyimini, en dar kapsamda (yani Anayasa’da listelenenler çerçevesinde) yorumlansa bile sadece hakları değil, aynı zamanda özgürlükleri

¹³ GÖZLER, Kemal, Hukuka Giriş, Ekin Yayınevi 8. Baskı, Bursa, 2011, s. 351.

¹⁴ Aslında her özgürlük, nasıl bir hak olarak nitelendirilebiliyorsa; her hak da bir özgürlük olarak tanımlanabilecektir. Örneğin, “yaşam hakkı” bile bu mantıkla “hayatta kalma özgürlüğü” olarak kodlanabilecektir (Bkz. HAHNEL, s. 65).

¹⁵ TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 123; KALABALIK, s. 4-9.

de kapsamaktadır ki bu nedenle Anayasa'nın İkinci Kısım'ının ana başlığı “Temel Haklar ve Hürriyetler” şeklindedir.

Özgürlüğün “hak” niteliği belki en net olarak şu önermeden anlaşılabilir: “Hak, hürriyetin somutlaştırılmış bir biçimidir” ve “hak, hürriyetin uygulanması aşamasında ortaya çıkar.”¹⁶ Gözler'in de örnek verdiği gibi, “hak arama hürriyeti, dava hakkı ile somutlaşır (...) Hak ve hürriyetler, bazen mevzuatta ve doktrinde, hak ve hürriyet kelimeleri ile değil, daha somut olarak bir “dokunulmazlık”, “yasak”, “gizlilik”, “korunma” gibi kelimelerle de ifade edildiği olur. Konut dokunulmazlığı, zorla çalıştırma yasağı, özel hayatın gizliliği, çevrenin korunması gibi ifadeler değişik de olsa bunlar yerine göre bir hürriyet veya haktır.”¹⁷

Bununla birlikte, “hakkın somut, hürriyetin soyut” olduğuna dair bir tespit daraltıcı niteliktedir. Bu nedenle söz konusu önermenin tersi de, yani “hürriyet hakkın somutlaştırılmış biçimidir” şeklinde bir yorum da metodolojik olarak anlamlıdır. Çünkü eşitlik gibi, özgürlük de sonuçta hakkı en geniş olarak tanımlamanın bir sonucu olarak ortaya çıkar.¹⁸ Özgür olmayan bir kişinin birçok hakkı kullanması mümkün değildir. Örneğin, en somut haliyle hürriyeti bağlanmış tutuklu veya mahkûm bir kişinin eğitim hakkını veya seyahat özgürlüğünü tam olarak kullanması mümkün olmayacaktır. Yani özgürlük olmadıkça, hakkı somut olarak kullanmak mümkün olmayabilir. Seyahat Özgürlüğü'nün niteliği de bu bakımdan önemlidir. Çünkü aşağıda da somut örneklerle aktarılacağı üzere, bazı hakları gerçekleştirmeden seyahat özgürlüğünü gerçekleştirmek mümkün olmadığı gibi, seyahat özgürlüğünü gerçekleştirilmeksizin bazı hakları gerçekleştirmek de mümkün olmayacaktır.

1.1.2. Seyahat Özgürlüğü'nün Anlamı ve İnsan Hakları'ndaki Konumu

Seyahat özgürlüğünün de, insan varoluşuna içkin bir hak olarak yaşam hakkından farkı yoktur. Yaşam hakkı ne kadar temel bir hak olsa da insanın sadece yaşaması, ancak hiç hareket etmemesi düşünülemez. Esasen hareket etmek, yer değiştirmek ya da dolaşmak insanın hayati işlevlerini gerçekleştirmesi için gerekli asgari şartlardandır.¹⁹ Bu nedenle Seyahat Özgürlüğü, herkesin istediği bir yere istediği zaman gidebileceğini ifade eder.²⁰

Uzak yerleri gezerek görmek, yolculuk etmek anlamına gelen “seyahat”ın, insanların temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra veya temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla

¹⁶ TİMURÖĞLU, s.325-327, GÖZLER, 2010, s.110.

¹⁷ Kemal GÖZLER, Hukuka Giriş, Ekin Yayınevi 8. Baskı, Bursa, 2011, s. 352.

¹⁸ UYGUN, Oktay, 1982Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, Kazancı Y., İstanbul, 1992, s.6.

¹⁹ <http://www.guncelhukuk.com.tr/dergi/00325/> (Son Erişim Tarihi 08.12.2011).

²⁰ ÇÜÇEN, s.92.

bulunduğu yerden başka mekânlara gitme isteğinin kişiye bağlı çok çeşitli sebepleri olabilir. Ülke içerisinde seyahat; sağlık, eğitim, güvenlik gibi, yeni geçim alanları bulmak gibi insanın hayatını idame ettirebilmesi için olmazsa olmaz sebeplere dayanabileceği gibi; gezmek, görmek, eğlenmek, dinlenmek gibi kültürel, sosyo-psikolojik ve hatta “Hacc’a gitmek” gibi ibadetle ilgili dinsel amaçlarla da gerçekleştirilebilir. İnsan haklarının temel dayanağı olan bireyin kendini gerçekleştirme önündeki engelleri kaldırmaya yönelik olduğu için yaşamının devamında güvenli bir ortam, sağlık sorunlarını giderebileceği bir yer, hayatı boyunca maddi ve manevi alanda yaşam kalitesine katkı sağlayacak bir eğitim alabilmesinin insan hakları bakımından ne derece önemli olduğu açıktır. Örneğin; yakın zamanda komşumuz Suriye’de meydana gelen iç karışıklık ile ilgili olarak oluşan güvensiz ortam neticesinde Suriye vatandaşlarının yaşamlarını güvenlik altına alma amacı ile ülkeler arasında belirlenen ve herhangi bir kurala bağlı olmadan (vize-pasaport-pasavan v.s. gösterilmeksizin) oluşturulan tampon bölgeye geçmeleri seyahat özgürlüğünün önemini ve diğer temel haklarla bağlantısını somut bir biçimde göstermektedir. Dolayısıyla seyahat özgürlüğü, diğer hakları gerçekleştirebilmenin bir ön koşulu olarak da önem kazanmaktadır.

1.1.2.1. Seyahat Özgürlüğünü Gerçekleştirmenin Varlık Nedeni Olarak Bazı

Temel Haklar

Bazı haklar, nitelikleri gereği diğer tüm hakların temelini oluşturur. Bu, bir canlı varlık olarak insan olmanın doğasına içkin bir olgudur. Örneğin, yaşam hakkına saygı duyulmayan bir ortamda, kişilerin canlarına “rahatlıkla” kast edildiği bir süreçte hiç kuşkusuz diğer hiçbir hakkın kullanılması mümkün olmaz. Bu bakımdan 1982 Anayasası’nın 15.maddesinde mutlak koruma dokunulmazlık altına alınmış beş sert çekirdek haktan²¹ ilk ikisi olan yaşam hakkı ile maddi manevi bütünlüğün korunması hakkı, bu yönleriyle en temel veya en üstün, birincil haklar arasındadır ve doğal olarak Seyahat Özgürlüğü’nü gerçekleştirmenin de ön koşulu olarak var olur. Ama öte yandan yine diğer hakların kullanılması bakımından, 1982 Anayasası’nın Sosyal ve Ekonomik Haklar, bölümünde yer alan ve devlete bu konuda tedbirler alması için ödev yüklemesinden dolayı Jellinek tasnifinde “pozitif statü hakları” olarak nitelenen²² “Eğitim ve Öğrenim Hakkı” da vazgeçilmez bir hak olarak, diğer hakların varlık nedenleri arasında yer alır. Çünkü sağlıklı ve verimli bir eğitimden yoksun bireylerin hak bilincinin gelişmesi mümkün değildir. Hak bilinci gelişmemiş bir kişinin ise seyahat özgürlüğünü bir hak olarak algılaması da mümkün olmaz. Bireyde “seyahat”ın bir ihtiyaç olarak belirmesinin iki temel nedeni olabilir: Yaşam koşullarının zorlamasıyla yeni ve daha

²¹ ERDOĞAN, s.164-167.

²² KALABALIK, s. 29.

rahat yaşamını devam ettireceğini umut ettiği yeni mekânların arayışına girmek veya yer değiştirme olanaklarının arttığı bir modern dünyada kültürel olarak görgü ve bilgisini arttırmak. Bu konuda eğitim olanaklarından yararlanamayan bir kişinin ikinci temel nedene dayalı olarak bir “seyahat” ihtiyacının doğması çok mümkün olmaz. Kuşkusuz, sadece değişiklik veya tatil amaçlı seyahat ihtiyacı da belirebilecektir. Zaten böylesi bir ihtiyacın giderilmesi anlamında seyahat özgürlüğünün varlık nedeni de bu kez, yine 1982 Anayasası’nın Sosyal ve Ekonomik Haklar bölümünde ve 50.maddesinde yer alan “dinlenme hakkı” olarak ortaya çıkar.

Aslında, yine Jellinek tasnifinde bu kez “Negatif Statü Hakları” olarak nitelendirilen ve devlete müspet (pozitif) bir ödevden çok menfi (negatif/olumsuz; yani müdahale etmeme veya engellememe) ödev yükleyen ve yine bu paralelde 1982 Anayasası’nın Kişi Hakları bölümünde yer alan Seyahat Özgürlüğü, pozitif statü haklarının varlık nedeni oluşturduğu bir hak olarak da değerlendirilebilir. Bu vesileyle, söz konusu Jellinek tasnifinin tek başına yeterli olmadığı vurgulanabilir. Çünkü devleti ancak koruma anlamında aktif olmaya zorlayan ve buna bağlı olarak ek tedbirler alma ödevi yüklemeyen negatif statü haklarında da aslında devletin, sosyal devlet ilkesi gereği Seyahat Özgürlüğü örneğinde olduğu gibi, devletin çoğu kişi hak ve özgürlüğünün gerçekleştirilmesinde de sadece müdahale etmeme veya engellememe değil, fazladan tedbirler de almasını gerektirebilmektedir. Devletin klasik kamu hizmetleri arasında sayılan ve “İdari Hizmet” kategorisinde değerlendirilebilecek Ulaştırma Bakanlığı’nca veya Bayındırlık Bakanlığı’nca verilen kamu hizmetleri, seyahat özgürlüğünü gerçekleştirebilmenin temel varlık nedenini oluşturur. Trafik kazalarının önlenmesi üzerine ciddi politikaların üretilmediği veya seyahati elverişli hale getiren yolların olmadığı bir ülkede bu tarz aksaklıklar, seyahatten caydırıcı bir etken olarak nitelendirilebilecektir.

Yine, sosyal devletin temel hedefinin fırsat eşitsizliklerini gidermek olduğu kabul edildiğinde, devletin seyahat özgürlüğünü engelleyici ekonomik faktörlerle de mücadele etmesi gerekecektir. Bu açıdan, 1982 Anayasası’nın Kişi Hakları bölümünde, 35.maddede yer alan “Mülkiyet Hakkı”nın 1961 Anayasası’nda Sosyal Ekonomik (pozitif) Haklar kategorisinde yer almış olması anlamlı sayılabilir. Yine, bu çalışmanın Giriş bölümünde vurgulandığı üzere Seyahat Özgürlüğü’nün önündeki en büyük engellerden birisinin ekonomik yetersizlikler olduğu söylenebilir ve kişilerin ekonomik güçleri, doğrudan doğruya seyahat edebilme imkânlarını da belirleyebilecektir. Öyleyse, Sosyal Devlet, ekonomiye müdahale ederek fırsat eşitsizliklerini giderdikçe ve toplumdaki sosyal ekonomik dengeyi sağladıkça, bir bakıma, Seyahat Özgürlüğü’nün tüm bireyler açısından soyut kalmamasını sağlayan bir ekonomik zemin de oluşturmuş olacaktır.

1.1.2.2. Bazı Temel Hakları Gerçekleştirmenin Ön şartı Olarak Seyahat Özgürlüğü

Seyahat Özgürlüğü'nün en üstün olmasa da “merkez” konumda bir hak niteliğı, yukarıda değinilen çoğı hakkın gerçekleştirilmesi için de gerekli olmasından anlaşılabilir. Örneğın; doğal afet veya saldırıya uğrama riskinin çok yüksek olduğı bir yerde yaşamak zorunda bırakılan kişinin seyahat özgürlüğü engellenerek aslında yaşam veya maddi ve manevi bütünlüğün korunması hakkına da kast edilmiş olunur. Yine tedavi amaçlı yurt dışına gitmesi gereken bir kişiye pasaport veya vize verilmemesi, aynı sonucu doğurduğı gibi 1982 Anayasası'nın 1982 Anayasası'nın Sosyal Ekonomik Haklar'ı düzenlediğı bölümde, 56.maddede korunan “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama” hakkının ihlali olarak da kabul edilebilecektir. Yine daha iyi bir eğitim almak isteyen bir kişinin seyahatinin engellenmesi, onun “pozitif” bir hakkının, 1982 Anayasası'nın 42.maddesinde güvenceye alınan “Eğitim ve Öğrenim Hakkı”na müdahale veya cazip bir işte çalışmak amacıyla başka bir yere taşınmak isteyen kişinin engellenmesi, sadece Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü'ne müdahale değil, 1982 Anayasası'nın 48.maddesinde bir “pozitif” hak olarak sayılan Çalışma Özgürlüğü'ne de bir müdahale sayılabilecektir.

Seyahat Özgürlüğü, sadece çoğı “Kişi” hakkı ile “Sosyal-Ekonomik” hakkın değil, 1982 Anayasası'nın Siyasal haklar bölümünde, 67.maddesinde sayılan “Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma” hakkının da varlık nedeni olarak nitelendirilebilir. Örneğın, bir siyasi partinin yapacağı mitinge, çoğı kişinin miting yerine girmesini engelleyici bir seyahat sınırlaması veya bir adayın seyahatinin sınırlanarak propaganda olanaklarının daraltılması gibi bağlantılar kurulabilir. Hatta bir kente girilmesinin bir şekilde kolluk güçlerince engellenmesi sadece siyasi bir mitingin engellenmesi anlamında değil, siyasi amaçlı olmayan bir panayır, konser ve benzeri bir toplantıya katılmanın engellenmesi anlamında aynı zamanda yine bir “Kişi Hakkı” olan ve 1982 Anayasası'nın 34.maddesinde korunan “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğü”nün de sınırlanması anlamına gelebilecektir.

1.2. Seyahat Özgürlüğünün Dünya’da ve Türkiye’deki Gelişimi

1.2.1. Seyahat Özgürlüğü’nün Pozitif Hukuk Sistemlerine Geçişi

Hak ve özgürlük kavramları her ne kadar birbirinden kopuk düşünülmesine de, insan hakları düşüncesinin doğuşu ve gelişiminde asıl, özgürlük mücadelesi başı çeker. Bu nedenle tarihte görülen ilk köle isyanları²³ özgürlük kavramının insanlık bilincinde doğmasını sağlamıştır. Yaşama, sağlam ve sağlıklı kalma, barınma, dolaşabilme gibi temel yaşamsal pratiklerle ilgili hiçbir güvenceye sahip olamayan köleler için bu güvencelelere kavuşmanın ilk adımı, kölelikten kurtulmak, yani özgür olmak ile atılabilirdi. Dolayısıyla ileride birer hakka dönüşecek bu güvencelerin kazanılmasının temelinde öncelikle özgür olma hedefine ulaşmak yatmaktaydı.

Kölecî dönemin tarih içinde sönümlenmesi ve yerini feodal döneme bırakmasıyla artık zincir köleliğinden değil, toprak köleliğinden kurtulma hedefi taşıyan köylü (serf) isyanları özgürlük mücadelesinin biçimini değiştirmiş olsa da yaşamsal pratiklerle ilgili güvenceler, hala temel motivasyon olarak varlığını sürdürmekteydi. Nihayetinde, özgürlük mücadelelerinin motivasyonunu oluşturan bu güvenceler, aynı zamanda bu mücadelelerin meyveleri olarak 18.Yüzyıl’ın Amerikan ve Fransız devrimlerinde birer hakka dönüşmüş oldu.²⁴

İnsan hakları tarihi, her hak perspektifinden incelendiğinde kendine özgü bir tarih okumasına muhtaç olduğu görülür. Örneğin; yaşam hakkının tarih içindeki seyri, “siyaseten katl”den²⁵ yargısız infaz yasağına, yargısız infaz yasağından idam cezasının yasaklanmasına²⁶ uzanan bir yolun izlenmesini ifade eder. Seyahat ve yerleşme hakkı perspektifinden insanlık tarihi incelendiğinde ise, bu hakların özgürlük düşüncesine son derece içkin olduğu rahatlıkla anlaşılabılır.

Seyahat ve yerleşme özgürlüğü, ister zincire ve isterse toprağa bağlanmış olsun, köle konumundakiler için, kölelikten kurtulmak için birincil bir hedef olmak zorundaydı. Hareket etmek, her canlının doğasının koparılamaz bir unsurudur. Bu zorunluluk, insan hakları yelpazesinde sadece yaşam hakkını değil, seyahat özgürlüğünü de vazgeçilmez derecede değerli bir konuma yerleştirir. Hayvanların bile kapatıldıkları kafeslerde sağlıksızlaştığı

²³ TANİLLİ, Server, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt 1, Cem Y., İstanbul, 1994, s. 100, 101.

; KALABALIK, s.11-21; ÜNAL, Şeref, temel Hak ve Özgürlükler İnsan Hakları hukuku, yetkin Y. Ankara, 1997, s.19-40.

²⁴ TANİLLİ (1993), s. 161-167.

²⁵ Bu konuda ayrıntılı bir araştırma için bkz. MUMCU, Ahmet, Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl, Birey ve Toplum Y., Ankara, 1985.

²⁶ İdam cezası, Türk Pozitif Hukuku’nda AİHS-6 no.lu protokole paralel olarak 2001 Anayasa değişikliğiyle “savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları” nedenleriyle sınırlandırılmış; yine ve bu kez 13.Protokol’e paralel olarak 2004 Anayasa değişikliğiyle istisnasız yasaklanmıştır.

hatırlandığında, çok daha gelişkin bir canlı olan insan için istediği gibi hareket edebilme olanaklarının engellenmesi çok daha hayati tehlike arz etmektedir.

Her özgürlük bir engelle karşılaşıldığında anlam ve değer kazanmaktadır. Seyahat özgürlüğünün tarihsel gelişimi de aynı zamanda onun önündeki engellerin bir bir kalkmasıyla ilgilidir. Köleci hukuk sistemlerinde, köle konumundaki insanlar için seyahat özgürlüğü mutlak olarak imkânsız kılınmıştır. Toprak köleliğini var eden feodal hukuk sistemlerinde ise, serf (reaya) adı verilen, köleye göre özgür ve fakat doğduğu derebeyinin (ağanın) toprakları dışında bir yere gidemeyecek köylü için seyahat etmek, ancak tâbi olduğu toprak sahibinin arazisinde sınırlı da olsa hareket edip yer değiştirme anlamına gelmekteydi. Kaldı ki, o yüzyılların koşulları ve ulaşım teknolojisi akla getirildiğinde, egemen konumda olan derebeylerin bile seyahat özgürlüğü çok sınırlı bir etkinlik anlamına gelebilmekteydi.²⁷ Köleci ve feodal hukuk sistemlerinin modern-ulus devlet dönemlerinden en önemli farkı, hak ve özgürlüklerin ancak toplumun azınlığına bahşedilmiş birer hukuksal imtiyaz olmasından kaynaklanır. Modern hukuk sistemlerinde ise “eşitlik ile hak ve özgürlük” herkese verilmiş birer hukuksal olgudur.²⁸ Günümüzde bu kavramlar, evrensel nitelikte kabul gören ve en azından söylem düzeyinde (veya -deyim yerindeyse- kağıt üzerinde) reddedilemeyecek kadar üstün değerlere dönüşmüştür.

“İnsan hakları” her ne kadar 18. ve 19.Yüzyıl’da pozitif hukuka geçmiş olsa da yaygın şekilde daha çok 20. Yüzyıl’da anayasalar ve kanunlarda sistematik bir biçimde düzenlenmeye başlamıştır. “Özellikle sosyal haklar bakımından yüzyılımızdaki ilk örnek klasik hakların da aşağı yukarı tam bir listesine yer verilmiş olan 1917 tarihli Meksika Anayasası’dır. Fakat iktisadi ve sosyal hakları anayasa yapımı konusunda popüler hale getiren asıl gelişme, 1919 Weimar Anayasası’nda bunlara geniş yer verilmesi olmuştur. Nitekim Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan birçok anayasa (1920 Estonya, 1920 Çekoslovakya, 1921 Yugoslavya, 1921 Polonya ve 1932 Romanya anayasaları) bu örneği izlemiştir”.²⁹

²⁷ ÜNAL, s. 26,27.

²⁸ ÜNAL, s. 32-34.

²⁹ ERDOĞAN, s.96.

1.2.2. Türk Tarihinde Seyahat Özgürlüğünün Gelişimi

1.2.2.1. Osmanlı Dönemi'nde Seyahat Özgürlüğü

Seyahat Özgürlüğü, Türk Tarihi'nde özellikle yurda giriş ve çıkış bakımından, yaklaşık yüz elli yıl öncesinden bu yana hukuk düzenlemelerine konu olmuştur. 1867'den itibaren "Pasaport Nizamnamesi", "Pasaport Kanunu" ve "Pasaport Kanun-u Mukavvati" adlarıyla seyahat özgürlüğünü doğrudan ilgilendiren ilk düzenlemelere rastlanmaktadır. Bu düzenlemelerde birçok değişiklik de yapıldığı görülmektedir.³⁰ 1876'da ilk Türk anayasası olan Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesiyle Seyahat Özgürlüğü, anayasal düzeyde tanınmış ve korunmuştur. Bununla birlikte; 1909 değişikliğiyle birlikte Padişah'ın sansür yetkisi silinene kadar Seyahat Özgürlüğü'nün anayasal düzeyde korunması çelişik bir görüntü vermiştir.

Anayasal bağlam dışında, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, günümüzde ülkeler arasında seyahat etmek amacıyla kullanılan vize³¹ gibi resmi belgeler yerine buna benzer olan "mürur"³² tezkeresi" bulunmaktaydı. Ülke içinde "seyahat mürur tezkeresi" olarak adlandırılan ve aynı zamanda kimlik işlevine de sahip olan ve birer yıllık süreler için verilen, ayrıca sahibinin her gittiği ve ayrıldığı yerde idari makamlara onaylatılması zorunlu olan bu belge, polis gözetiminde bulunan ya da yargı organları tarafından bulunduğu yerden ayrılmasına izin verilmeyen kişiler dışında herkese verilmektedir. Yoksulluğunu kanıtlayan kişiler ücretsiz olarak mürur tezkeresi alabilmekteydiler. Ülkeye giriş ve çıkış aşağı yukarı aynı kuralları içeren pasaport rejimi ile düzenlenmişti. 1858 tarihli Ceza Kanunu, gerek mürur tezkerelerinde, gerekse pasaportlarda sahteliğe ilişkin özel hükümler getirmiştir.³³ Verilmiş olan bu mürur tezkerelerinin denetimi ise muhtarlar tarafından yapılmaktaydı.

Öte yandan, seyahat özgürlüğünün, mürur ve pasaport nizamnamelerinin öngördüğü usulün dışında, kolluk güçlerinin neredeyse keyfi bir biçimde ihlalini meşrulaştıran bir düzenlemeden de söz etmek yerinde olacaktır: 1890 tarihli Serseri ve Mazanne-i Su' olan Eşhas Hakkında Nizamname sürekli bir konutu ve meşru bir geliri bulunmayan 'serseri'lerle,

³⁰ AYGÜN, Ercan, 1982 Anayasasında Seyahat Özgürlüğü, Ankara Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, s.7.

³¹ 27.02.1983 tarihli Pasaport İşleri Yönergesinin 4. Maddesine göre "vize" , "milletlerarası seyahatlerde, ülkelerin hudut kapılarından yabancıların giriş ve çıkışlarını sağlamak amacıyla yetkili makamlarca verilen ve pasaportlarına kaydedilen müsaade"yi ifade etmektedir.

³² "Mürur" kelime anlamı olarak "Geçmek, gitmek. Bir taraftan girip öteden çıkmak. * Sona erme, nihâyet bulma" anlamındadır.

<http://www.sozluk.net/index.php?word=m%C3%BCrur&sozluk=osmanlica>, (son erişim tarihi:21.12.2011)

³³ ALPKAYA, Gökçen, Osmanlı Hukuk Reformu ve Kişi Özgürlükleri (1839-1908), İnsan Hakları Yıllığı, Cilt:12, 1990, s.175.

<http://yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDQ5MDUwMDU3MDUz> (son erişim tarihi 02.12.2011)

daha önce bir suçtan dolayı mahkûm olmuş olan ya da polis gözetimi altında bulunan ‘mazanne-i su (şüpheli) takımına, potansiyel suçlu gözü ile bakılarak, bunların polis tarafından izlenmesini ve bir iş sahibi olmadıkları takdirde mahkeme kararı ile sürülmelerini öngörmektedir. Aynı zamanda kişi güvenliğinin bu kategoriye sokulan kimseler açısından keyfi ihlaline de yol açan bu nizamnamenin de ortaya koyduğu gibi, Osmanlı Hukuku toplumsal hareketliğe hoşgörü ile bakmamaktadır.³⁴

Tabii o dönemde seyahat özgürlüğünden bahsedebilmenin yanı sıra bir de zorunlu olarak yapılan sürgün cezaları söz konusuydu. Dünya tarihi içinde en uzun yasayan devletlerden biri olan Osmanlı Devleti’nin de kendine mahsus yazılı veya sözlü kuralları vardı. Doğal olarak bu kurallara uymayanlar bir biçimde (idamdan-kırbaç cezasına kadar) cezalandırılmakta olup Osmanlı anayasasında bulunan bu cezalardan biri de çok ağır bir yaptırımı olan sürgün ve kalebentlik cezasıdır. Sürgün olarak cezalandırılmak bir yerden bir yere gönderilmek olup kalebentlik ise bir yerden hem başka bir yere gitmek hem de kale içinde mahpus kalmaktır. Yani sürgün ve kalebentlik arasındaki tek fark hapis cezasıdır. Dolayısıyla kalebentiğin sürgünden daha ağır yaptırımlı bir ceza olduğunu görmekteyiz.³⁵

Eski çağlardan beri var olan sürgün Osmanlı Devleti zamanında bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler içerisinde ilki ve belki de en çok kullanılanı mekân değiştirme yoluyla merkezden uzaklaştırmadır. Bu değişiklik daha çok başkent İstanbul’dan yönetime muhalif olan etkili ve yetkili görevlilerin zararlı oldukları gerekçesi ile gönderilmesi şeklinde idi; ikincisi ise köy ve şehir halkının aralarında yaşamasını istemedikleri sabıkalıları ve çeşitli yaramaz kişileri bu topluluktan uzaklaştırması; üçüncü durum ise bir devlet politikası olarak yeni fethedilen yerlere Türk unsurunu yerleştirmek; iskân etmek, emniyeti sağlamak, araziye daha verimli kullanmak için bireysel veya toplu olarak gönderilmesi, yani tehcir uygulamalarıdır. Bu üçüncü şık diğerlerinden farklı olarak bireysel değil daha çok topluluk olarak/topluluk halinde olmuştur.³⁶ Yeni fethedilen bir memleketin Türkleştirilmesi veya

³⁴ ALPKAYA, s.175-176.

³⁵ ACEHAN, Abdullah, Osmanlı Devletinin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, sayı 5, 2008, s.15

(http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/acehan_abdullah.pdf) (son erişim tarihi: 06.12.2011).

³⁶ “Bulunduğu yerde kâfi derecede toprak bulamayan nüfus fazlasını veyahut çok verimsiz topraklar üzerinde çalışmakta olan köylülerden bir kısmını, vakit vakit çıkaracağı sürgün hükümleriyle daha verimli bölgelere nakil ve iskân etmekte büyük menfaatler bahis mevzuudur. Bu suretle devletin yeniden iskan edilip ziraate açılmış olan sahalarda ihdas edecek olan yeni zengin dirlikler sayesinde askeri kuvvetini arttırabileceği şüphesizdir. Osmanlı İmparatorluğu’nda devletin gelirini arttırmak maksadıyla ve eski bir idarecilik ananesinin tecrübesine dayanan basit ve pratik usullerle reayayı en verimli sahalarda ve rasyonel bir şekilde çalıştırmak maksadıyla yapılan tehcir ve iskânların yanında; yeni fethedilen harap bir memleketi şenlendirmek, askeri sevkıyatı ve erzak tedarikini kolaylaştıracak şekilde yollar boyunca köyler ve kasabalar kurarak nakliyat ve seyahati teşkilatlandırmak ve nihayet yabancı bir memlekette diğer düşman unsurlar arasına yerleştirilecek Türk ve Müslüman muhacirler ile siyasi ve askeri emniyeti sağlamak gibi gayeler ile de devletin usulüne sık sık müracaat ettiği görülmektedir.” Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Barkan, Ömer Lütfi “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve

herhangi bir mıntıkanın emniyet veya imarı için iskân yapmak lazım gelince; devlet, icab eden yerlerin kadılarına sürgün hükümleri göndererek şu veya bu şartları haiz olan adamı seçerek aileleriyle birlikte ihraç etmeyi emrederdi. Bundan sonra merkezden bu iş için gönderilen memurlar eldeki talimat mucibince ve kadıların yardımıyla lazım gelen aileleri ayırıp icab eden yerlere sevk ederlerdi. Ayrılacak kimselerin adedi, o memleketin hükümet merkezince malum olan hane miktarına göre muayyen olan bir nispeti ve mesela onda birini teşkil etmekte idi. Gittikleri yerlerde bu muhacir kabilelerini, oraların büyük rütbeli memurları teslim alır ve imzalı defterlerini merkeze gönderirlerdi.³⁷ Fakat bazı köy, kasaba halkı ise padişah veya padişahlardan aldıkları ferman veya fermanlardan dolayı bu sürgün göçünden muaf tutulmaktaydılar. Buna örnek olarak Rodos adası fethedildikten sonra oraya sürgün olarak gönderilecek halk seçilirken Ayalos kasabasının halkı II. Beyazıt ve Yavuz Selim'den aldıkları fermanndan dolayı göçten muaf tutulmuşlardır.³⁸ 700 yıllık Osmanlı İmparatorluğu döneminde sürgün hadisesinin en çok görüldüğü zaman dilimi ise 19. Yüzyılın ikinci yarısıdır.³⁹

1.2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde 1982 Anayasası Öncesine Kadar

Seyahat Özgürlüğü

Konuyu bu noktada seyahat özgürlüğü ile sınırlamadan önce biraz daha genel bakarsak Türkiye'de insan haklarının pozitif hukukun düzenleme alanına girmesi, anayasacılığın gelişimi ile paralel gitmiştir. İlk anayasamız olan 1876 tarihli Kanun-i Esasi klasik sivil hakların başlıcalarını açıkça tanımıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Cumhuriyet döneminin kurulması ile birlikte dönemin ilk Anayasası olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu da aynı yönde bir düzenleme getirmiş ve bu arada Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinden mülhem bir özgürlük tanımına yer vermiştir. Batıdaki sosyal haklarla ilgili gelişme ise Türkiye'ye ilk defa 1961 Anayasasıyla yansımış ve devletin "sosyal" niteliği belirtilerek iktisadi ve sosyal haklarla ilgili zamanının hakim anlayışına uygun ve daha önceki anayasalara binaen daha ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. En son ve halen yürürlükte olan 1982 Anayasası ise ilk halinde sivil ve siyasi haklar konusunda epeyce 'cimri' davranırken, iktisadi, sosyal ve kültürel haklara, hatta bazı 'üçüncü kuşak' haklara yer vermeyi ihmal etmemiştir.⁴⁰ Bu anayasa daha sonra yapılan bir kısım gerek yasama tarafından

Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C.13, N.1-2, Ekim-1951/ Temmuz-1952, s.57.

³⁷ BARKAN, a.g.m., s. 547.

³⁸ ACEHAN, a.g.m., s.16-17.

³⁹ ACEHAN, a.g.m., s.20

⁴⁰ ERDOĞAN, s.100.

direkt gerekse de referandum neticesindeki bir seri değişiklikle (1995-2001-2010 gibi) ilk haline nazaran daha özgürlükçü bir yapı kazanmıştır. Seyahat özgürlüğü kısmına her anayasanın içerisinde ayrıca değinilecektir.

1.2.2.2.1. 1921 Anayasası Dönemi

20 Ocak 1921 de kabul edilen 23 madde ve bir de münferit maddeden oluşan 1921 Anayasası, iktidar düzeni, yerel yönetimler ve amaç konularına değinmiş dönemin şartları da göz önüne alındığında (savaş v.s.) gibi nedenlerden dolayı doğal olarak başta temel hak ve özgürlükler olduğu gibi seyahat özgürlüğüne dair konulara değinilmemiştir. Bu alandaki boşluk da, Kanun-i Esasi'nin Teskilat-ı Esasi ile çatışmayan hükümleri ile giderilmeye çalışılmıştır.

1921 Anayasası hazırlanırken her yönüyle dolu bir anayasa hazırlanılmasından ziyade dönem şartlarında vatanın kurtarılmasına odaklandığından 1921 Anayasası daha çok karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla kabul edilen pratik bir yaklaşımın ürünü olmaktan öteye geçememiş olup Anayasa'da kısa bir şekilde devlet sisteminin ne olduğu ortaya konulurken temel hak ve hürriyetler konusundan bahsedilmemiştir.

“1920'lerde gayrimüslimlere çıkartılan pasaportların ilk sayfasında aile reisinin, sonunda ise aile fertlerinin fotoğrafları vardı. Bugün birer kopyaları İstanbul Emniyet Müdürlüğü arşivinde bulunan bu pasaportların ilişik belgeleri incelendiğinde, o yılların birçok tanınmış kişileri için hazırlanan pasaportların suretlerini görmek mümkündür. 1921 Anayasası'ndan sonra 1922 yılında Pasaport Kanunu'nda bir değişikliğin yaşandığı görülmekte olup TBMM İcra Vekilleri Heyeti, Hariciye Vekâleti'nin bir tezkeresi üzerine 8 Mayıs 1338 (1922) tarihinde Avrupa'ya seyahat edeceklere verilen pasaportlardaki "nam-ı hazret-i padişahî" ibaresi yerine "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti namına" ibaresinin yazılması koşulu getirilmiştir. Milli Mücadele sırasında bazı kişilerin İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerin elçiliklerinden "himaye pasaportu" almışlardı.”⁴¹

⁴¹ HİÇYILMAZ, Ergun, Seyahat Özgürlüğü hakkı, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/03/cp/hob107-20041121-102.html> (02.12.2011)

1.2.2.2.2. 1924 Anayasası Dönemi

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, olağanüstü bir dönemde hazırlanmış olan 1921 Anayasasının yetersiz kalması üzerine yeni bir anayasa ortaya çıktı. 29 Ekim 1923 değişikliği ile birlikte Cumhuriyet'in ilanı ve 3 Mart 1924'te çıkarılan kanun ile Hilafet'in kaldırılması ve son halife Abdülmecit'in yurt dışına sürgününden sonra 20 Nisan 1924 tarihinde Meclis, yeni anayasayı kabul etti. Anayasada temel hak ve hürriyetler ismen sayılmış, içeriklerine ya da güvencelerine ilişkin esaslar yer almamıştır.⁴² Hazırlanan bu yeni Anayasa yukarıda da belirtildiği gibi 20 Nisan 1924'te kabul edilmiş olup 23 Nisan 1924 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Konuya girmeden öncelikli olarak belirtmek gerekir ki 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1876 Kanun-u Esasisini ve 1921 Teşkilat-ı Esasiye kanununu açıkça yürürlükten kaldırıyordu (m.104). Böylece 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yaşanan ikili düzen son buluyordu.⁴³

1924 Anayasası'nda kanunların anayasaya uygunluğunu inceleyecek özel bir mahkeme de öngörülmediği gibi, diğer mahkemelerin de böyle bir yetkiyi kendilerinde görmemesi sonucu bu dönemde, Anayasası'nın tanıdığı güvencelerin yasalarca ölçsüz bir şekilde sınırlandırılabilmesi veya ortadan kaldırılması mümkün hale gelmiştir.⁴⁴ 1924 Anayasası ile başlıca sivil ve siyasi hakları hiç değilse yukarıda da belirtildiği gibi sadece hakkın adı geçilerek biçimsel olarak güvence altına almıştı. Ne var ki bu hakların anayasal olarak tanınmasına rağmen, bu haklar teknik- kurumsal güvenceler ile takviye edilmiş değil idi. Seyahat özgürlüğü de olmak üzere birçok temel haklarla ilgili olarak "kanunla düzenleme" yapılması açık veya zımni olarak bir anayasa gereği durumundaydı.⁴⁵

1924 Anayasasında seyahat özgürlüğü de içinde olmakla birlikte temel haklara bir bölüm ayrılmıştır. 1924 Anayasası Temel Hak ve Hürriyetleri 'Türklerin Hukuk-ı Ammesi (Türklerin Kamu Hakları)' başlığını taşıyan beşinci faslında m.68-88 arasında düzenlenmiştir.

Madde 70- Kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, bağıt, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındanındır.

Maddede de görüldüğü gibi seyahat özgürlüğü sadece Türklerin tabii haklarındanındır hükmü konularak çok kısa bir biçimde düzenlenmiş fakat hangi durumlarda kullanılabileceği

⁴² TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı, Anayasa Hukuku, Orion kitapevi, Ankara, 2009, s.26.

⁴³ GÖZLER, Kemal, "1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu", www.anayasa.gen.tr/tek-1924.htm; (son erişim tarihi: 02.12.2011)

⁴⁴ VURALDOĞAN, s.15.

⁴⁵ ERDOĞAN, s.104-105.

ve kısıtlanabileceği konularına değinilmemiştir. Bu durumun dönemin şartları ve kısa zamanda yazılan bu anayasanın da içinde bulunduğu durum gözetilerek alındığı da unutulmamalıdır. 1924 Anayasası'nın 78.maddesine göre:

“Seferberlikte idare-i örfiye halinde veyahut müstevli emrazdan dolayı kanunen müttehaz tedabir icabatından olarak vaz edilecek takyidat müstesna olmak üzere seyahat hiçbir surette takdiyata tabi tutulamaz (Seferberlik ve sıkıyönetim hallerinin veyahut salgın hastalıklardan dolayı kanun gereğine alınacak tedbirlerin gerektirdiği kısıntıların dışında yolculuk hiçbir kayıt altına alınamaz)”

Yukarıda da belirtildiği gibi 1924 Anayasası'na göre seyahat özgürlüğünün seferberlik, sıkıyönetimde veya salgın hastalıktan dolayı kanunen alınacak tedbirlerin gereği olarak öngörülecek sınırlama müstesna olmak üzere hiçbir suretle kayıt altına alınamayacağı düzenlenmiştir.

1924 Anayasasının yayımlanmasından sonra 28.06.1938 tarihli ve 3519 sayılı Pasaport Kanunu'nun 15. maddesine göre Türkiye'den ecnebi memleketlere gidecek olan fiilî veya ihtiyatî askerlik hizmeti çağında bulunan Türk vatandaşlarının, gitmelerine bir mâni bulunmadığını askerlik şubesinden verilmiş resmî vesika ile ispat etmeleri gerekmektedir. Bu düzenleme ile vatandaşın seyahat hürriyetinden yararlanma için resmî vesika getirmesinin istenmesi hürriyetin değil, sınırlamanın esas olduğu intibahı uyandırmaktadır. Kanun'un 16. maddesinde de Hükümetin savaş tehlikesi veya genel güvenliğe diğer fevkalade haller dolayısıyla ecnebi memleketler için vatandaşlara pasaport verilmesini kısmen veya tamamen sınırlayabileceği ya da men edebileceği öngörülmüştür

29.6.1938 tarihli ve 3529 sayılı Ecnebilerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 15. maddesinde yabancıların yirmi dört saatten fazla süren ve aynı şehir içindeki kazalar müstesna olmak üzere bir ilçe mıntıkasını aşan seyahatlerinde hareket ettikleri ve vardıkları yerin polis veya jandarma karakoluna bizzat veya bilvasıta haber vermek ve tezkerelerine işaret verdirmekle mükellef olduklarını öngören hüküm seyahat hürriyetine rahatsız edici bir sınırlama getirmiştir. Aynı şekilde bir yabancıyı konuk eden kişinin de yabancı ile ilgili bilgileri en yakın polis veya jandarma karakoluna bildirmesi gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı memlekette kalmasını umumî emniyete ve siyasî ve idarî icaplara muzır saydığı ecnebileri vereceği muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmaya davet edebilir. Verilen süre içerisinde Türkiye'yi terk etmeyenler sınır dışı edilirler. Kanun'un

23. maddesine göre ecnebi tabiiyetinde bulunan Türk ırkına mensup kimselerin sınır dışı edilmeleri Bakanlar Kurulu kararına bağlı kılınmıştır.⁴⁶

1.2.2.2.3. 1961 Anayasası Dönemi⁴⁷

1924 Anayasası sisteminin – temel hak ve hürriyetlerin genel formüllerle belirtilerek, düzenlemede yasama organına geniş takdir yetkisini tanıyan sistemin- pratikte hürriyetlerin ortadan kalkmasına varacak derecede alabildiğine kısıtlamalara imkân vermiş olması, kurucular üzerinde uyarıcı bir etki yapmış ve onları bir kere daha eski sistemi denemekten kaçınmağa yöneltmiştir.⁴⁸

Anayasalarımızda temel haklar ve hürriyetler kavramına ilk olarak 1961 Anayasası'nın 10 ve 11. Maddelerinde yer verilmiştir (1961 Anayasası'nın 10. Maddesine göre, “ Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.”)⁴⁹ Bu nedenden dolayıdır ki 1961 Anayasasında yer alan temel hak ve hürriyetler 1924 Anayasasına nazaran daha ayrıntılı bir şekilde üç başlık altında; “Kişinin hak ve Ödevleri”, “Sosyal ve İktisadi Hak ve Ödevler” ile “Siyasi Haklar ve Ödevler” bölümleri altında yer almıştır.

Seyahat özgürlüğü ise 1961 Anayasasının İkinci Bölüm (Kişinin hak ve ödevleri) kısmının altında düzenlenmekle birlikte 18.maddede şu şekilde düzenlenmiştir.

“Herkes seyahat hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet, ancak milli güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet milli güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, sosyal, iktisadi ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluluğu ile ve kanunla sınırlanabilir. Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.”

⁴⁶ EROĞLU, İzzet, 1924 Anayasası Döneminde İnsan Haklarının Normatif Çerçevesi ve Uygulaması, Yasama Dergisi, Sayı 14 (Ocak-Şubat-mart-Nisan 2010), Ankara, s.114.

⁴⁷ 27 Mayıs 1960 tarihinde otuz sekiz subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi, bir askeri müdahale ile yönetime el koydu. Daha sonra Milli Birlik Komitesinin çıkardığı bir kanunla, yeni bir anayasa yapılması için Kurucu Meclis kuruldu. İki kanattan oluşan Kurucu Meclisin bir kanadını Milli Birlik Komitesi, diğer kanadını ise Temsilciler Meclisi oluşturmaktaydı. Temsilciler Meclisinin bir kısmı atanmışlardan, bir kısmı ise seçilmiş üyelerden meydana gelmekteydi. Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoylamasına sunulmuş ve oylamaya katılanların %61,5'i tarafından kabul edilmiştir. Çalışma ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Terzioğlu, s.28-29.

⁴⁸ KAPANİ, s.118.

⁴⁹ VURALDOĞAN, Kemal, 2001 Anayasa Değişikliklerinin ışığında 1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, Ankara Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005, s.1.

Maddeye baktığımızda Anayasa kural olarak herkesin seyahat özgürlüğüne sahip olduğunu vurgulamış, ancak önleme amaçlarıyla ilgili olarak da bu özgürlüğün mutlak değil belli şartlarda kısıtlanabileceğini belirtmiştir. Maddenin son fıkrasına bakıldığında ise yurtdışına çıkma özgürlüğünün kanunla düzenleneceği belirtilmiş olup bu durum Anayasada belirtilmeyerek takdir yasama organına bırakılarak kanuna devredilmiştir.

Konu ile ilgili olarak o dönemde Pasaport kanununun 22. Maddesinin⁵⁰ Anayasaya aykırı olduğundan bahisle “ Anayasa’nın 11. Maddesinde milli güvenlik sebebi ile de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunulamayacağı ve 14. Maddenin ikinci fıkrasında da belirtilen kişi dokunulmazlığı ve hürriyetinin hâkim kararı olmadıkça kayıtlanamayacağı belirtildiği halde, 5682 sayılı kanunun 22. maddesi ile bir kimsenin memleketten ayrılıp ayrılamayacağının tayininin İçişleri Bakanlığı’na bırakıldığını; bu bakanlığın siyasi güvenlik görüşü şeklinde bir formülle, dilediği kişiye pasaport verilmesine engel olabileceğini, bir kişinin seyahat özgürlüğünün bu yoldan ve hâkim kararı olmaksızın kayıtlanmasının doğru olmadığını, Anayasa 18. madde gereğince herkesin sahip olduğu seyahat özgürlüğünün ancak aynı maddede belirtilen sebeplerle sınırlanabileceğini, halbuki kanunun 22. Maddesinin yabancı memleketlerde geçinmek için müsait sebep ve şartlara malik olduklarını ispat edemeyenlerin seyahatlerini engellediğini, bu sebeple kanunun Anayasa’ya aykırı olan 22. maddenin iptali” istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne dava açılmış olup; Anayasa Mahkemesi yapmış olduğu inceleme sonucu vermiş olduğu iptalin reddi kararında, özetle şu sonuçlara varmıştır:

A. Ceza Kanununun 28. Maddesince genel emniyet nezareti altında bulundurulmalarına mahkemelerce karar verilen kimselerin yurt içinde dahi hareket, seyahat ve yerleşme hürriyetini kayıtlayan bu cezanın genel emniyet nezaretlerinin cari olmayacağı yabancı bir memlekete mani teşkil etmesi tabidir. Kaldı ki, genel emniyet nezareti altında bulunma, mahkemece hükmedilen bir ceza olduğundan, olayda seyahat hürriyetinin özüne dokunulduğu düşüncesine yer verilemez.

⁵⁰ 15.07.1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 22. Maddesinde pasaport veya belge verilmesi yasak olan haller şöyle sayılmıştır.; a- Genel emniyet nezaretinde bulunanlar, b- yabancı ülkelere gitmeleri mahkemelerce men olunanlar, c- Yabancı memleketlerde geçinmek için müsait sebep ve şartlara sahip olduklarını ispat edemeyenler, ç-Memleketten ayrılmalarda siyasi emniyet bakımından sakınca bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenler, d- vergi borcu olduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirenler. Çalışma ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. AYGÜN, s.20-22.

- B. Mahkeme kararı ile yurt dışına çıkmaları men olanlara pasaport veya vesika verilmemesinde Anayasa'ya aykırılık değil, tersine tam bir uygunluk vardır. Zira Anayasa'nın 132. Maddesine göre, idare mahkeme kararlarına uymak zorundadır.*
- C. ... gittiği yerde zarurete düşecek bir kimsenin yurttan çıkmasını engellemek, bu hürriyetin özüne dokunan bir yasaklama diye düşünülemez. Yabancı memlekette geçinme imkânlarından yoksun bir Türk'ün süreceği düşkün yaşayış tarzı göz önüne getirilirse, böyle bir yasaklamanın, yurdun o memleket nazarında şeref ve itibarının korunması bakımından dahi yerinde olduğu söz götürmez bir gerçektir.*
- Ç. Memleketten ayrılmalarında siyasi emniyet bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlerin yurt dışına seyahatine müsaade edilmemesi milli güvenlikle ilgili bulunmaktadır.*

Bir kimsenin Anayasa'nın 18. maddesinin birinci fıkrası uyarınca yurt içinde seyahatinin milli güvenliği sağlama amacı ile sınırlandırılması mümkün olmadığı halde, böyle bir kişiye yurttan çıkma müsaadesi verilmesi, hareket ve faaliyetlerinin tamamen denetim dışında kalması ve zararlı sonuçlar doğurması gibi sakıncalar sebebiyle caiz görülemez. Bakanlığın yapacağı bu tespitte kazai denetime tabi olduğundan keyfi tasarruf endişesine de yer verilmemek gerekir.⁵¹

1.2.3. Modern Dünyada ve Türkiye’de Seyahat Özgürlüğü

Günümüzde, bir devletin ülke sınırları içerisinde bulunarak yaşayan herkesin ülke içinde seyahat ve yerleşme özgürlüğüne sahip olduğu genel olarak kabul edilen bir ilke olup bu hüküm çeşitli uluslararası mevzuatlarda da güvence altına alınmıştır.

20. Yüzyıl’a kadar, ulaşım olanaklarına bağlı olarak, yeryüzünün uçsuz bucaksız kabul edilişi, hava sahalarına giriş çıkışı düzenleyen kurallar bulunmaması gibi nedenlerle dolaşım, ciddi bir sorun olarak değerlendirilmemekteydi. Ancak 20.Yüzyılın gelişi ile birlikte endüstriyel-teknolojik gelişim, artan nüfus yoğunluğu, dolaşımın önemini arttırarak kurallara bağlanmasını zorunlu kıldı. Bu bağlamda gerek ulusal, gerek uluslararası platformlarda çeşitli

⁵¹ Esas 1963/190, K. 1963/100, AYMKD,S.1., s 203 v.d.’ den alıntı AYGÜN, s.20-22.

düzenlemeler yapılmış ve ülkeler arasında çok katılımlı anlaşmalara imzalar atılmıştır.⁵² Yapılan bu düzenlemeler öncelikle insanların temel haklarını koruma altına almakla birlikte insanların gittikleri ülke veya şehirlerde yaşayan diğer insanların da zarar görmesini engellemek ve onların yaşam standartlarına zarar vermesini önlemek amacını gütmektedir.

Yukarıda belirtilen kurallar uluslararası hukuktaki yeri ve ulusal hukuktaki yeri olarak ayrılmakta olup bu bölümde sadece uluslararası mevzuattaki kısmına değinilecektir. Temel uluslararası belgelerin ilgili maddeleri şöyle sıralanabilir:

1) “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”⁵³

Madde 13: Seyahat Özgürlüğü

“Herkes, bir devletin sınırları içinde seyahat etme ve yerleşme hakkına sahiptir”

Yine bildirinin 29. Maddesinde yer alan ve tüm hak ve özgürlükler için ifade edilen sınırlandırma koşulları, öngörülebileceği gibi yurtdışına çıkma özgürlüğü açısından da geçerli olacaktır. Bu çerçevede kişinin kendi ülkesi de dâhil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılma hakkı. “...sadece, başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin gerektiği gibi tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak ve bir demokratik toplumda genel ahlakın, kamu düzeninin ve genel refahın meşru gereklerini karşılamak amacıyla, kanunla belirtilmiş türde...”(m.29/2) sınırlamalara tabi tutulabilecektir.⁵⁴

⁵² KABOĞLU, İbrahim Ö, Özgürlükler Hukuku, _İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s. 322.

⁵³ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (Universal Declaration of Human Rights), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10.12.1948 tarihli toplantısında, 8 üye devletin çekimser oyuna karşılık 48 devletin oyu ile kabul edilmiş olup bildiri, bir başlangıç metni ile temel hak ve özgürlükleri belirleyip açıklayan toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Anlaşmanın birinci maddesi amaçları içermekte olup bu amaçlar dört temel kavram ile belirtilmiştir: “*Uluslar arası barışı ve güvenliği korumak, halkaların hak ve eşitliğine ve kendi yazgılarını belirleme haklarına saygı ve ekonomik, toplumsal ve etkin nitelikli sorunların çözümünde ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı yapmadan insanın temel hak ve özgürlüklerine saygıyı geliştirmek, ulusların bu ortak amaçların gerçekleştirilmesindeki çabalarına uyum kazandıracak bir merkez olmak*” konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. TİMURÖĞLU, s.171-175

⁵⁴ AKBULUT, s.36.

2) ***Birleşmiş Milletler Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi***⁵⁵

Madde 12: Seyahat Özgürlüğü

1. *Bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir.*
2. *Herkes kendi ülkesi de dâhil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.*
3. *Yukarıda belirtilen haklar, bu sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörölmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz.*
4. *Hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.*

Sözleşme'nin yukarıda metni verilen 12. maddesi gereğince bu sözleşmeye taraf olan her devlet, kendi ülkesinde yaşayan ve yargı yetkisine tabi olan herkese ülkeyi terk etme özgürlüğünü tanımak ve bu özgürlüğe bir müdahalede bulunulması gerekmesi durumunda, maddenin 3. fıkrasında belirtilen ölçütlere uygun hareket etmek durumundadır. Buna göre sözleşmeye taraf olan bir devlette yurt dışına çıkma özgürlüğüne getirilecek sınırlamanın mutlaka bu kıstasları yerine getirmesi gerekecektir:

- i. Getirilen sınırlama yasalar tarafından öngörölmüş olmalıdır.
- ii. Sınırlama; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığının, genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarından birine hizmet etmelidir.
- iii. Getirilen sınırlama, sözleşmede tanınan diğer haklarla uyumlu olmalıdır.⁵⁶

Burada madde bir ülkede “hukuka uygun olarak bulunanlardan” söz ettiğine göre birinci fıkra hükmü herkese herhangi bir ülkeye serbestçe girme, orada serbestçe dolaşma hakkını tanınamaktadır. Farklı bir ifadeyle, bu haklara sahip olabilmek için, o ülkede meşru olarak bulunuyor olmak gerekir. Nitekim Erdoğan'a göre bu, dünyanın devletlerce parsellenmesi anlamına gelen devletlerin kendi aralarında egemenlik haklarını belirleyen

⁵⁵ BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe giriş: 23 Mart 1976-----Türkiye'nin imzaladığı tarih:15 Ağustos 2000) Seyahat özgürlüğü Sözleşmenin orijinal metninde yer almamış, ancak 1968 yılında yürürlüğe giren 4 Nolu Protokolün 2. Maddesi ile tanınmıştır.

⁵⁶ AKBULUT, s.37.

sınırların varlığının seyahat özgürlüğünün en genel sınırını teşkil ettiğini bize göstermektedir. Bu hükmün vatandaşları da kapsayacak şekilde makul olmakla birlikte, burada hükmün asıl kastettiğinin ifade şeklinden öncelikle yabancıları hedef aldığı anlaşılmaktadır. Tabiatıyla, bir ülkede bulunması gereken hukuka uygun olmaktan çıkan veya o ülkeye hukuka aykırı olarak girmiş bulunan kişi bu haklarını yitirmekte veya bu haklara aslında hiç sahip olamaması sonucunu doğurmaktadır.⁵⁷

3) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 no.lu Protokol

AİHS, taraf devletin iç hukuka etki bakımından hangi sistemi kabul ettiğine bakılmaksızın tanıdığı hakların iç hukuklarda güvenceye alınmış olması varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla taraf devletler "herhalde" sözleşmeye uygun davranmak ödevi altındadır. Sözleşmenin seyahat özgürlüğü adını taşıyan 2. maddesi şöyledir:

1. *Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçebilme hakkına sahiptir.*
2. *Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.*
3. *Bu haklar ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.*
4. *Bu maddenin 1 fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir.”*

Sözleşmenin 2.maddesinin 1.fıkrasında korunan (serbestçe dolaşabilme ve ikametini seçme) haklar mutlak haklar olmayıp fıkra başında da belirtildiği üzere belirtilen kısıtlamalara tabiidir. Bu kısıtlamalar ise 3. Fıkra da sayıldığı gibi demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla alınan önlemlerdir.

⁵⁷ ERDOĞAN, s.159.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 4 sayılı protokolün “hareket özgürlüğü” başlığı altında düzenlenen ikinci maddesi ise bir devletin ülkesinde yasal olarak bulunan herkesin, orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçme hakkının olduğunu belirtir.

Ülke içerisindeki serbest dolaşım özgürlüğüne getirilecek olan bu sınırlamaların ise 4 nolu protokolün izin verdiği kıstaslar sınırı çerçevesinde olması gerekmekte olup bu bağlamda ülke vatandaşı olmayan kişilerin ülkenin bir bölümünde seyahat özgürlüğüne getirilen veya getirilecek olan bu kısıtlamanın koruduğu bir kamu yararı olmalıdır. Örneğin yabancıların askeri yasak bölgelere ve güvenlik bölgelerine girişine getirilen yasal sınırlamanın protokol ile uyumlu oluşu söylenebilir.⁵⁸ Seyahat özgürlüğünü neredeyse bütün unsurları ile düzenleyen İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde de, bu özgürlüğü temel bir insan hakkı olarak ele alıp düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek IV. Protokolde de ülkeden ayrılma özgürlüğü herkese tanınırken, geri dönme hakkı vatandaşlar ile sınırlı tutulduğundan, kişinin başka bir devlet ülkesine girme özgürlüğü uluslar arası alanda, tanınmamıştır. Başka herhangi bir uluslar arası metinde de bu yönde herhangi bir hüküm bulunmamakta olup o halde kişinin vatandaşı olmadığı bir devletin ülkesine girme özgürlüğü, ancak devletlerarasında yapılacak antlaşmalarla belli ülkelere münhasır olarak tanınabilecektir.⁵⁹

Ülkeye giriş özgürlüğü gibi ülkeyi terk özgürlüğü de temel bir özgürlük olup İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13/2 fıkrasında “ *Herkes, kendi ülkesi de dâhil, her hangi bir ülkeden ayrılma ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir*” denmekte yine ayrıca AİHS'nin Ek 4 Nolu protokolünün 2/2'e göre “*Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir*” denmekte olup bu özgürlük hem ülke vatandaşları hem de o ülkede yaşayan yabancı kişiler için geçerlidir.

Ülkeye giriş özgürlüğü gibi ülkeyi terk özgürlüğü de AİHS 'e göre *demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.*(ek protokol madde 2/3) Örneğin bir şüpheli veya sanık hakkında gözaltı veya tutuklama kararı ya da doğabilecek suçların önlenmesi amacıyla devam eden bir ceza kovuşturması nedeniyle TCK 50. Madde ve CMK 109.(adli kontrol) Maddeye dayanılarak ülkeden çıkış yasağı konulabilir. Bu konuya son bölümde daha detaylı olarak değinilecektir.

⁵⁸ ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2007,s.55.

⁵⁹ AYGÜN, s.36-37.

1.2.4. Seyahat Özgürlüğü İle İlgili Uluslararası Sözleşmelerin Türk Hukuk Normları Karşısındaki Yeri⁶⁰

Ülkemizin de birçoğuna üye olup onaylayıp kabul ettiği Uluslararası sözleşmeler Türkiye için bağlayıcı niteliktedir. Anayasamızın 90. Maddesinin son fıkrasına göre;

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 5170 - 7.5.2004 / m.7) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır."

Anayasa Mahkemesi kararına göre Türk doktrininde, uluslararası sözleşmelerin yeri ve normlar hiyerarşisine göre konumu tartışmalıdır. Buna göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; alelade bir yasa gücünde midir, nitelikli bir yasa mıdır yoksa Anayasa hükmünde midir olduğu konusunda yerleşik bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak, hangi görüş benimsenirse benimsensin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin en azından yasa hükmü olduğu, Anayasaya aykırılığı ileri sürülmediğine göre de, diğer yasalara göre üstün ve nitelikli bir yasa olduğu kuşkusuzdur. Kaldı ki, Türk Devleti yönünden kararları bağlayıcı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, hüküm kurulurken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri, yasama, yürütme ve yargı olarak tüm Devlet faaliyetleri yönünden denetlenmekte olup, bu içtihatlar doğrultusunda Devlet, kendisini idari eylem ve işlemleri yanında yasa hatta Anayasa kurallarını bile yeniden düzenlemek zorunda hissetmektedir. Bunun yanında, Anayasa Mahkemesi de Anayasaya uygunluk denetimi yaparken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları dikkate almakta ve kararlarında işlemektedir, (şimdilik ölçü norm olarak esas alınmamakla birlikte referans norm olarak yer verilmektedir) Bu bağlamda, devletin her faaliyetinin olduğu gibi, tüm düzenleyici işlemlerinin denetiminde de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin de göz önüne alınması gerekir.⁶¹

⁶⁰ Çalışmada yararlanılan metin için bkz. Başlar, Kemal” Uluslar arası Andlaşmaların Onaylanması Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, “ Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 24/1-2, 2004 <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-90nciMadde.pdf> , (son erişim tarihi 26.11.2011).

⁶¹ AYM kararı Esas 2004/30, Karar 2008/55, Karar Tarihi 07.02.2008, R.G.Tarih-Sayı: 19.03.2008-26821.

Danıştay Beşinci Dairesi, iç hukuk yönünden milletlerarası sözleşmelerin üstünlüğü ilkesini benimsemiştir. Bu karara göre, “Uluslararası sözleşmelerin Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyeceğine ve bu sözleşmelerle bir devlet diğer bir devlete karşı sözleşmede yer alan hak ve hürriyetlerden kendi vatandaşlarını da yararlandırmak konusunda diğer devletlere karşı uluslar arası yükümlülük altına girmiş olduğuna göre, usulüne uygun şekilde onaylanarak yürürlüğe konulmuş bu nitelikte bir sözleşmenin anayasaya aykırı bir hüküm taşısa bile uygulanmaktan alıkonulamayacağı, kendisinden önce veya sonra çıkmış olan yasalara aykırılığı, ya da sonradan çıkan yasanın sözleşme kurallarını değiştirdiği ileri sürülerek uygulanmasının saksaklanamayacağı Türk hukukunda genellikle kabul edilmektedir. Anayasa, sözleşmelerin anayasaya aykırılığının ileri sürülemeyeceğini açıklamak suretiyle, iç hukuk yönünden sözleşmelerin üstünlüğü ilkesini belirtmiş olmaktadır. Nitekim uygulamada devletin bir sözleşme yaparken, eğer sözleşme ile Anayasa çatışıyorsa, bunu önlemek için çekince koyduğu, iç hukuk ile dış hukuk arasındaki çelişkiyi bu şekilde önlediği bilinmektedir(...) Anayasa’nın 90. maddesinde yer alan kanun hükmünde sözcüklerinin, usulüne göre onaylanarak yürürlüğe konulan sözleşmelerin hukuksal değerinin ve bağlayıcılığının gösterilmesine yönelik olduğunu da belirtmek gerekir. Söz konusu hükme göre, iç hukukta doğrudan sonuçlar yaratan uluslararası sözleşmelerin yukarıda belirtilen niteliği ve bunlara karşı Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaması ve böylece bu sözleşmelerin sonradan yapılacak ulusal yasal düzenlemelerle etkisiz kılınması yolunun kapatılmış olması bu sözleşmelerin iç hukukta yasalar üstü bir konumda olduğunu, yürütme ve yargı organları için bağlayıcı nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.⁶²

⁶² Danıştay Beşinci Dairesi, E.1986/1723, K.1991/933, k.t. 22.05.1991, Naklen, DURMAZ, s.45- 46.

İKİNCİ BÖLÜM

1982 ANAYASASI'NDA SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ ve SINIRLARI

2.1. 1982 Anayasası Ve Seyahat Özgürlüğü

1982 Anayasası⁶³ sistematığı ya da kuruluş planı bakımından 1961 Anayasasına büyük çapta sadık kalmış⁶⁴ olup yerleşme özgürlüğü ile birlikte seyahat özgürlüğünün de yer aldığı 1982 Anayasasının 23.maddesi aynen şöyledir:

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23- *Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.*

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/8 md.; Değişik: 12/9/2010-5982/3 md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

*Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.*⁶⁵

Maddeden de anlaşılacağı üzere, birinci fıkrada yerleşme ve seyahat özgürlüğü tek bir cümlede güvence altına alınmıştır. Hemen ardından 2.fıkrada, yerleşme özgürlüğünün sınırlama nedenleri sayılmış; seyahat özgürlüğünün sınırlama nedenleri ise 3.fıkrada sınırlanmıştır. Bu iki fıkra karşılaştırıldığında her iki özgürlüğün ortak tek sınırlama nedeni olarak “suç işlenmesinin önlenmesi” olduğu dikkat çekmektedir. Oysa seyahat özgürlüğünün

⁶³ 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı kuvvetlerinin yönetime müdahalesi ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi, yetkileri elinde toplamıştır. Daha sonra Milli Güvenlik Konseyinin çıkardığı bir kanunla, yeni bir Anayasa yapılması için Kurucu Meclis kuruldu. İki kanattan meydana gelen Kurucu Meclisin bir kanadını Milli Güvenlik Konseyi, diğer kanadını ise Danışma Meclisi oluşturmaktaydı. Danışma Meclisi seçimle kurulmuş bir meclis değildi. Meclisin toplam yüz altmış üyesi vardı ve yüz yirmi üyesi İl valilerinin belirlediği adaylar arasından Milli Güvenlik Konseyi tarafından, kırk üyesi ise doğrudan Milli Güvenlik Konseyi tarafından seçilmekteydi. Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa, 7 Kasım 1982 tarihinde Cumhurbaşkanının da seçildiği halkoyuna sunulmuş ve oylamaya katılanların %91,37'si tarafından kabul edilmiştir. Çalışma ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Terzioğlu, s.37 v.d.

⁶⁴ TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 61.

⁶⁵ Yapılan değişikliklerle, değişikliğin ilk hallerini ve orijinalini gösteren tablo çalışmanın sonuna Ek-I olarak eklenmiştir.

sınırlama nedenleri olarak sayılan “suç soruşturması ve kovuşturması” durumlarının “suç işlenmesinin önlenmesi”nden kopuk düşünülmesi mümkün değildir. Örneğin kovuşturma aşamasında tahliye edilmiş bir kişinin yargılanması devam ederken günlük imza yükümlülüğü getirilebilmektedir.⁶⁶ Dolayısıyla bu kişinin başka bir şehirde ikamet etmesi engellenerek yerleşme hürriyeti kısıtlanmış olmaktadır ve örnekten de anlaşılacağı üzere suç kovuşturması yerleşme özgürlüğünün sınırlandırılmasının da fiili bir nedenine dönüşmüş olmaktadır.

Öte yandan 23.maddenin son fıkrası, 2010 değişiklikleri kapsamı içerisinde. 2010 değişikliği, seyahat özgürlüğüne vatandaşlar için getirilen bir ek güvence olan “yurtdışına çıkma hürriyet”inin koruma kapsamını genişletmiştir. Yurt dışına çıkma yasağı hukukumuzda ilk kez mülga Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu’nun 9.maddesinde düzenlenmişti. Ayrıca yine mülga Bankalar Kanunu m.24/3-b bendinde ve Pasaport Kanunu’nda da benzer düzenlemeler vardı. Anayasada yer alan fıkranın 2010 öncesi hali ise şöyleydi:

“Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlandırılabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.”

Görüldüğü üzere, artık vatandaşın yurt dışına çıkması ancak “suç soruşturması veya kovuşturması” sebebiyle ve ancak “hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılacak, daha doğrusu engellenerek seyahat özgürlüğü sınırlandırılmış olacaktır. Burada da tıpkı yerleşme özgürlüğünün sınırlandırılmasında nasıl ki “suç soruşturması veya kovuşturması” nedeninin olmayışı bir eksiklik yaratıyorsa, “suç işlenmesinin önlenmesi”nin düzenlenmemesi hususu da aynı eksikliği yaratmaktadır.

Ayrıca, fıkranın eski halinde yer alan “vatandaşlık ödevi” kriterinin kaldırılmasının da yaratacağı etkilere dikkat çekmek gerekecektir.⁶⁷

⁶⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. 3. Bölüm 1. Kısım

⁶⁷ ERDOĞAN, s. 202-203.

2.1.1.Anayasa’da Seyahat Özgürlüğü Güvencesinin Boyutları

2.1.1.1. Seyahat Özgürlüğünün Yerleşme Özgürlüğü İle Birlikte Düzenlenmesi

Seyahat özgürlüğü 1982 Anayasası’nın 23.maddesinde “Yerleşme Özgürlüğü” ile aynı başlık altında güvenceye alınmıştır. Aslında, yerleşme özgürlüğünden kopuk bir seyahat özgürlüğü düşünülemezle birlikte, bu çalışmanın kapsamı sadece seyahat özgürlüğü ile sınırlandırıldığı için, yerleşme özgürlüğü ile ilgili değerlendirmeler ancak, seyahat özgürlüğü ile bağlantılı noktalarda olacaktır.

Yine de her iki özgürlüğün aynı maddede birlikte düzenlenmesi ile ilgili şu noktalara dikkat çekilebilir:

- Her iki özgürlük, birbirinden bağımsız düşünülmesine de, aslında bir özgürlüğün iki kutbu olarak da düşünülebilir: Seyahat özgürlüğü, devletin daha çok, kişi bu hakkını kullanmaya kalktığı zaman müdahale edebilmesi bakımından engellenebilir karakter taşır. Oysa yerleşme özgürlüğünde kişi hiçbir şekilde aktif bir girişimde bulunmuyor olmasına rağmen devlet doğrudan müdahale edici bir kararla, deyi yerindeyse “durup dururken” onu ikamet değiştirmeye zorlamaktadır. Dolayısıyla; kişi ikamet değiştirmek amacıyla seyahat özgürlüğünü kullanmaya kalktığında bu özgürlüğü dolayısıyla yerleşme özgürlüğü de kısıtlanmakta; farklı bir yere ikamete zorlandığında ise yerleşme özgürlüğü dolayısıyla kullanıp kullanmamakta “özgür” olması gereken yolculuk yapma serbestisi kırılmaktadır.
- Bu sıkı bağlantıya ve her iki özgürlüğün aynı kenar başlık içinde düzenlenmesine rağmen, 23.madde çinde ayrı ayrı paragraflarda ve ayrı sınırlama nedenlerine tâbi tutulması çelişik yorumlara zemin hazırlayabilmektedir.

2.1.1.2. Seyahat Özgürlüğü İle İlgili 2001 ve 2010 Anayasa Değişiklikleri

Anayasa değişiklikleri konusunda yapılan en kapsamlı değişiklik 2001 tarihinde yapılan bu altıncı değişiklik olup yapılan bu değişiklik esnasında TBMM'deki oylama sırasında üçte ikinin üzerinde kabul sayısına ulaşıldığı için halk oylamasına da gerek kalmamıştır.⁶⁸ Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti için kısıtlama imkanı veren, “ülkenin ekonomik durumu” ölçütü kaldırılmıştır. 1982 Anayasası'nın hazırlanması sırasında Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu'nun eklenmesiyle getirilen bu ölçüt, belirsiz kapsamıyla çok geniş bir sınırlama imkanı tanımakta olduğu için 2001'de metinden çıkarılmış oldu.⁶⁹

23.madde, 2010 Anayasa değişiklikleriyle de değişikliğe uğramıştır. TBMM'de 336 oy ile kabul edildiği için Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından zorunlu olarak halk oyuna sunulan bu değişiklik, 12 Eylül 2010 referandumunda kabul edilmiş ve referandumun sonuçlarının yayımlandığı 23 Eylül 2010'da yürürlüğe girmiştir. 2010 değişikliği bu kez, yine aynı fıkra da yer alan “vatandaşlık ödevleri” ölçütünü de metinden çıkarmış ve ayrıca “ancak hakim kararı” şartı eklemiş ve fakat birçok maddede de yer alan hakim kararı olmadan da müdahale imkanı sağlayan “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış yetkili merciin yazılı emri” istisnası buraya eklenmemiştir. Bu değişiklik iki yönde şöyle değerlendirilebilir:

- “Vatandaşlık ödevi” ölçütü, özellikle vergi ve askerlik borcu gibi siyasi ödevlerin ifasından kaçınmayı engellemenin bir aracı olarak işlev görmekteydi. Bu nedenle, aşağıda da ayrıntılarına girileceği üzere, pasaport başvurusunda bu tip ödevlerin yerine getirilmişlik kontrol edilebilmekteydi. Bürokratik gecikmelere engel olması bakımından rasyonel sayılacak bu değişiklik, özellikle yurt dışındaki girişimleriyle gelir elde edip vergi borcunu ödeme ve “vergi barşını” sağlama gerekçesiyle de rasyonalize edilmektedir. Askerlikten kaçınmanın ise zaten çok daha ağır “hapis” ve “vatandaşlıktan çıkarılma” yaptırımına bağlanmış olması bakımından yurt dışına çıkabilmenin sınırlandırılmasındaki etkisi ikincil işlev taşımaktaydı.
- 2010'dan itibaren, vatandaşın yurt dışına çıkmasının ancak suç soruşturması ve kovuşturması şartına bağlanması ve hatta bu şartın da yeterli olmayıp ek olarak ayrıca hakim kararı şartına dayandırılması, devletin özgürlüklere

⁶⁸ TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 44.

⁶⁹ AYDOĞDU, Emine (Der.), Teşkilatı Esasiye'den Günümüze Anayasalar, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 285.

müdahalesinin sınırlandırılması bakımından ilk bakışta olumlu görünmektedir. Bununla birlikte “gecikmesinde sakınca bulunan haller” istisnasının göz ardı edilmesi, aşağıda vurgulanacak teknik aksaklıklara da neden olabilecektir.

2.1.1.3. Seyahat Özgürlüğü Çerçevesinde Vatandaş-Yabancı Ayrımı

Yabancı kavramına gelince yabancı ülkesinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişiyi ifade eder.⁷⁰ Bu tanımla aslında 1982 Anayasasından da çıkartmak mümkün olup şöyle ki 1982 Anayasasının “Türk Vatandaşlığı” başlıklı 66. maddesinde yer alan “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür.*” ifadesinden bir yabancı tanımı yapılması da mümkündür. Buna göre Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan herkes, ayırım gözetilmeksizin “yabancı” kapsamı içerisinde yer alır.

Hukuk sistemimizde vatandaşlara tanınan haklar, Anayasada ve diğer kanunlarda açık olarak ifade edilmiştir. Özellikle, Anayasanın başlangıç hükümlerinde “*Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu*” kabul edilmiştir. Ayrıca, “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği” kenar başlığını taşıyan 12. Maddede “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir” hükmünü kullanarak herhangi bir ayırım yapmadan herkesin ülke sınırları içerisinde eşitliğinden söz etmiştir. Yani hiç kimse arasında (vatandaş-vatandaş, vatandaş-yabancı ya da yabancı-yabancı) herhangi bir ayrıma gidilmeyecektir.

Fakat temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması hususunda, vatandaş ile yabancının eşitliği kuralından ayrılmıştır. Anayasada “Yabancıların durumu” kenar başlığını taşıyan 16. Maddede “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir.” hükmü kabul edilmiştir. Genel prensip bu şekilde tespit edildikten sonra, her bir hakkı düzenleyen hükümde de, haktan yararlanacakların kapsamı ayrı ayrı tespit edilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin yabancılar için sınırlandırılmasında, uluslararası hukuka uygunluğun aranmasındaki amaç, yurttaşlık veya uyrukluk nedeniyle ayrımlara izin verilmesi ancak herkese tanınan temel hak ve özgürlüklerden yabancıların keyfi olarak yoksun bırakılmasının önlenmesidir.⁷¹ Yalnızca Türk vatandaşlarının yararlanacakları haklar söz konusu ise,” her Türk”, “vatandaşlar” gibi ifadeler yer almıştır. Bu gibi durumlarda kanun

⁷⁰ 27.02.1983 tarihinde yayımlanan Pasaport İşleri Yönergesi madde 4.

⁷¹ AYDOĞAN, Doğa, Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye giriş, ikamet, Seyahat özgürlükleri ile Türkiye’den sınır dışı edilmeleri (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2006, s.81.

koyucu yabancıların bu haklardan yararlanmasını istememektedir. Mükellefiyetler bakımından da benzer bir düzenleme kabul edilmiş olup örneğin askerlikle ilgili olarak Anayasada “her Türk vatandaşı” hükmüne yer verilmiştir. Dolayısıyla, haklardan yararlanma veya mükellefiyet altına girme hususunda da vatandaşlar ile yabancılar arasında farklılıklar yaratılmaktadır.⁷² Bu noktadan hareketle, yabancıların yurtdışına çıkma özgürlüklerinin sınırlandırılmasının iki kritere bağlı olduğu söylenebilecek olup bunlar; “kanunla sınırlama” ve “uluslararası hukuka uygun olarak sınırlama” ilkeleridir. Burada ifade edilen “kanunla sınırlama” ilkesi, Anayasa’nın 13. Maddesinde düzenlenen⁷³ ‘kanunla sınırlama’ ilkesi ile aynı niteliktedir.⁷⁴

Sonuç olarak yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasında, milletlerarası hukukun doğurduğu yükümlülüklerin de dikkate alınması gerektiği hususu kanun koyucunun takdirine bırakılmayarak anayasal güvenceye bağlanmıştır. Anayasa, yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin kanunla sınırlama ilkesi yanında milletlerarası hukuka uygunluk ilkesine de yer vermiştir. Anayasada yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması konusunda, bunun dışında herhangi örneğin yabancı ülke makamlarını bilgilendirme gibi herhangi bir ilkeye yer verilmemiştir.⁷⁵ Yabancıların ülke içerisinde tabi olduğu kurallar ise genel olarak YİSHK’da düzenlenmiş olup burada kanunun ayrıntısına girilmeyecek ancak çalışmanın ilgili kısımlarında gerektiği ölçüde değinilecektir.

2.1.2. Seyahat Özgürlüğü İle Yakın Bağlantılı Diğer Anayasal Güvenceler

2.1.2.1. Kişi Hürriyeti ve Güvenliğinin Düzenlendiği 19. Madde

“Kişi hürriyeti ve güvenliği” kenar başlığı ile düzenlenen bu madde, aslında her özgürlüğü kullanmanın temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle hakla bağlantılandırılacak olursa, 19. maddede verilen güvencenin “özgür olma hakkı” olarak nitelendirilmesi yerinde olacaktır. Özgürlüğü elinden alınmış bir kişinin aslında diğer tüm özgürlükleri elinden alınış ve birçok hakkı sınırlanmış olacaktır. Dolayısıyla 19. maddedeki güvencenin ayrıntıları ve bu güvenceyi sınırlayan müdahale imkânlarının incelenmesi, aynı zamanda seyahat ve yerleşme özgürlüğü güvencesinin ve bu özgürlüklere müdahale imkânlarının da daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır. 19.maddeye göre:

⁷² DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2005, s.22.

⁷³ **Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması**

MADDE 13- (Değişik: 3.10.2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve **ancak kanunla** sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

⁷⁴ AKBULUT, s. 33-34.

⁷⁵ TERZİOĞLU, s.64.

- Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi,
- Bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması,
- Bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi,
- Toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi,
- Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması,

durumları, kişi hürriyeti ve güvenliğine müdahaleyi meşru kılacaktır. Dikkat edilirse, buradaki müdahalelerden biri veya birkaçının gerçekleştirilmesi halinde, bu güvencesine müdahale edilen kişinin seyahat özgürlüğü de sınırlanmış ve hatta bir anlamda askıya alınmış (durdurulmuş) olacaktır. 19.maddenin asıl amacı, seyahat özgürlüğüne müdahalenin düzenlenmesi değildir. Kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması veya kesinleşmiş hapis cezasının infaz edilmesini temellendirmek olduğu halde, seyahat özgürlüğünü de dolaysız olarak etkilemektedir.

2.1.2.2. Suç ve Cezalara İlişkin Esasların Düzenlendiği 38. Madde

Diğer tüm özgürlükleri kullanmayı engelleyen veya etkileyen kişi özgürlüğüne müdahale imkânlarını düzenleyen 19.maddenin odağında kamu düzeninin sağlanmasının doğal bir sonucu olarak suçların önlenmesi veya bastırılması ile ilgili temel düzenleme yer almaktadır. 38.madde ise bu duruma paralel olarak suç ve cezalarla ilgili çeşitli güvenceleri barındırmaktadır. Aslında bu yönüyle, 19.maddedeki sınırlamaların sınırı niteliğine bürünmektedir. Bu maddedeki güvenceler olmasa, kişi hürriyetine müdahalede temel oluşturacak suçların önlenmesi veya bastırılması gerekçesi, çok daha keyfi olarak her müdahalede sunulabilecektir. Dolayısıyla 38.maddedeki güvenceler, hem 19.maddenin temelini oluşturmakta hem de 19.maddeye dayalı müdahalelerinin soyut kalmasını engelleyecektir.

Bununla birlikte; 38.maddenin son iki fıkrası doğrudan doğruya seyahat özgürlüğüne bir atıf olarak okunabilir. İdarenin disiplin cezaları başta olmak üzere uygulayacağı yaptırımların sınırlanmasını içeren 10.fıkra şöyledir:

“İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.”

Fıkradaki “kişi hürriyeti”, 19.madde kapsamında dar olarak algılandığında üstün asta (askeri disiplin cezası olarak oda hapsi hariç) hapis cezası uygulayamayacağı ve ayrıca kolluk yetkililerin vatandaşlara (yönetilenlere) bir yere kapatmak şeklinde bir idari yaptırım uygulamayacağını ifade eder. Bunun yanında “kişi hürriyeti”nin seyahat özgürlüğüne de temel oluşturduğundan hareketle yapılan genişletici yorumda ise 10.fıkranın üstün asta oda hapsi uygulayamayacağına dair yasağın yanında sürgün niteliğinde tayin kararları veremeyeceğini de içerecek ve böylelikle kamu görevlilerinin “kamu yararı ve görülen lüzum üzerine” gerekçelerinin bahane edilerek sürgün edilmesinin hukuka aykırılığını somutlaştırıp kamu görevlilerinin hem çalışma hürriyeti hem kamu hizmetine girme hakkı ve hem de seyahat ve yerleşme özgürlüğü güvencesi pekiştirilmiş olacaktır.

38.maddenin 11.fıkrası ise bizzat seyahat özgürlüğünün düzenlendiği 23.maddede vatandaşlara getirilmiş ek güvencelerin bir uzantısı görünümü vermektedir. 11. Fıkra göre:

“Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.”

2004 Anayasa değişikliği öncesi, hiç istisnası olmayan bu güvence Türk Ceza Hukuku’nda benimsenen “Şahsılık İlkesi” ile de yakından ilgilidir.⁷⁶ Bununla birlikte seyahat özgürlüğünün düzenlendiği 23.maddenin “*Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.*” şeklindeki son fıkrası hatırlandığında, yabancı ülkede suç işleyen bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Türkiye’de yakalandığında hem bu fıkra ve hem de 38.maddenin 11.fıkrası birlikte işlev görecektir.

⁷⁶ ÖZBEK/ KANBUR/ BACAŞIZ/DOĞAN, s. 142 vd.

2.1.2.3. Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları İle İlgili 62. Madde

Pozitif statü haklar tasnifine uygun olarak Anayasa'nın sosyal ve ekonomik haklar bölümünde yer alan bu hüküm, seyahat özgürlüğünün her ne kadar negatif özgürlükler alanında tasnif edilse de çok bağlantılı karakterinin anlaşılmasını sağlamak bakımından anlamlıdır. Bu maddeye göre:

“Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.”

Görüldüğü üzere, devlete pozitif ödevler yükleyen bu hüküm, seyahat özgürlüğünün özel durumlarda sadece bir kişi hakkı değil, aynı zamanda sosyal-ekonomik hak kategorisindeki bir hak ile de doğrudan ilgili olabildiğini sabit kılmaktadır. Yurt dışında olup da yurda dönemeyen bir vatandaşın seyahat özgürlüğünü kullanamadığı ortadadır. Vatandaşının yurt dışına çıkma hürriyetini ancak istisnai olarak müdahale eden devlet, bunun tam tersi durumlarda da negatif değil de pozitif ödevin yerine getirilmesi olarak seyahat özgürlüğünün gerçekleşmesini sağlamaktadır.

2.2. Seyahat Özgürlüğüne Müdahalenin Kapsamı ve Sınırları

2.2.1. Anayasa’da Seyahat Özgürlüğüne Müdahaleyi Mümkün Kılan

Genel Hükümler

1982 Anayasası'nın “Temel Haklar ve Ödevler” ana başlıklı İkinci Kısım, sadece temel hak ve özgürlüklerin listelenmesinden ve güvenceye alınmasından ibaret değildir. Bu kısmın 12.madde'den 17.maddeye kadar olan Birinci Bölümü, haklarla ilgili genel hükümleri içerir. 12.maddesinde temel haklar “kişiliğe bağlı, devredilmez, dokunulmaz, vazgeçilmez” olarak nitelenir ve ayrıca kişinin “topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluklarını da ihtiva ettiği” hükme bağlanır. Aşağıda ayrıntısına girileceği üzere, 13.madde hakların nasıl sınırlanabileceğini, 15.madde hakların kullanımının nasıl durdurulabileceğini ve 16.madde ise yabancıların haklarının nasıl sınırlanabileceğini düzenler. Yani devletin genel olarak hak ve özgürlüklere, çalışmamızın özelinde ise Seyahat Özgürlüğü'ne müdahale imkânlarının ana hatları bu maddelerde yer almaktadır.

Aslında “temel hakların kötüye kullanılamamasını” emreden ve doktrinde “militan (mücadeleci) demokrasi” anlayışının bir göstergesi olarak analiz edilen 14.maddenin de dolaylı olarak hak ve özgürlüklere müdahale imkânı sağladığı söylenebilir. Ancak, bir sonraki alt başlıkta aktarılacağı üzere, Seyahat Özgürlüğü’ne müdahale imkânı açısından bu maddenin doğrudan kaynak gösterilmesini gerekli kılmayacak şekilde, seyahat özgürlüğüne müdahale açısından anahtar kavram, zaten “suç” unsuru olup 14.maddeye aykırılık da zaten “suç” olarak tanımlanan faaliyetleri içermektedir. Bu nedenle 14.madde olmasaydı dahi, seyahat özgürlüğüne müdahalede bir farklılık mevcut olmayacaktı. Oysa 13, 15 ve 16.maddeler bizatihi, seyahat özgürlüğü ile daha birçok hak ve özgürlüğe müdahale imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu bu üç maddenin incelenmesi, konumuz açısından önemli olacaktır.

2.2.1.1. Temel Hakların Sınırlanması İle İlgili 13. Madde

Hiçbir hakkın sınırsızca kullanılmasının mümkün olmadığı doğal bir gerçekliktir. En basit mantıkla klasik liberal hak anlayışının “bir kişinin hakkının sınırı bir diğerinin hakkıdır” önermesine ulaşılabilir. Nitekim 1924 Anayasası’nda da buna paralel bir şekilde hakların, ancak başkasının haklarının çiğnenmemesi amacıyla sınırlanabileceğine dair genel bir sınırlama hükmüyle yetinilmiştir. Aslında hakların korunması bakımından temel bir güvence sağlıyor gibi görünen bu temel sınırlama ilkesi, aynı zamanda tüm hakları sınırlamada çok daha rahatlıkla ileri sürülebilecek ve haklara müdahaleyi kolaylaştırabilecek belirsiz bir gerekçe olarak suiistimale elverişlidir. Yine 1924 Anayasası’nın hukuk devletiyle bağdaşmayacak “kuvvetler birliği, TBMM’nin üstünlüğü ve yasama yorumunun mümkün olabilmesi” ve tabii (kanuni) hakim ilkesine aykırılığı somut olan İstiklal Mahkemeleri’ni yasaklayıcı hiçbir hüküm içermemesi özellikleriyle hak ve özgürlüklere gerçek bir güvence oluşturduğu söylenemeyecektir.

1924 Anayasası’nın demokratik hukuk devleti bakımından eksikliklerinin giderilmesi saikiyle 1961 Anayasası’nın 11.maddesinde hakların sınırlanması hükmü daha titizlikle düzenlenmiştir. 11.maddeye göre temel hak ve hürriyetler “ancak kanunla ve Anayasa’nın sözü ve ruhuna uygun olarak” sınırlanacak ve bu durumda “Milli Güvenlik, Kamu Düzeni, Kamu Yararı, Başkasının Haklarının Korunması ve Suç İşlenmesinin Önlenmesi Amacıyla bile olsa hakkın özüne dokunulamayacak”tır.

1961’de Anayasası’nda yapılan 1971 değişikliği ile bu madde hükmü kapsamlı olarak yeniden düzenlenmiş ve devletin haklara müdahale imkânları arttırılmıştır. Yukarıda değinilen, 1982 Anayasası’nın 14.maddesinde düzenlenen “temel hakların kötüye kullanılamaması” hükmü de ilk kez bu değişiklikle anayasal bir hüküm olarak yer almıştır.

1971 değişikliği sonrası, “öze dokunma yasağı” korunmakla birlikte, sanki 1961 Anayasası’nın ilk haline nazire yapar gibi “Milli Güvenlik, Kamu Düzeni, Kamu Yararı, Başkasının Haklarının Korunması ve Suç İşlenmesinin Önlenmesi” nedenleri “öze dokunma yasağı” ibaresinden ayrılarak tüm hakların sınırlandırmasının “genel nedenleri” olarak belirlenmiştir.

1982 Anayasası’nın ilk şeklinde ise “öze dokunma yasağı”na 13.maddede yer verilmemiş, “genel sınırlama nedenleri” ise korunmuştur. 1982 Anayasası’nda yapılan 2001 değişiklikleri, hukuk devleti bakımından olumlu sayılacak gelişmeler içermiş ve bu paralelde 13.madde de kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle “öze dokunma yasağı” yeniden maddeye sokulmuş ve ayrıca yukarıda sayılan matbu nedenler 13.maddeden kaldırılıp “genel sınırlama” mekanizmasını yasaklayıcı şekilde “temel hak ve hürriyetler”in “yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak” sınırlandırabileceği hükme bağlanmıştır. Bu değişikliğe göre artık bir hak genel değil, ancak “o hakka özel” sınırlama nedenleriyle sınırlandırabilecektir. 2001 değişikliğiyle birlikte, 1961 Anayasası’nın ilk şeklinde bile bulunmayan “ölçülülük” ilkesi ise ilk kez getirilmiştir. Bu ilkenin eklenmesinde Anayasa Mahkemesi (AYM)’nin de 2001’den önce hakları sınırlayan kanunları iptalinde bu ilkeyi içtihadi olarak kullanmasının rolü olmuştur.

13.maddenin şu anki haline göre temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırmasının şartları şöyle listelenebilir:

- ***Ancak kanun ile sınırlandırılabilir.***- Yani haklar, kanun dışında Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Yönetmelik vb. hiçbir düzenleyici işlemle sınırlandırılmayacak; bu düzenleyici işlemlerdeki sınırlayıcı hükümler ancak kanunda yazan hükmün bir tekrarı veya açılımı niteliğinde olup kanun emrini yürütücü nitelikte olacaktır.
- ***Ancak özel sınırlama nedenleriyle sınırlandırılabilir.***- Yani hakları sınırlayan kanunda, Anayasa dışı bir neden bir yana, Anayasa’da o hakkın sayıldığı maddede veya ilgili maddelerde sayılan nedenler dışında bile bir neden yer alamayacaktır. Nitekim AYM, yakın bir tarihteki içtihadında Bakanlar Kurulu’na köy boşaltma yetkisi veren bir kanun hükmünde “Milli Güvenlik Kurulu’nun tavsiyesi üzerine” ibaresini, Anayasa’da seyahat ve yerleşme özgürlüğünün sınırlandırmasının bir nedeni olarak sayılmadığı için iptal etmiştir.⁷⁷
- ***Öze dokunulamama.***- Haklar kanunla sınırlandırılabilir de kanundaki sınırlama hükümleri, o hakkı ortadan kaldırıcı veya yasaklayıcı nitelikte olamayacaktır.

⁷⁷ AYM Kararı Esas 2006/142, Karar 2008/148 R.G. 25.12.2008-27091

- **Ölçülü sınırlanabilme.-** AYM, içtihadi olarak bu ilkeyi “orantılılık, amaca uygunluk ve elverişlilik” ölçütleriyle yorumlamıştır.

Anayasa’nın “*Temel Hak ve Ödevler*” başlıklı 2. kısmının 1. Bölümünde yer alan 13. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak, kanunla sınırlanabileceği belirtildikten başka, bu sınırlamaların “*Anayasa’nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı*” olamayacağı ifade edilmiştir.

Anayasa’nın 5982 sayılı Kanun’un 3. maddesi ile değiştirilen 23. maddesinin 5. fıkrasına göre;

“Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.”denmektedir.

Yani 2010 yılında yapılan referandum neticesi yapılan değişiklikle birlikte maddeye **hâkim kararı** koşulu öngörüldüğünden idarenin seyahat özgürlüğünü kısıtlama yasağı koyma yetkisi bu değişiklikle ortadan kaldırılmıştır.

Maddenin değişiklik gerekçesinde de;

“Maddede yapılan değişiklikle, idare tarafından, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına son verilmekte; yurt dışına çıkma hürriyetinin, sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilmesi ilkesi benimsenmektedir.” denilerek bu durum açıkça ortaya konulmuştur.

13.maddenin yarattığı teknik problem, bir hakkın sınırlanmasının “yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde yazan nedenlerle” mümkün olduğuna ilişkin ibarenin muğlaklığıdır. Bir hak, seyahat özgürlüğü örneğinde görüldüğü gibi daha bir çok hak ile doğrudan veya dolaylı ilgili olabilmektedir. Dolayısıyla 2001’de yapılan değişiklikle genel sınırlama nedenleri mantığından vazgeçilmiş sayılsa da yine başka bir hakkın sınırlanması nedeni, başka bir hakkın sayıldığı maddede belirtilmemiş olsa bile kullanılabilecektir. Seyahat Özgürlüğü’nün diğer bir çok hak ile kopmaz bağlantısı, 23.maddede yazılmayan bir çok nedenin yine seyahat özgürlüğüne müdahalede kullanılabilmesine zemin hazırlamaktadır. Örneğin seyahat özgürlüğünde yer almayan bir sınırlama nedeni olan “milli güvenlik” kişi hürriyeti ile ilgili güvencelerin sınırlanmasında ön görülmüştür. Dolayısıyla örneğin, milli güvenlik gerekçesiyle bir kişinin dokunulmazlığına yapılan müdahale ister istemez o kişinin seyahat özgürlüğüne de milli güvenlik nedeniyle bir müdahale sayılabilecektir.

Sadece bundan dolayı bile, seyahat özgürlüğü ile bağlantı kurulacak birçok anayasal hak ve özgürlüğün de nasıl güvenceye alındığının ve yine bu haklara nasıl müdahale edilebileceğinin incelenmesini ve seyahat özgürlüğüne uyarlanmasını gerektirmektedir. Bu çalışmanın önceki bölümünde yakın bağlantılı haklarla ilgili değerlendirmelerin yer alması bu nedenden kaynaklanmıştır.

2.2.1.2. Temel Hakların Kullanımının Durdurulması ile İlgili 15. Madde

Temel hakların kullanımının durdurulması hükmü ilk kez 1982 Anayasası ile getirilmiştir. 1982 Anayasası'nın 13.maddesinin ilk halinde, 1961 Anayasası'nda yer alan “öze dokunma yasağı”ndan söz edilememesi bu yenilikle bağlantılı yorumlanabilecektir. Çünkü temel hakların kullanımının durdurulması, bir bakıma, geçici olsa da hakkın özüne dokunma olarak algılanabilecektir ve 13 ile 15.madde çelişik bir görünüm verecektir. Ancak, 2001 değişikliği ile 13.maddeye yeniden koyulan “öze dokunma yasağı”nın 15.madde ile çelişik bir görüntü vermeyecektir; çünkü haklar her zaman sınırlanabilse de her zaman durdurulamayacak, yani “özüne dokunulmayacak”tır. Üstelik “durdurma”, gerçek bir “öze dokunma” sayılmayacaktır. Çünkü 15.madde, ancak “savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal” durumlarında uygulanacaktır. Toplu olarak “olağanüstü dönem” olarak adlandırılacak bu dört durum, hem doğası olarak hem de yine Anayasa'nın 119-122 maddeleri arasında düzenlenen “olağanüstü yönetim usulleri” hükümleri gereği savaş hariç diğer durumlarda ilan en fazla altı aylığına; uzatmaları ise en fazla dörder aylığına gerçekleştirilebilecektir. Dolayısıyla durdurma, ancak askıya alma anlamında, yani geçici olarak “öze dokunma” anlamına gelecektir; yoksa hakkın ortadan kaldırılması olarak asla yorumlanamayacaktır. Bununla birlikte 15.madde, bu çalışma özelinde Seyahat Özgürlüğü, genel olarak ise beş hak dışında tüm hakların kullanımının geçici olarak yasaklanmasına zemin hazırlamıştır. Üstelik 15.maddede, “Anayasa’da öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği”ne ilişkin çok kritik bir hüküm yer almaktadır. Bu maddeye göre durdurmanın sınırları şöyle listelenebilir:

- **Milletlerarası hukuka aykırı olmama.-** Bu hüküm, günümüzde milletlerarası ilişkilerin gelişim çizgisine dikkat edildiğinde, doğal kabul edilmesi gerekir. Nitekim; milletlerarası hukuk, sadece milletlerarası antlaşmaları değil, bunların yanında nezaket kuralları, “ahde vefa (pacta sunt servanda)” ilkesi dâhil, her türlü milletlerarası hukuk kuralını kapsamaktadır. Dolayısıyla; dünya ülkelerinin çoğu ile çatışmasız, problemsiz ilişki kurmayı benimseyen her devlet bu tip bir hüküm koymak zorundadır. Çünkü Milletlerarası Hukuk'un

Anayasa Hukuku'ndan en önemli farkı, egemenlik uygulayan devlet ve egemenliğe tâbi olan vatandaşlar (veya halk) arasındaki eşit olmayan tarafları değil, tersine “egemenler” arasındaki eşitler arası ilişkiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla egemen konumda olan Devlet'in kendi tebaasına verdiği güvencelerden vazgeçmesi, çok kabul edilemese de en azından Ulusal Kamu Hukuku mantığına uygun düşecektir. Oysa Uluslararası Kamu Hukuku, taraflar arası eşitliğe ve sözleşme ilişkisine dayandığı için Ulusal Özel Hukuk mantığına göre işler ve sözleşmeye aykırılığın yaptırımları, o sözleşmeye imza atan devletin aynı zamanda Uluslararası yaptırımları da kabul ettiği anlamına gelir ve bu yaptırımlara boyun eğmesi egemenlikten güç dengelerine bağlı olarak, görece ödün vermesi anlamına gelecektir. Bu nedenle 15.madde, “Anayasa'ya aykırı tedbirler alınabilse de milletlerarası hukuka aykırı olunamayacağı”nı hükmünü de içermektedir. Dolayısıyla, olağanüstü dönemlerde seyahat veya herhangi bir özgürlüğe müdahale anında ilgilinin başvuracağı kaynak (referans normlar) ulusal hukuk düzeninden çok, uluslararası hukuk normları olacaktır.

- **Ölçülü olunma şartı.**- Bir önceki başlıkta belirtildiği üzere, “ölçülülük ilkesi”, 13.maddeye ilk kez 2001'de getirilmiştir ve fakat bu değişiklikten önce de AYM, içtihadı olarak bu ilkeyi kullanmıştır. Bunun bir nedeni de 1982 Anayasası'nın ilk halinden beri bu ilkenin 15.maddede zaten yer alıyor olmasıdır. Yani olağanüstü yönetim usullerinde bile bu ilke varsa, vehameti içermeyen olağan dönemlerde haydi haydi bu ilke açıkça yazmasa da genişletici bir yorumla kullanabilecektir. 2001 değişikliği ile 13.maddeye de bu ilkenin eklenmesi, artık bu tartışmanın güncelliğini yitirmiştir.
- **Beş sert çekirdek hakka dokunamama.**- Uluslararası ölçekte de evrensel olarak üstünlüğü kabul edilen beş temel hak artık çoğu ülkenin hukuk sisteminde mutlak koruma altındadır. Bunlar:
 - ✓ *Yaşam hakkı*
 - ✓ *Maddi ve manevi varlığın korunması*
 - ✓ *Hiç kimsenin dinini, vicdani kanaatleri ile düşüncesini açıklamaya veya değiştirmeye zorlanamayacağı*
 - ✓ *(Aleyhte) suç ve cezaların geçişi yürümezliği*

✓ *Hiç kimsenin tersi mahkemece kanıtlanmadan suçlu sayılamayacağı (masumiyet karinesi)*

Dikkat edilirse, Seyahat Özgürlüğü bu sert çekirdek alan içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla, olağanüstü dönemlerde Anayasa'nın 23.maddesinde yer alan seyahat özgürlüğünün sınırlanması nedenleri dışında dahi bu özgürlüğe müdahale etme imkânı veren tedbirlere başvurulabilecektir. O nedenle olağanüstü dönemlerde Seyahat Özgürlüğü ile ilgili hukuksal arayışlarda, Anayasa'nın 23.maddesi bir dayanak oluşturamayacak, sadece milletlerarası hukuk kurallarında çözüm yolları bulunmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede “ölçülülük ilkesi” yine bir umut ışığı olarak kabul edilebilir. Çünkü sonuçta hak arayışında, 15.maddedeki “Anayasa’ya aykırılık” istisnasının, 15.maddeye de aykırılık anlamında yorumlanmaması gerekir. Bu nedenle örneğin, sürgün uygulaması Anayasa’ya aykırı olsa da, bir kişi için sürgün niteliğinde tedbirler alınabilecektir. Fakat bu sürgün uygulamasının, “amacı aşan bir araç” olduğunun veya “elverişli olmadığı” veyahut orantılı olmayan bir uygulama olduğunun kanıtlanması halinde yargı organlarınca sürgün uygulamasını içeren norm veya işlem iptal edilebilecektir. Buradaki bir handikap da 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu’ndan kaynaklanmaktadır. Anayasa’da açıkça yazmamasına rağmen Kanun, sıkıyönetim komutanının işlemlerine karşı iptal davası açılmayacağını hükme bağlamıştır. Öncelikle Anayasa’dan kaynaklanmayan bir muafiyet hükmünün Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi gerekir; fakat bunun için de Türkiye’de sıkıyönetim ilan edilmiş ve sıkıyönetim komutanının işlemine karşı açılan bir iptal davasında Anayasa’nın 152.maddesinde öngörülen “somut norm denetimi”⁷⁸ mekanizmasının işletilmesi gerekecektir.

Bir başka çözüm arayışı beş sert çekirdek hak arasında yer alan “yaşam” ile “maddi ve manevi varlığın, vücut bütünlüğünün korunması” haklarının Seyahat Özgürlüğü ile bağlantılandırılmasında olabilecektir. Seyahat Özgürlüğü’nün kullanımının durdurulması halinde, bu iki sert çekirdek hakka zarar verilmiş olacağının kanıtlanması halinde Seyahat Özgürlüğü’ne müdahale engellenebilecektir.

⁷⁸ *Somut norm denetimi* Bir mahkemede görülmekte olan davada uygulanacak hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı bulunması durumunda, mahkemenin söz konusu normu anayasaya aykırı görmesi halinde yapılan anayasa denetimi; itiraz yolu, def'i yolu da denir; <http://www.turkavukatlar.com/38299/somut-norm-denetimi> (Son erişim Tarihi: 02.02.2012).

2.2.1.3. Yabancıların Haklarının Sınırlanması İle İlgili 16. Madde

1982 Anayasasında bazı hak ve özgürlükler herkes için (özel hayatın gizliliği, seyahat ve yerleşme özgürlüğü v.s.), bazıları sadece vatandaşlar için (seçme seçilme, kamu hizmetlerine girme v.s.) olup, belirli bir takım hak, özgürlük ve yükümlülükler belli kategoriler için (sendika ve sözleşme hakkının çalışanlara ve işverene, sanatçıların korunması v.s.) söz konusudur. Son olarak ise yabancılar ayrı bir statüde olup hak ve özgürlükler durumundan kendilerine has bir durumları bulunmaktadır.⁷⁹

Yabancı kavramına gelince yabancı ülkesinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişiyi ifade eder.⁸⁰ Bu tanımla aslında 1982 Anayasasından da çıkartmak mümkün olup şöyle ki 1982 Anayasasının “Türk Vatandaşlığı” başlıklı 66. maddesinde yer alan “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür.*” ifadesinden bir yabancı tanımı yapılması da mümkündür. Buna göre Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan herkes, ayırım gözetilmeksizin “yabancı” kapsamı içerisinde yer alır.

Hukuk sistemimizde vatandaşlara tanınan haklar, Anayasada ve diğer kanunlarda açık olarak ifade edilmiş olup özellikle, Anayasanın başlangıç hükümlerinde “*Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu*” kabul edilmiştir. Ayrıca, “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği” kenar başlığını taşıyan 12. Maddede “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir” hükmünü kullanarak herhangi bir ayırım yapmadan herkesin ülke sınırları içerisinde eşitliğinden söz etmiştir. Yani hiç kimse arasında (vatandaş-vatandaş, vatandaş-yabancı ya da yabancı-yabancı) herhangi bir ayırım yapılmayacak olup ancak temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması hususunda, vatandaş ile yabancının eşitliği kuralından ayrılmıştır. Anayasada “Yabancıların durumu” kenar başlığını taşıyan 16. Maddede “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.” hükmü kabul edilmiştir. Genel prensip bu şekilde tespit edildikten sonra, her bir hakkı düzenleyen hükümde de, haktan yararlanacakların kapsamı ayrı ayrı tespit edilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin yabancılar için sınırlandırılmasında, uluslararası hukuka uygunluğun aranmasındaki amaç, yurttaşlık veya uyrukluk nedeniyle ayrımlara izin verilmesi ancak herkese tanınan temel hak ve özgürlüklerden yabancıların keyfi olarak yoksun bırakılmasının önlenmesidir.⁸¹

⁷⁹ TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 153-154.

⁸⁰ 27.02.1983 tarihinde yayımlanan Pasaport İşleri Yönergesi madde 4.

⁸¹ AYDOĞAN, s.81.

Yalnızca Türk vatandaşlarının yararlanacakları haklar söz konusu ise,” her Türk”, “vatandaşlar” gibi ifadeler yer almıştır. Bu gibi durumlarda kanun koyucu yabancıların bu haklardan yararlanmasını istememektedir. Mükellefiyetler bakımından da benzer bir düzenleme kabul edilmiş olup örneğin askerlikle ilgili olarak Anayasada “her Türk vatandaşı” hükmüne yer verilmiştir. Dolayısıyla, haklardan yararlanma veya mükellefiyet altına girme hususunda da vatandaşlar ile yabancılar arasında farklılıklar yaratılmaktadır.⁸² Bu noktadan hareketle, yabancıların yurtdışına çıkma özgürlüklerinin sınırlandırılmasının iki kritere bağlı olduğu söylenebilecek olup bunlar; “kanunla sınırlama” ve “uluslararası hukuka uygun olarak sınırlama” ilkeleridir. Burada ifade edilen “kanunla sınırlama” ilkesi, Anayasa’nın 13. Maddesinde düzenlenen⁸³ ‘kanunla sınırlama’ ilkesi ile aynı niteliktedir.⁸⁴ Sonuç olarak yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasında, milletlerarası hukukun doğurduğu yükümlülüklerin de dikkate alınması gerektiği Anayasal güvenceye bağlanmış, bu husus kanun koyucunun takdirine bırakılmamıştır. Anayasa, yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin kanunla sınırlama ilkesi yanında milletlerarası hukuka uygunluk ilkesine de yer vermiştir. Anayasada yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması konusunda, bunun dışında herhangi örneğin yabancı ülke makamlarını bilgilendirme gibi herhangi bir ilkeye yer verilmemiştir.⁸⁵

Yabancıların haklarının sınırlandırılmasıyla ilgili Anayasanın 16.maddesi tek bir cümleden ibarettir:

“Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.”

Bu hüküm, kuşkusuz, 13.madde ve hatta 15.madde hükümleriyle birlikte düşünülmelidir. Ama özellikle 13.maddede bulunmayan “milletlerarası hukuka aykırı olmama” ölçütünün yabancıların haklarının sınırlandırılması durumları için getirilmiş olması doğaldır. Yani Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanların haklarının sınırlandırılmasında yine 13. madde hükümleri geçerli olacak ve fakat 13.maddeye ek olarak 16. madde de dikkate alınacaktır. Vatandaşlar bakımından milletlerarası hukuk ancak 15. madde şartlarında doğrudan referans norm olarak mevcut iken yabancılar için sadece olağanüstü dönemlerde değil her durumda bağımsız referans (ölçü) norm olarak geçerli olacaktır. Bununla birlikte;

⁸² DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2005, s.22.

⁸³ **Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması**

MADDE 13- (Değişik: 3.10.2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve **ancak kanunla** sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

⁸⁴ AKBULUT, s. 33-34.

⁸⁵ TERZİOĞLU, s.64.

yabancıların haklarını sınırlayan bir kanun, milletler arası hukuka aykırı ise, o kanunun aykırı hükmü, Anayasa'ya aykırı sayılacak ve somut norm denetimi yolunun işletilmesi halinde iptal edilebilecek iken vatandaşların hakkını sınırlayan bir kanun hükmünün iptal edilmesi zorunlu olmayıp Anayasa'nın 90.maddesine 2004 değişikliği ile getirilen *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”* hükmü gereği, sadece bu kanun hükmünün ihmal edilip ilgili milletlerarası antlaşma hükmünün uygulanması yeterli olacaktır. Yine de, 1982 Anayasası'nda yapılan 2010 değişikliği ile getirilen “AYM'ye bireysel başvuruda bulunabilme” imkânı paralelinde bir vatandaş, özellikle hakkını sınırlayan bir kanun hükmü nedeniyle “bireysel başvuru (anayasal şikâyet)” hariç diğer tüm kanun yollarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yazan haklardan birinin ihlal edilmesi halinde yapacağı bireysel başvuru sürecinde ilgili kanun hükmünün iptal edilmesini sağlama yoluna da gidebilecektir.

Fakat burada da yabancıların, vatandaşlara göre daha şanslı olduğuna dair bir yorumun yerinde sayılmaması gerekir. Çünkü yabancılara verilecek bir imtiyaz, ancak “karşılıklılık ilkesi” çerçevesinde mümkün olabilir. Hatta bu çerçevede, yukarıda da değinildiği üzere, vatandaşlar aslında yabancılara göre birçok ek güvenceye sahiptir. Bunun en güzel örneği, “vatandaşın yurda girişi engellenemese de yabancının yurda girişi engellenebilecektir. Yine, devlet vatandaşını sınır dışı edemeyecek veya “persona non grata”⁸⁶ (istenmeyen kişi)” ilan edemese de bir yabancı için bu tip işlemler yapabilecektir.

Yabancıların ülke içerisinde tabi olduğu kurallar genel olarak YİSHK'da düzenlenmiş olup burada kanunun ayrıntısına girilmeyecek ancak çalışmanın ilgili kısımlarında gerektiği ölçüde değinilecektir.

⁸⁶ “Latince “istenmeyen adam” anlamında bir terim olup Viyana Konvansiyonuna göre ev sahibi devlet hiçbir sebep göstermeden herhangi bir neden göstermeden istenmeyen adam ilan edebilir. Bu şekilde ilan edilen kişi istenmeyen farz edilir ve ülkesine geri çağrılır. Terim ayrıca diplomatların ajanlık yaptıklarından şüphelenilmesi durumunda diplomatları kovmak için ve hoşnutsuzluk ifadesi olarak da kullanılır.” <http://www.makaleler.com/oyun-makaleleri/persona-non-grata.htm> (Son erişim tarihi: 05.02.2012)

2.2.2. Anayasa’da Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması Şartları

Tanör’ün de dediği gibi “Temel hak ve özgürlüklerin somut ve tekil(münferit) durumlarda sınırlanması ya da durdurulması genelde yargı(ç) kararıyla olur. Kural budur ancak istisnai olarak, “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde” idare ve kolluk da bunların kullanılmasına müdahale etmek yetkisine sahiptir”.⁸⁷

Anayasa’nın 15.maddesi bir kenara bırakılırsa, 13.madde gereği Seyahat Özgürlüğü’nün sınırlayacak bir kanunun bizzat 23.maddede sayılan şartlardan başka bir şart içermemesi gerekir. Bu sınırlama nedenleri de yerleşme özgürlüğüne göre bile çok daha azdır ve anahtar sadece “suç” ile ilgilidir. Yani 23.maddeye göre Seyahat Özgürlüğü suç işlenmesinin önlenmesi veya suç soruşturması ve kovuşturması nedeninden başka bir nedenle sınırlanamayacaktır. Seyahat Özgürlüğü’nün bir uzantısı sayılacak “vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti” ise sadece suç soruşturması ve kovuşturması nedeniyle ve ancak hâkim kararı ile sınırlanabilecektir.

2.2.2.1. Suç Soruşturması ve Kovuşturması Şartı

Aslında bu iki sınırlama nedeni, aynı zamanda seyahat özgürlüğünü gerçekleştirmeye başından engel olacak “Kişi Hürriyeti ve Dokunulmazlığı” hakkının sınırlanması niteliğindeki müdahalelerde de geçerlidir. Dolayısıyla 23.maddeye özgü müdahale durumlarını bu tip müdahalelerden ayıklayarak değerlendirmek gerekecektir. Yani gözaltına alınmış, tutuklanmış veya hapis cezasını çeken bir kişinin seyahat özgürlüğü de zaten önceden sınırlanmış olacaktır. Demek ki 23.maddenin analizinde daha çok gözaltına alınmamış, tutuklanmamış veya hapis cezasını çekiyor olmayan kişilerin seyahat edebilmelerine nasıl müdahale edilebileceğinin araştırılması gerekecektir. Seyahat Özgürlüğü’ne müdahale biçimlerinin aktarılacağı alt başlıklarda bu perspektiften inceleme ve değerlendirme yapılacaktır.

Bununla birlikte Seyahat Özgürlüğü’nün Yerleşme Özgürlüğü’nden soyutlanarak incelenmesi durumunda 23.madde düzenlenmesinin bazı aksaklıklar içerdiği de fark edilecektir. Şöyle ki: örneğin kan davasının önlenmesi amacıyla, yani “suç” unsuru nedeniyle bir mahalle sakinleri başka bir yerde ikamete zorlandığında hem yerleşme hem de seyahat özgürlüğü Anayasa’ya uygun olarak sınırlanmış olacaktır. Oysa baraj yapımı amacıyla bir köy boşaltmada sosyal ve ekonomik gelişme nedeniyle sadece yerleşme değil seyahat özgürlüğüne

⁸⁷ TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 133.

de müdahale niteliğinde bir tehcir uygulaması söz konusu olacaktır. Çünkü tehcir, seyahat özgürlüğünü menfi anlamda etkileyen bir müdahale anlamı da taşır. Devletin, bireylerin seyahat özgürlüğüne engel olmamanın yanında onları seyahate de zorlamaması gerekir. Dolayısıyla bu örnekte görüldüğü gibi, yerleşme özgürlüğünün yanında, seyahat özgürlüğü için öngörülmeleyen bir nedenle seyahat özgürlüğü sınırlanmış olacaktır. Bu nedenle 23.maddede yine bu iki özgürlük ayrı ayrı düzenlense bile her iki özgürlüğün sınırlanma nedenlerinin paralel düzenlenmesi bu çelişik durumun ortaya çıkmasına yol açmamış olacaktır.

Yine karantina uygulamasının veya nüfus sayımı nedeniyle belli bir saat dilimi arasında sokağa çıkma yasağı uygulaması⁸⁸ veya bulaşıcı bir hastalık nedeniyle yurt dışına giriş ve çıkışlarının belli bir ölçüde yasaklanması, tamamen Anayasa'ya aykırı bir görünüm vermektedir; çünkü “genel sağlık” seyahat veya yerleşme özgürlüğünü sınırlayan nedenler arasında sayılmamıştır. Öte yandan “vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyet”inde “suç soruşturması ve kovuşturması” yanında “suç işlenmesinin önlenmesi” nedeninin burada sayılmaması yurt dışına hürriyetinin seyahat özgürlüğüne içkin bir özgürlük olarak değerlendirilmesiyle aşılabilecektir. Aksi takdirde örneğin devlet sırrı niteliği taşıyan bir takım belgeleri casusluk amacıyla yurt dışına çıkarma girişimindeki bir vatandaşın, henüz suç soruşturması veya kovuşturmasına konu olmadığı için yurt dışına çıkması engellenememiş olacaktır. Bu tarz olasılıkların da düşünülerek 23.maddenin düzenlenmesi daha uygun olacaktır. Nitekim bu ihtimallerde Cumhuriyet Savcısı ve kolluk kuvvetleri de vermiş olduğu kararları ve uygulamalarında haklı olsa bile usul hatası nedeniyle mevzuatın izin vermemsi nedeniyle haklı durumdayken zor duruma düşebilecektir.

⁸⁸ Ülkemizde nüfus sayımı yapılırken görevlilerin sayımı ikametlerde yapması nedeni ile insanları evde bulunmaya zorlayan bu düzenleme, İzmir'in Beydağı İlçesi'nde yaşayan bir vatandaş hakkında, Ekim 2000'deki genel nüfus sayımı sırasında “**sokağa çıkma yasağını ihlal ettiği**” gerekçesiyle dava açılması üzerine sanığın yasağı düzenleyen hükmün Anayasa'ya aykırı olduğunu savunmasını ciddi bulan Beydağı Sulh Ceza Mahkemesi de, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 32/1 fıkrasının ilk tümcesinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurusu üzerinde Yüksek Mahkeme de 26.11.2002 tarihindeki toplantısında konuyu esastan inceleyerek, KHK'daki “**Genel nüfus sayımlarında sokağa çıkma yasağı konur**” ifadesini oybirliğiyle iptal etmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=112010> (Son erişim tarihi:01.06.2012)

2.2.2.2. Hâkim Kararı Şartı

Bu şart, 23.maddede sadece “vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti” için öngörölmüş olup seyahat ve yerleşme özgürlüğüne müdahale açısından öngörölmemiştir. Dolayısıyla, vatandaşın yurt dışına çıkması dışında seyahat (ve yerleşme) özgürlüğüne müdahale için hâkim kararı şart olmayıp kanunla yetkili kılınmış bir merci tarafından da bu özgürlüklere müdahale edilebilecektir. Nitekim aşağıda aktarılacığı üzere, bu özgürlüklere idari makamlar da müdahale edebilmektedir.

Bununla birlikte, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetine müdahalede hâkim dışında hiçbir mercie yetki verilmemesinin sakıncaları da ortadadır. Çünkü yurt dışına çıkma girişimlerinin engellenmesinde sadece suç soruşturması ve kovuşturması yetmemekte, bu nedenlere bağılı olarak ancak hâkim tarafından özel bir karar alınırsa yurt dışına çıkışa müdahale edilebilecektir. Bir önceki başlıkta verilen “casusluk girişimi” örneğı ile dikkat çekilen sakınca burada da karşımıza çıkabilecektir. Anayasa’nın çeşitli maddelerinde hakların sınırlanması nedenleri sayılmış ve yine hâkim kararı şartı konulmuştur. Ancak, bu maddelerde “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kanunla yetkili kılınmış mercilerin yazılı emrine” bağılı olarak da, yani hâkim kararı olmadan da müdahale imkânı sağlanmışır. Böyle bir ölçütün yurt dışına çıkma hürriyeti için getirilmemiş olması sakınca doğurabilecek bir eksiklik olarak değerlendirilebilecektir. Nitekim kanun koyucuya göre seyahat özgürlüğünü sınırlama sadece hâkim kararına bağlanmışken aslında çoğı kanunda (P.K. , Y.İ.S.H.K. gibi) vatandaşın ve yabancıнын seyahat özgürlüğü hakim kararına bağılı kalınmadan idarenin takdir yetkisine bırakılarak sınırlandırılmaktadır. Hukuki tutarlılığın bir şekilde ya anayasal veya yasal düzenlenmeyle sağlanması zorunludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

3.1. Türk Vatandaşlarına Yurt Dışına Çıkma Yasağı Konulması

Yurt dışına çıkmak anayasal bir hak niteliğinde olup bu durum Anayasa'nın 23.maddesinin birinci fıkrası ile de güvence altına alınmıştır. Fakat bu durum vatandaşlar için mutlak bir hak niteliğinde olmayıp yine aynı madde ve değişik kanunlar gereğince kısıtlanabilmektedir. Bu bölümde pasaport kanununun ilgili maddeleri gereğince ve mahkeme kararları neticesinde yurt dışına çıkamamanın gerekçeleri üzerinde durulacaktır.

Konuya girilmeden önce belirtmek gerekir ki legal olarak yurt dışına giriş-çıkış işlemleri Pasaport Kanununun ilk Maddesine göre Türk vatandaşları ve yabancılar İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş - çıkış kapılarından yapılmaktadır. Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş - çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar.(md.2) Bu şekilde açılan ve işletilen yolcu giriş-çıkış kapılarında gerek vatandaşların gerekse yabancıların giriş-çıkış ve kontrol işlemleri İçişleri bakanlığı adına Emniyet Teşkilatı tarafından yürütülmektedir.⁸⁹

3.1.1. İdari İşlemlerle Uygulanan Yurt Dışına Çıkma Yasağı

3.1.1.1. Pasaport Kaybının Haklı Bir Nedene Dayandırılabilmesi

Pasaport kanunun 22. Maddesinin son fıkrasında;

“Pasaport veya pasaport yerine geçen vesikaları kaybedenlerden, bunu haklı bir sebebe dayandıramayanlarla bulundukları ülkelerden sınır dışı edilmiş olanlara, bu ülkelerden çıkarılış sebepleri göz önünde tutularak pasaport veya vesika verilmeyebilir. ”

⁸⁹ Emniyet teşkilatının(Polisin) yabancılarla ilgili örgütlenmesi merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ve hudut teşkilatı olmak üzere üç seviyede karşımıza çıkmakta olup Merkez Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde, Yabancılar Pasaport Hudut İltica Daire Başkanlığı adı altında hizmet vermektedir. Taşra Teşkilatı, ilgili il Emniyet Müdürlüğü bünyesinde ve ilin büyüklüğüne ve iş hacmine bağlı olarak ya tek bir Pasaport- Yabancılar Şubesi, ya da ayrı ayrı Pasaport Şubesi ve Yabancılar Şubesi görev yapmaktadır. Hudut teşkilatı ise, bağımsız bir örgütlenme biçimi olmayıp bulunduğu ilin Emniyet Müdürlüğüne bağlı olarak görev yapan sınır(hudut) kapılarındaki birimleri ifade etmektedir. Emniyet teşkilatı birimlerinin yabancılarla ilgili görev ve yetkileri hususunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Polis, Polisin Görev ve Yetkileri Çerçevesinde Yabancıların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s.22-25

denmektedir. Dolayısıyla pasaportunu ya da pasaport yerine geçen belgeleri kaybeden kişinin tekrardan alabilmesi veya çıkartabilmesi için özrünün haklı bir nedene dayandırması gerekmektedir. Akbulut, bu çelişkiye şöyle dikkat çekmiştir:

“Kanımızca, pasaport veya pasaport yerine geçen belgeleri kaybeden ve bunu haklı bir nedene dayandırmaksızın tekrar pasaport talebinde bulunan kimselere pasaport verilmeyebileceğini öngören hükmün konulmasının amacı, *‘alınan pasaportların başka kişiler tarafından kullanılmasının ve bu şekilde yasa dışı yollardan yurt dışına çıkılmasının önlenmesi’*dir. Pasaport Kanunu’nun bu hükmünün uygulanmasında nelerin **“haklı sebep”** olarak kabul edilebileceği konusunda bir genelleme yapabilmek ise, kanımızca mümkün görünmemektedir. Bu konuda her somut olayın, kendine özgü koşulları çerçevesinde ve hükmün yukarıda değinilen amacı doğrultusunda incelenmesi gerekecektir. Bununla birlikte tabiidir ki, eğer pasaportun kaybedilmesine neden olan olay kişinin kastına dayanıyorsa⁹⁰, bu durumda haklı bir sebebin varlığından söz edilebilmesi mümkün olmayacaktır. Yine eğer pasaportun kaybolmasında kişinin herhangi bir kusurunun bulunmadığı *sabitse*, bu durumda haklı bir sebebin varlığı kabul edilmelidir”.⁹¹ Burada idareye sınırsız bir takdir yetkisi tanınmış olup haklı nedenin ne ve ne kadar olduğu(hırsızlanma-kaybetme v.s. ya da üç kereye kadar kaybetme gibi) konusunda geçerli bir hüküm bulunmamaktadır. Burada kişi belgeyi kaybını haklı bir nedene dayandırmak mecburiyetinde olup bu konunun yeterince açık olmadığı düşüncesindeyiz.

Danıştay daha önceden bir kez pasaportunu Küba’da çaldırarak Havana’da çıkartan bir kişinin aynı pasaportunu çalıştığı gazete binasının bombalanarak yanması sonucu kaybettiğini ileri sürerek yaptığı başvurunun idarece takdir yetkisine dayanılarak yenilenmemesi gerekçesini temyizın kabulü ile davacının muhabir olarak çalıştığı Özgür Ülke Gazetesine ait İstanbul’daki binanın ... tarihinde bombalama sonucunda yandığı sabittir.

Davacının çalıştığı işyerinin yanması sırasında çantasının ve pasaportunun da yandığını beyan ederek yeniden pasaport verilmesi istemi; davalı idarece pasaport kayıplarının haklı ve inanılır bir nedene dayandırılmadığı gerekçesiyle reddedilmiş ise de; davacının pasaportunun çalıştığı işyerindeki yangında kaybolduğu yolundaki beyanının aksi kanıtlanamadığından ve pasaportunun kaybı kabul edilebilir, haklı bir nedene dayandığından pasaportunun yenilenmesi gerekmektedir.⁹² diyerek mahkemenin aldığı kararı temyiz etmiştir.

⁹⁰ 5237 sayılı TCK’ya göre kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. (m.21/1)

⁹¹ AKBULUT, s.121-122.

⁹² Danıştay 10. dairesi, Esas1996/8521, Karar no.4167, Karar Tarihi 06.11.1997.

Örneğin, daha önce iki defa pasaportunu kaybeden bir kişi yeniden pasaport verilmesi istemiyle gerekli makamlara müracaat etmiş fakat bu müracaatı, pasaportunu kaybetmesini haklı bir nedene dayandırmadığı gerekçesiyle reddedilmiş olup İlk derece mahkemesi, kişinin pasaportunu kötü niyetle ve kasıtlı kaybettiği yolunda bir tespit bulunmaması ve de Anayasa'nın 23. maddesi uyarınca vatandaşın yurt dışına çıkma özgürlüğünün ancak vatandaşlık ödevi ve ceza kovuşturması veya soruşturması sebebiyle engellenebilmesi karşısında işlemi iptal etmiştir. İdarenin temyiz istemi üzerine daha önceden verilen pasaportunu davacının aldığı pasaportunu kaybettiği, daha sonra ikinci pasaportunu aldığı, ancak bunu da kaybettiğinden üçüncü kez pasaport istediği, bu isteminin ise 5682 sayılı Kanunun 3463 sayılı Kanunla değişik 22.maddesi hükmü uyarınca pasaportunu kaybetmesini haklı bir nedene dayandırmadığı gerekçesiyle reddedildiğinin anlaşıldığı, madde hükmüne göre, pasaportun kaybedilmesinin haklı bir nedene dayanması gerekmekte ise de; davacının pasaportunu kötü niyetle ve kasıtlı kaybettiği yolunda bir tespitin bulunmaması ve Anayasanın 23. maddesinde vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza kavuşturması veya soruşturması sebebiyle sınırlanabileceğinin açıklanmış olması, davacı hakkında ise açıklanan şekillerde bir sınırlamanın bulunmaması karşısında, davacının pasaport talebinin reddedilmesinde hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle idarenin temyiz istemi üzerine ilk derece mahkemenin vermiş olduğu kararı onamıştır.⁹³ Nitekim davalı tarafından öne sürülen gerekçeler yeterli görülmediğinden temyiz edilmemiş olup kişi tekrardan pasaport alma hakkını kaybetmiştir. Bu durumun sakıncalarına Akbulut, şöyle dikkat çekmiştir:

“Konu usul bakımından Anayasa’ya aykırı gibi görünse de aslında hükmün bir de kanunilik ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. Şöyle ki Anayasa’nın 13.maddesi, temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamaların mutlaka kanun tarafından yapılması gerektiğini öngörmektedir. Bu ise, en azından sınırlamanın hangi merci tarafından hangi sebeplere dayanılarak yapılacağının kanun tarafından belirlenmesini; sınırlama konusunda idareye geniş bir takdir alanının bırakılmamasını gerektirmektedir. Oysaki 5682 sayılı kanunun 22. Maddesinin son fıkrası uyarınca hangi hallerde ve kimlere yurt dışı yasağı uygulanacağı, kanun metninden anlaşılamamaktadır. Çünkü “pasaportu kaybetme bakımından hangi sebeplerin haklı sayılacağı” ve “hangi nedenlerle sınır dışı edilenlerin yurt dışına çıkma özgürlüklerinin sınırlanacağı” konuları hep idarenin takdir alanı içerisinde bırakılmıştır. Hatta madde metninden, “yurt dışı çıkış yasağı önlemlerini, pasaportunu haklı bir neden olmaksızın kaybeden ya da yabancı bir ülkeden sınır dışı edilenlerden bazıları hakkında uygulayıp, bazıları hakkında uygulamama” konusunda, idareye

⁹³ Danıştay 10.Dairesi, Esas1991/2324, Karar no.1793, Karar Tarihi 04.05.1993.

bir takdir yetkisinin daha tanındığı anlaşılmaktadır. Böyle bir durumda ise, sınırlamanın gerçek anlamda kanunla kabul edilmiş olduğunu kabul etmek mümkün olmayacaktır”.⁹⁴

3.1.1.2. Yabancı Ülkelerden Sınır Dışı Edilenler

Pasaport kanunun 22.maddesinin son fıkrasında bir önceki madde ile birlikte;

“Pasaport veya pasaport yerine geçen vesikaları kaybedenlerden, bunu haklı bir sebebe dayandıramayanlarla bulundukları ülkelerden sınır dışı edilmiş olanlara, bu ülkelerden çıkarılış sebepleri göz önünde tutularak pasaport veya vesika verilmeyebilir. ”

denmektedir. Yine bir önceki hükümle birlikte bu hüküm de idarenin takdirine bırakılmış olup kişi bir ülkeden sınır dışı edilse bile tekrardan kendisine pasaport verilebilmektedir.

Örneğin; Almanya’da esrar bulundurmak suçundan dolayı ceza alarak cezası infaz edildikten sonra sınır dışı edilen, ayrıca da pasaport ve hüviyette sahtekârlık suçundan kaydı olan bir kişi pasaport alma istemiyle idareye talepte bulunmuş, pasaport kanunun 22. Maddesinin son fıkrasına göre idarece pasaport verilmeyen kişinin açmış olduğu dava neticesinde Danıştay “ Davalı idarenin davacının Almanya’da esrar bulundurmak suçundan ve Türkiye’de pasaportta sahtekârlık yapmak suçundan mahkûmiyetini göz önünde tutarak davacıya yurt dışına çıkışı için pasaport vermemesinde adı geçen yasa hükümlerine aykırılık bulunmamaktadır” diye başvuruyu reddederek idarenin kararını onaylamıştır.⁹⁵

Ayrıca Türkiye’den sınır dışı edilen kişilerin ülkeye gelmeleri de 5683 sayılı kanunun 22.maddesine göre “Türkiye’den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye’ye dönemezler, bunlardan ağır hapis cezasını müstelzim bir cürümden dolayı Türkiye’de mahkûm olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye’ye giremezler; ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle bu kişiler ülkede durmadan transit geçebilirler” denilmiş olup burada sınır dışı edildikten sonra idareye geniş anlamda bir yetki verilmediği görülmektedir.

“Sınır dışı edilmiş olma” gerekçesiyle pasaport verilmemesine uygulamada pek rastlanılmamaktadır. Bu gerekçeyle kişinin pasaport alma başvurusu Akbulut’un da yerinde vurgulamasıyla “ancak ‘kişinin yabancı ülkelerde mültecilik statüsünden yararlanabilmek için ‘Türkiye’yi karalaması’, ‘Türkiye’de işkenceye, insanlık dışı muameleye tabi tutulduğu gibi

⁹⁴ AKBULUT, s.141.

⁹⁵ Danıştay 10.Daire Esas198/4379, Karar 1982/2340 Karar Tarihi 23.11.1982

gerçek dışı olgular beyan etmesi’, ‘kişinin yabancı ülkedeki eylemleriyle Türkiye’nin itibarını zedelemesi’ gibi durumlarda reddedilebilmelidir. Nitekim Pasaport Kanunu’nun 22. Maddesinin son fıkrasında, yabancı ülkelere sınır dışı edilenlere pasaport verilmemesinde *sınır dışı edilme nedenlerinin dikkate alınması* zorunlu kalınarak, sadece hükmün amacına hizmet ettiği hallerde pasaport isteminin reddedilmesi sağlanmak istenmiştir.”⁹⁶ Burada durum idarenin takdir yetkisine bırakılsa da en azından hangi nedenlerden dolayı (casusluk v.s.) şahsa tekrardan pasaport verilemeyeceği durumlarının genel hatlarıyla kanunda çizilmesinin verilebilecek yanlış karar ve uygulamalarının önüne geçileceği kanaatindeyiz.

3.1.1.3. Yurt Dışında Kalmanın İdarece Sakıncalı Görülmesi

Pasaport kanununun 22. Maddesine göre;

*“Yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memleketten ayrılmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere, pasaport veya seyahat vesikası verilmez. Ancak, yabancı memleketlere gitmeleri mahkemelerce yasaklananlar dışında kalanlara, zaruri hallerde İçişleri Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile pasaport veya pasaport yerine geçen seyahat vesikası verilebilir.”*⁹⁷

denmektedir. Görüldüğü gibi burada da idareye kanun daha açık şekilde yazılmayarak sınırsız bir takdir yetkisi verilmektedir. Ancak Anayasanın 125. Maddesine göre de idarenin yapacağı her türlü eylem ve işlemlere karşı yargı yolunun açık olduğu da unutulmamalı olup başka bir deyişle de idare yaptığı bu işlemlerden dolayı hesap verebilir⁹⁸ konumda olmalıdır.

Madde devamında bu durumda olanların açık kimlikleri (adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ana ve baba adı ile nüfusa kayıtlı olduğu yer) ve tahdit sebebi, ilgili daireler tarafından mahallin polis makamlarına bildirilir denmekte,

İlgili polis makamları da bu bilgileri alır almaz bağlı bulunduğu il emniyet müdürlüğü kanalıyla en seri haberleşme aracıyla yazılı olarak hudut kapısı bulunan emniyet

⁹⁶ AKBULUT, s.124.

⁹⁷ Bu fıkranın “... vergiden borçlu olduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirilenlere ...” bölümü Anayasa Mahkemesi’nin 18/10/2007 tarihli ve E.: 2007/4, K.: 2007/81 sayılı Kararı ile iptal edilmiş olup, iptal hükmünün Kararın Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

⁹⁸ Hesap verebilirlik, genel olarak bir kimsenin veya kurumun yaptıklarından dolayı başka bir otoriteye cevap vermesi ve açıklamada bulunması olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile kendilerine yetki verilen ve kaynak tahsis edilenlerin üzerinde anlaşmaya varılmış beklentiler ışığında, sonuçlara ulaşmak bakımından değerlendirilmeye tabi tutulmasıdır. Demokratik yönetimlerin özünde yer alan bir denetim yetkisi olarak da görülen *hesap verebilirlik*; devlet-vatandaş ilişkilerinde güvenin tesis edilmesini, bilgi alabilmeyi, kontrol etmeyi ve yön vermeyi de içeren bir kavramdır. **Daha ayrıntılı bilgi için bkz. GÜL, Serdar Kenan, Kamu yönetiminde ve güvenlik hizmetlerinde hesap verebilirlik, Polis Bilimleri Dergisi Cilt 10, Ankara, syf 73-74**

müdürlüklerine, şahsın nüfusa kayıtlı olduğu il emniyet müdürlüğüne ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirir.

Bunların yurt dışına çıkışları engellenir ve kendilerine pasaport veya vesika verilmez, verilmişse geri alınır. Bu şekilde Pasaport Kanununun 22. maddesine göre yabancı memleketlere gitmeleri Mahkemelerce yasaklananlar ve genel emniyet nezaretinde bulunanlar ile, aynı Kanunun 7.maddesinde belirtilen adliyece ilişkisi bulunanlar hakkında tahdit fişi tanzim edilip, müracaatları halinde pasaport taleplerinin yerine getirilmemesine illerdeki Pasaport Şubeleri ve büroları görevlidir.(Pasaport yönetmeliği madde 6/b-35)

Birinci fıkrada yazılı makamlar tarafından pasaport verilmesi veya yurt dışına çıkması yasaklananlarla, yurt dışında kalmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu tespit edilenlerin süreleri dolan pasaportları yenilenmez, kendilerine Türkiye'ye dönmeleri için seyahat vesikası⁹⁹ verilir.

Maddenin 1988 yılında değiştirilmesinden önce ise, “memlekette ayrılmalarında siyasi emniyet bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığı’nca tespit edilenlerin yurt dışına çıkmaktan alıkonulacakları” hükmü belirtilmekteydi. Anayasa Mahkemesi tarafından 1963 yılında Anayasa’ya uygunluğu denetlenen bu hüküm, oyçokluğuyla ve şu gerekçelerle Anayasa’ya uygun bulunmuş ve değişikliğe gerek bulunmamıştı: Karardan aktarılsa:

“Memlekette ayrılmalarında siyasi emniyet bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlerin yurt dışına seyahatlerine müsaade edilmemesi milli güvenlikle ilgili bulunmaktadır. Bir kimsenin Anayasa’nın 18. maddesinin birinci fıkrası uyarınca yurt içinde seyahatinin milli güvenliği sağlama amacı ile sınırlanması mümkün olduğu halde böyle bir kişiye yurttan çıkma müsaadesi verilmesi, hareket ve faaliyetlerinin tamamen denetim dışında kalması ve zararlı sonuçlar doğurması gibi sakıncalar sebebiyle, caiz görülemez. Kaldı ki, idareye verilen bu yetki sınırlıdır. İçişleri Bakanlığı bu sınırlı yetkiye dayanarak bir kimsenin memlekette ayrılmasında milli güvenlik bakımından sakınca bulunup bulunmadığını tespit edecektir. Bakanlığın yapacağı bu tespit de kazai denetime tabi olduğundan keyfi tasarruf endişesine de yer verilmemek gerekir.”¹⁰⁰

⁹⁹ **Seyahat belgesi** Pasaport İşleri Yönergesi Md.4’e göre Yabancı ülkelerde bulunan kişilere, kendi konsolosluklarınca ülkelerine teminen verilen belgedir.

¹⁰⁰ AYM Kararı, Esas 1963/190 Karar 1963/100, R.G. 29.04.1963.

3.1.1.4. Anayasanın İdareye Tanıdığı Takdir Yetkisi Sorunu

Anayasa madde 23’de yer alan “*suçu önlemek amacıyla*” hükmü, her durumda şahısların hâkim önüne çıkartılamayacağı gerçeğinden hareketle idarenin önleyici tedbirler alabilmesinin yolunu açmakta, bu durum aynı maddenin giriş cümlesiyle çelişir gibi gözükmemekte ise de toplum düzeninin sağlanması ve korunmasına yönelik koruyucu bir tedbir olarak değerlendirilmelidir. Zaten Anayasa’nın 125. maddesi idarenin her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine tabi olduğunu hüküm altına almakla, idarenin alacağı tedbirlerin Anayasanın ilgili hükmünün ruhuna aykırı olmasını da kontrol altında tutmaktadır.

Anayasamızın 125. Maddesinde de belirtildiği gibi idarenin faaliyetleri eylem ve işlem şeklinde olmakta olup *İdari eylemler*, idari bir işlemin uygulanması veya doğrudan doğruya yapılan fiiller olmakta olup idari eylemler (fiiller), hukuk kurallarının öngördüğü etki ve sonuçların şartı, fakat doğrudan doğruya yapıcısı (amili) değildir. Sözgelimi, zarara sebep olan kusurlu bir idari eylem, kendiliğinden idarenin tazmin borcunu doğurmamakla birlikte, bu yolda hak sahibinin talepte bulunmasına imkân vermektedir.¹⁰¹ Daha genel bir tanımlama ile idari eylem, bir kararın icrası mahiyetinde olan veya bir karara dayanan bir görevin yerine getirilmesi için yapılan *fiili hareketlerdir*.¹⁰²

İdare Hukuku alanında, yönetimin tek yanlı irade açıklaması ile hukuksal sonuç yaratan, başka bir deyişle, hukuk düzeninde değişiklik yapan işlemlere ise “*idari işlemler*” denir. İdari işlemler, tek yanlı ve idarenin kamu kudretini kullanarak tesis ettiği hukuksal işlemler olup bunlar, idarenin iradesini açıklaması ile hukuksal sonuçlarını idare hukuku alanında doğururlar. Yapılan bir idari işlemin içeriği kuralıdır, önceden yasalarla, ya da idari kurallarla düzenlenmiştir. İşlemle ilgili kişiler, işlemin içeriği üzerinde oynama yetkisine sahip değildirler. Bir kimsenin memur olması, bir kimseye vergi salınması, bir memurun emekli olmasında olduğu gibi.¹⁰³ Yabancılarla ilgili örneğin idarenin takdir yetkisine bağlı olarak genel güvenliği ihlal ettiği düşüncesi ile sınır dışı edilme ya da yurt dışına çıkarmama kararları da tamamıyla bir idari işlemdir ve bu işlemlerin denetimi konusunda da kural olarak idari yargı organları görevlidir.

¹⁰¹ FINDIKLI, Remzi, İdare Hukuku, Geliştirilmiş II. Baskı, Anadolu Yayıncılık, Ankara, 2005, s.157-158.

¹⁰² ÖZGÜLDÜR, Serdar, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında İdari İşlem-İdari Eylem Kavramları Ve İdari İşlemin Yargısal Denetiminde Anayasal Ve Yasal Sınırlar, , Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Dergisi, 19 nolu dergi,

http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=58 (Son erişim tarihi: 15.12.2011).

¹⁰³ ÇEKEN, Hüseyin, İdari İşlem Ve İdari Eylem, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Dergisi, 16 nolu dergi. http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=21 (Son erişim tarihi: 15.12.2011).

Konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu bir karara istinaden¹⁰⁴ Buna göre, yasayla düzenleme ilkesi, düzenlenen konudan yalnız kavram, ad ve kurum olarak söz edilmesi değil, bunların yasa metninde kurallaştırılmasıdır. Kurallaştırma ise, düzenlenen alanda temel ilkelerin konulmasını ve çerçevenin çizilmiş olmasını ifade eder. Ancak bu koşulla uzmanlık ve teknik konulara ilişkin ayrıntıların belirlenmesi yürütme organının takdirine bırakılabilir.

Anayasa’da yasayla düzenlenmesi öngörülen konularda, yürütme organına genel ve sınırları belirsiz bir düzenleme yetkisinin verilmesi olanaklı değildir. Yürütmenin düzenleme yetkisi, sınırlı, tamamlayıcı ve bağımlı bir yetkidir. Bu nedenle Anayasa’da öngörülen ayrık durumlar dışında, yasalarla düzenlenmemiş bir alanda, yasa ile yürütmeye genel nitelikte kural koyma yetkisi verilemez.

Yürütme organına düzenleme yetkisi veren bir yasa kuralının Anayasa’nın 7. maddesine uygun olabilmesi için temel ilkeleri koyması, çerçeveyi çizmesi, sınırsız, belirsiz, geniş bir alanı yürütmenin düzenlemesine bırakmaması gerekir.

Anayasa’nın 123. maddesinin birinci fıkrasında ise “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.” hükmü yer almaktadır. Bu maddede yer alan düzenleme, idarenin kanuniliği ilkesine vücut vermektedir. İdarenin kanuniliği ilkesi, idarenin ve organlarının görev ve yetkilerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde, açık bir biçimde yasayla düzenlenmesini gerekli kılar.

Sonuç olarak yurt dışına çıkma özgürlüğünün Anayasa’nın 13. maddesine uygun şekilde kanunla sınırlandırılabilmiş sayılabilmesi için kanun koyucu sınırlamaya ilişkin ana ilkeleri ve genel çerçeveyi özüne uygun olarak bizzat kendisi oluşturmalı, sınırlamayla ilgili temel konuların belirlenmesini idareye bırakmamalı ve yine bu konuda idari makamlara tanıyacağı yetkinin sınırlarını keyfiliğe mahal bırakmayacak biçimde düzenlemelidir. Aksi halde seyahat özgürlüğünün Anayasanın 13. Maddesinde öngörüldüğü şekilde kanunla sınırlandırılmış olduğu kabul edilmeyecektir.¹⁰⁵ Durum bu aşamada “balyozla ceviz kırmak” örneğine dönüştürülmemelidir. Mesele eğer ceviz yemekse cevizi daha küçük materyaller kullanılarak kırılmak denenmeli, balyozla kırarak hem gereksiz ve fazla güç harcanmamalı, hem de sonucunda cevizin özüne zarar vermeden elde edilmek istenen fayda sağlanmalıdır.

Kısaca özetlemek gerekirse konu tamamıyla yargının ya da yürütmenin eline bırakılması uygulamada aksaklıklara ve sakıncalara neden olabileceği gibi burada kimin

¹⁰⁴ AYM Kararı Esas 2009/90, Karar 2011/47, Karar tarihi 10.03.2011, R.G. Tarih-Sayı: 14.05.2011-27934.

¹⁰⁵ AKBULUT, s. 12-13.

yetkisinin ne olduğu ve sınırının nerede biteceğini belirtmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

3.1.2. Yargı Kararlarına Bağlı Olarak Yurt Dışına Çıkma Yasağı

3.1.2.1 Ceza Muhakemeleri Kanununda Adli Kontrol Neticesinde Yurt Dışına

Çıkamama

Konuya giriş yapmadan önce belirtmek gerekir ki ceza, devletin bireyin özgürlük alanına bir müdahalesidir. Yapılacak yargılama sonucunda bir hükmün verilmesi (mahkûmiyet, adli kontrol kararı v.s.) failin menfaatlerinin toplumun güvenlik menfaatlerine tercih edilmesidir. Bundan dolayıdır ki ceza muhakemesinde toplumsal ve bireysel menfaatler birbirleriyle yoğun bir çatışma içerisinde. Bir ülkenin politik yapısında meydana gelen her değişiklik ceza muhakemesinde de yankı bulur. Devlet yani onu oluşturan organlar insan haklarına ne kadar saygılı ise ceza muhakemesi de o kadar saygılıdır. Bu anlamda ceza muhakemesi hukukunun anayasa hukukuna bağlı olduğu söylenmelidir.¹⁰⁶

Tutuklama koruma tedbiri, ceza muhakemesi hukukunda çok ağır bir koruma tedbiri olup henüz suçluluğu sabit olmayan, bu nedenle “masum” sayılan kişinin hürriyeti elinden alınmaktadır. Bu nedenle tutuklama tedbirine çok mecburi kalınmadıkça ve adli kontrol tedbirinin yetersiz kaldığı hallerde (suç delillerini karartabilecek pozisyonda olma, kaçma ihtimalinin bulunması v.s. gibi) başvurulması gerekmektedir.¹⁰⁷ Zaten hem hukukun genel karinesine hem de anayasamıza göre de suçluluğu ispatlanana kadar herkes suçsuzdur.¹⁰⁸

Ceza muhakemelerinde adli kontrol kuramının tam olarak bir tanımı yer almamakla birlikte, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yer almayan ve ilk defa 2001 yılında hazırlanan tasarı ile düzenlenen Adli Kontrol, 2001 tasarısının 112. maddesinin gerekçesine göre “ *ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tabi kılmaktadır; böylece kaçması riski azaltılırken hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır... Kurum şüpheliyi hürriyetten yoksun hale getirmemekle birlikte, aynı sonuçların elde edilebileceği hallerde adli kontrole hükmetmek gerekecektir*¹⁰⁹” denilmek suretiyle tarif edilmektedir.

¹⁰⁶ ÖZBEK, Veli Özer/ KANBUR, M.Nihat/ BACAŞIZ, Pınar/ DOĞAN, Koray, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2007, s. 44.

¹⁰⁷ KAHRAMAN, Mehmet, Koruma Tedbiri olarak Adli Kontrol, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 2007, s.9.

¹⁰⁸ 1982 Anayasası md. 38/4.

¹⁰⁹ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Genel Gerekçesi ve Madde Gerekçeleri, 112.madde gerekçesi, <http://www.kazancı.com.tr/>.

Ceza muhakemelerindeki en ağır koruma tedbiri olan tutuklamaya mümkün olduğunca nadiren başvurmak ve ancak gerçekten de zorunlu olduğu hallerde bu durumu uygulamak, öteden beri ceza muhakemesinde hedeflenen hususlardan birisi olup bu amaçla tutuklamanın sıkı koşullara bağlanması, orantılılık ilkesine özen gösterilmesi, tutuklamanın takdiri olması gibi hususların yanı sıra tutuklamaya alternatif başka tedbirlere olanak sağlanması da düşünülmüş olup bu kurum hayata geçirilmiştir. İşte adli kontrol bu alternatif tedbirleri ifade eden bir terimdir.¹¹⁰ Adli kontrolü düzenleyen maddenin gerekçesinden de anlaşılacağı üzere Kurum, kamu düzeni ile kişi özgürlüğü arasında denge kurmak suretiyle, aynı işleve sahip tutuklama tedbirinin büyük oranda yerini almak amacıyla getirilmiştir.¹¹¹

Kısaca adli kontrol, şüphelinin¹¹² CMK 109/3-a-i de sayılan bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir. Böylece haklarında tutuklama kararı verilmesi için gerekli koşulların gerçekleştiği şüpheli veya sanığa tutuklamaya nazaran daha hafif bir takım yükümlülükler yüklenmek suretiyle koruma tedbirlerinin orantılılık ve araç olma özellikleri ön plana çıkarılmış olmaktadır.¹¹³

2002 tarihli CMUK tasarısında adli kontrol (m.112), tutuklama kararı verilebilecek bütün suçlarda tutuklamaya seçenек bir tedbir olarak yer almakta iken CMK da ise yalnızca üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabilecek bir tedbir olarak düzenlenmiştir. Bu hükümle adli kontrolün uygulama alanı daraltılmış ve adli kontrolün tutuklamaya alternatif olma özelliği neredeyse yok olmuştur. Diğer yandan 2002 CMUK Hükümet tasarısında, hâkimin belirleyeceği çevrenin sınırları dışına çıkmamak, saptanan yerleşim yeri veya konuttan ancak hâkimin belirleyeceği neden ve koşullarla ayrılabilmek, hâkim tarafından belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek, belirlenen sınırlar dışına her çıkışta Cumhuriyet Savcısına veya hâkime haber vermek,

¹¹⁰ ÜNVER, Yener/ HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.370 Ayrıca 5271 sayılı Kanunun 109. Maddesinin gerekçesinde de adli kontrol “Yalnız başına tutuklama, hâkimi, şüpheli veya sanık hakkında ya bütünüyle hürriyetten yoksunluğa ya da tam serbest bırakmaya mecbur kılan bir tedbirdir; adı geçenler ya bir yere kapatılacaklar veya tam serbest kalacaklardır. Tasarı bu maddesi ile bu iki durum arasında adli kontrol kurumunu getirmiş bulunmaktadır... Kurum ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tâbi kılmaktadır; böylece kişinin kaçması riski azaltılırken hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu yeni kurumun hem özgürlükçü ve hem de kamu düzenini koruyucu nitelikte bulunduğu söylenebilir. Bu kurumdan sonra tutukluluk uygulaması istisnâi hâle gelmektedir. Kurum şüpheliyi hürriyetten yoksun hâle getirmemekle birlikte, aynı sonuçların elde edilebileceği hâllerde adli kontrole hükmetmek gerekecektir.” denilerek 1412 sayılı kanuna paralel ifadelere yer verilmiştir.

¹¹¹ ÖZGÜVEN, A. Duygu, Ceza Muhakemesi Çerçevesinde “Adli Kontrol” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 81, 2009, s.5 (http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2009-81-503.pdf) (Son erişim tarihi:25.11.2011).

¹¹² Şüpheli, soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişiyi ifade eder.(CMK m.22/f.1-a) Soruşturma evresinin bitimi ve kişi hakkında iddianamenin kabulü ile beraber, kişinin şüpheli statüsü değişerek sanık statüsüne geçiş olur. Kovuşturmanın başlaması ile başlayan sanık statüsü ise beraat kararına veya mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesine kadar devam etmektedir. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yener ÜNVER, Hakan HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010,s.203.

¹¹³ ÜNVER / HAKERİ, s.370.

tedbirlerine yer verilmişti. Bu tasarıda, yurt dışına çıkarmama, adli kontrol kapsamında yer alan yükümlülüklerden biri değildi.¹¹⁴ Aynı şekilde CMUK'da yer alan bu düzenlemeler de CMUK'un yerini bıraktığı CMK' da yer almamaktadır.

Adli kontrol, tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulanmasını sağlamak suretiyle, tutuklamaya alternatif olarak getirilmiştir.¹¹⁵ Ancak kurum, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihinden bu yana, çeşitli değişikliklere uğrayarak, tutuklanmaya alternatif olma dışında, farklı mahiyetlere de bürünmüş bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kanun'un son şekli göz önüne alındığında; adli kontrol, tutuklamanın başlangıçtan bu yana yahut tutuklama üst sınırının geçilmesi suretiyle yasak olduğu hallerde de uygulama alanı bulacaktır. Bu nedenle adli kontrol, artık sadece tutuklamanın alternatifi değil ve hatta daha çok tamamlayıcısı, devamı niteliğindedir.^{116 117}

5271 sayılı CMK da düzenlenen adli kontrol tutuklamanın infazını erteleyen bir tedbir değil, şartları gerçekleştiğinde, tutuklamaya alternatif olarak sunulan bir tedbirdir. Bu düzenleme ile tutuklamaya ancak istisnai hallerde başvurulabilecek bir tedbir olma özelliği kazandırılmıştır.¹¹⁸ Mesela bir olayda tutuklama koşulları gerçekleşmiş olmasına rağmen, sanığın yurt dışına çıkmasının yasaklanması ile o sanığın el altında tutulması sağlanabilecekse; sanığı tutuklamadan fakat yalnızca yurtdışına çıkmasını yasaklayarak ceza yargılamasını devam ettirmek mümkündür.¹¹⁹

Ayrıca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun tutuklamayı düzenleyen 100. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde *“işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez”* denilerek, anayasal bir ilke olan ölçülülük¹²⁰, Kanun'da açıkça yer bulmuştur. Kanun'un 101. maddesinde, Cumhuriyet Savcısının tutuklama istemlerinde ve verilen tutuklama kararlarında adli kontrol

¹¹⁴ ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1996, s.287.

¹¹⁵ Benzer görüş için bkz. KAHRAMAN, s.135.

¹¹⁶ ÖZGÜVEN, a.g.m., s.4.

¹¹⁷ Örnek adli kontrol verilmiş mahkeme kararlarına göz atmak için Bkz. Ek II

¹¹⁸ ÖZBEK, Veli Özer/ KANBUR, M.Nihat/ BACAKSIZ, Pınar/ DOĞAN, Koray, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2007, s. 178.

¹¹⁹ ERTUĞRUL, Hüseyin, Ceza Muhakemesinde katlanma yükümlülüğü, Gazi Üniversitesi hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, 2008, Sa.1-2, s.689-690 http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_26.pdf (Son erişim tarihi 25.11.2011).

¹²⁰ Orantılılık ilkesi olarak da adlandırılan ölçülülük ilkesi; Temel hak ve özgürlüklere müdahale söz konusu olduğunda, sınırlamada başvurulacak aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmasını, bu aracın sınırlama amacı açısından gerekli olmasını ve kullanılan bu araçla amacın ölçüsüz bir oranda bulunmamasını içeren bir ilkedir. Daha önce 1961 ve 1982 Anayasasında yer almamış olan ölçülülük ilkesi Anayasaya 2001 değişikliği ile girmiştir. Ölçülülük ilkesi Anayasaya göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması hususunda yapılacak tüm kanuni düzenlemelerde dikkate alınması gereken bir ölçüttür. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 1995, s.81 ve Terzioğlu, s.63).

uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukuki ve fiili nedenlere yer verilmesi gerektiğinin ifade edilmiş olması da, kanunun ölçülülük ilkesinden kaynaklanmaktadır.

Adli kontrol, tutuklamadan sonra gelmek üzere, 5271 sayılı Kanun'un “*Koruma Tedbirleri*” başlıklı dördüncü kısmının ikinci bölümünde, 109 ila 115. maddeleri arasında ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Madde 109 - (1) *100 üncü Maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.*

(2) Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.

(3) Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

a) Yurt dışına çıkamamak.¹²¹

...

Ceza Muhakemesinde düzenlenen bu durum karşısında *yurt dışına çıkamamak* artık adli kontrol tedbiri çerçevesinde başvurulmuş ve CMK içinde yer alan bir kurum halini almış bulunmaktadır. 5353 sayılı s.k ile eklenen fıkradan önce yurtdışına çıkamamak yükümlülüğü sadece üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından söz konusu olacaktı. Bu durumda üst sınırı üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, Pasaport Kanunu md.22 ye dayanılarak yurtdışına çıkarmama kararı verilemeyeceği sonucu ortaya çıkmaktaydı. Bu da tedbirin tutuklama kararına alternatif olarak uygulanabilmesi olanağını büyük ölçüde daraltmış olmaktadır. 5353 s.K ile madde 109'a eklenen 4.f. ile tüm bu sakıncalar ortadan kalkmıştır. Söz konusu düzenleme ile yurt dışına çıkamamak yükümlülüğünün uygulanması bakımından süre sınırı ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla artık süresi ne olursa olsun tutuklamanın mümkün olduğu bir suçun işlendiği iddiasının varlığı halinde adli kontrol tedbiri çerçevesinde şüpheliye yurt dışına çıkamama yükümlülüğü getirilebilecektir.¹²² Görüldüğü gibi yeni düzenlemeye göre, hâkim üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanığın tutuklanması yerine bir adli kontrol uygulaması olarak “yurt dışına çıkmasını” yasaklayabilecektir. Bu düzenleme ile artık belli koşulların varlığı halinde yurt dışına çıkış yasağı konulabileceği yönündeki hüküm bir

¹²¹ Kanun no: 5271, Kabul t., 4.12.2004, RG., 17.12.2004, 25673.

¹²² ÖZBEK, s.290.

ceza usul yasasında da düzenlenmiş olmaktadır.¹²³ Ceza Muhakemesi Kanununda yurt dışına çıkarmama şeklinde bir koruma tedbiri yoktur. Ancak CMK'nın 109. Maddesinde adli kontrolün, şüphelinin yurt dışına çıkamamasını da içerebileceği şeklinde bir hüküm bulunmakta olup buna göre sulh ceza hâkiminin kararı ile şüphelinin yurt dışına çıkması yasaklanabilecektir.¹²⁴

Burada sanığın adli kontrol altına alınma durumunu tutuklama yerine geçecek bir tedbir olarak düşünmek gerekir. Bu ceza özellikle yurt dışına kaçma şüphesi ile tutuklanan sanıklar için getirilebilir. Bu durumu da hâkim kendisi takdir edecektir. Ceza yargılamasında koruma önlemlerine ilişkin bir kural vardır. “Orantılık ilkesi” ceza yargılaması önlemleri arasında bir seçim yapılırken olayın özelliklerine göre; daha hafif bir önlemin uygulanması ile ceza yargılaması amacına ulaşabilecek olduğundan daha ağır bir önlemin uygulanması yoluna gidilemez. Bu hususta tutuklama ile yurt dışına çıkış yasağı getirmek önlemleri açısından önem taşımaktadır. Yani bir olayda yurt dışına çıkarmama ile amaca ulaşılabilirdiğinde, daha ağır bir önlem olan tutuklamaya başvurmaya gerek kalmayacaktır. Ancak hâkimin karar verirken yurt dışına çıkma imkânı olmayan bir kişiye de bu şekilde bir ceza vermesi çok uygun olmayacaktır. Yani hâkimin takdir yetkisini ve cezanın karşılığını bulabilecek yaptırımını iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Örneğin yurt dışına hayatı boyunca hiç çıkmamış ve köy yerinde basit bir hırsızlık suçunu gerçekleştiren şüpheli ya da sanığa da yurtdışına çıkma yasağı verilmesi pek de ölçülü ve hakkaniyetli bir karar anlamına gelmemektedir.

Sonuç olarak gelişen dünya düzeni içerisinde tutuklama gibi, insan hürriyetini kısıtlayan bir tedbire başvurmadan bir yargılama düzeni kurmanın, artık bir hayal olmaktan çıkması gerekmektedir. Alternatif tedbirlerin ne olduğu hususu aydınlar tarafından bilimsel yollarla araştırılarak pozitif hukuk ilkeleri hâline getirilmelidir. Tutuklamaya göre daha adil ve insan haklarına uygun olan “adlî denetim” yoluna gitmeyi, yani tutuklama yerine bu tedbirleri uygulamayı yasal bir düzenleme ile hukuk sistemimize getirmeliyiz.

Ancak adlî denetim önlemlerinin yasalarda düzenlenmiş olması, temel sorunları ve tutuklamadan doğan olumsuzlukları giderememektedir. Bunun için yargının güçlendirilmesi ve bürokrasinin azaltılması ile birlikte alt yapının bu durumlara müsait ortama hazır bir hâle getirilmesi gerekir.

¹²³ AYGÜN, s.111.

¹²⁴ GÜNDÖĞAN, Kadir / KOÇ, Cihan / ÖZBUDAK, Coşkun, Kolluğun önleyici ve adli görevleri (Kolluk Hukuku), Kartal Yayınevi, Ankara, 2007,s.594.

Verilecek bu kararın uygulanması ise şöyle gerçekleşir:

- Yurt dışına çıkamama yükümlülüğüne dair karar; Cumhuriyet başsavcılığınca şube müdürlüğü veya büroya, aynı zamanda derhal kolluğa gönderilir.
- Şüpheli veya sanığa, on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya gelmesi hususunda bildirim yapılır.
- Şüpheli veya sanığın haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurmaması hâlinde, şube müdürlüğü veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak evrak mahkemesine iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.
- Cumhuriyet başsavcılığınca evrak mahkemeye gönderilerek, yükümlülüğün devam edip etmeyeceği konusunda karar istenir. Mahkemenin vereceği karara göre Cumhuriyet başsavcılığınca işlem yapılır.
- Şüpheli veya sanığın süresinde başvurması halinde, denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından denetleme planı hazırlanarak kolluğa gönderilir.
- Denetleme planına uyulmadığının; kolluk tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi hâlinde, şüpheli veya sanık denetleme planına uyması yönünde uyarılır. Uyarıya rağmen denetleme planına uyulmaması halinde, kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Bu durumda beşinci fıkrada belirtilen işlemler yapılır.
- Yükümlülük kaldırıldığında durum Cumhuriyet başsavcılığınca kolluğa iletilerek evrakın iadesi istenir ve mahkemeye gönderilir. Ayrıca durum şube müdürlüğü veya büroya bildirilerek kayıt kapatılır.(Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yön. m.21/2-son)

Adli kontrol kararının kim tarafından verileceği ise, CMK'nın 110. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; adli kontrol kararı, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise davaya bakan mahkeme tarafından verilebilir (CMK m. 110/1) Bu evrede şüpheli hakkında adli kontrol tedbirine karar verecek merci sulh ceza hâkimidir. Sulh

ceza hâkimi tabiri, sulh ceza mahkemesi sıfatıyla görev yapan nöbetçi hâkimi de kapsamaktadır.¹²⁵

3.1.2.2. CMK m.109 Gereğince Uygulanan Yurt Dışı Çıkış Yasağına Karşı

Başvurulacak Kanun Yolları

Yasalarca güvence altına alınmış hak ve özgürlüklerin ihlali halinde etkili başvuru yollarının Anayasal sistemde bulunması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Aksi takdirde sağlanan hak ve güvencelerin ihlal edilmesi halinde bunların fiilen hayata geçirilmesi mümkün olmayacaktır.¹²⁶ Bu hususta Anayasanın 36. Maddesi hak arama özgürlüğünü tanımlamış olup buna göre, “*Herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak, iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*”¹²⁷ denmektedir.

Ayrıca alınmış olan bu adli kontrol kararının kaldırılması da mümkündür. Buna göre şüpheli veya sanığın sistemi üzerine, Cumhuriyet Savcısının görüşünü aldıktan sonra hâkim veya mahkeme, kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, şüpheliyi bunlardan bazılarını uymaktan geçici olarak muaf tutabilir. (md.111)

CMK’nın 110.maddesinin 2.fıkrasında sadece adli kontrol kararının kaldırılması değil, adli kontrol uygulanmasında şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koymaktan ve kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri değiştirebilmekten de söz edilmektedir.

3.1.2.3. Türk Ceza Kanunu Bağlamında Seyahat Özgürlüğünün Kısıtlanması

Ceza; en geniş anlamıyla suç teşkil eden fiilleri kusurlu bir irade ile işleyen kişiler hakkında devlet eliyle uygulanan ve onları bazı yoksunluklara tabi kılan, sosyalleştirme amacına yönelik olan ıstırap verici, korkutucu ve caydırıcı bir yaptırım türüdür.¹²⁸ En ağır ceza şekli ise günümüzde hürriyeti bağlayıcı cezalar olup¹²⁹ bu cezalara karşı geliştirilen alternatif tedbirler, cezalandırma sistemi içerisinde son zamanların en önemli önerisi ve hareketidirler. Artık cezalandırma düşüncesi ile ilgili genel eğilim, cezalara değil cezaların yerine uygulanan alternatif tedbirlere ağırlığın kayması gerektiğinden yanadır. Uygulanan bu yaptırım ve tedbirlerin yanı sıra, gerek muhakeme hukuku açısından ve gerekse infaz hukuku

¹²⁵ KAHRAMAN, s.54.

¹²⁶ ÇİÇEKLİ, s.197.

¹²⁷ Maddenin Anayasanın mevcut olan ilk halinde birinci fıkra sonunda yer almayan “*adil yargılanma hakkına sahiptir.*” hükmü 03.10.2001 tarihinde yapılan Anayasa değişikliği ile düzenlenerek şu anki halini almıştır.

¹²⁸ KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s.471.

¹²⁹ 1982 Anayasasının ilk halinde “ölüm(idam) cezası” mevcut olup 22 Mayıs 2004 yılında Resmi Gazetede yayımlanması ile tamamen çıkarılmış, hatta 38. Maddenin 10. Fıkrasına da“ ölüm cezası verilemez” hükmü eklenmiştir.

açısından da bazı yöntemler de geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yöntemler hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif değil, gerek mahkemelerdeki iş yükünün azaltılması ve gerekse de cezaevlerindeki kalabalıklaşmaları önleme ve azaltmaya yönelik durumlardır.^{130 131}

Türk Ceza Kanununun üçüncü kısmı “Yaptırımlar” başlığını taşımakta olup başlık içerisinde yer alan 50.maddenin (d) fıkrasında;

“Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;

....

*Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, **belirli yerlere**¹³² gitmekten yasaklanmaya,*

....

çevrilebilir.”

denmektedir. Maddenin açıklamasına geçmeden önce kısa süreli hapis cezasının ne olduğu hususunu aydınlatmak gerekir ki burada süreli hapis cezalarını kanunumuz “uzun süreli” ve “kısa süreli” olarak ikiye ayırmaktadır. Kanunun md.49/2 ye göre de “*Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır*” denmektedir. Bu ayrımın önemi, 50. Maddedeki kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırımların uygulanabilmesi olanağını tanımasından kaynaklanmaktadır.¹³³

Maddede böyle bir hüküm verilmesi için şart olarak bir yıl ve daha az süreli hapis cezaları bakımından söz konusu olacağı belirtilmiştir. Buna göre böyle bir hüküm verilebilmesinin ilk şartı olarak kısa süreli bir hapis cezasına mahkûmiyeti varlığı gerekmektedir.

Bu hükümle kanun koyucu kişinin tutuklanması yerine onu farklı bir şekilde kontrol altında tutmaya ve böylece tutuklama tedbirini ağır sonuçlarından kaçınılmaya çalışılmış olmakla birlikte kişinin ıslahını da amaçlamaktadır. Tutuklamanın doğuracağı sonuçların ağır olması, tutuklama yerine başvurulacak önlemin, tutuklamada, beklenen amaca ulaştırması durumunda bu önleme başvurulmalıdır. Sanık¹³⁴ bir bölgeden çıkamıyorsa ya da başka bir

¹³⁰ İNCE, Hüseyin, Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar, İstanbul Üniversitesi, SBE(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul,2006, s.131

¹³¹ Ceza evlerindeki kalabalıklaşma oranının daha net şekilde görülebilmesi için bkz. Ek III

¹³² Türk dil kurumunda yer *bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal* olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu resmi sitesi <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Son Erişim Tarihi: 07.12.2011)

¹³³ HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara,2009,s.474.

¹³⁴ Hukuk dilinde suçlu olduğu sanılan kişiyi ifade eden ‘sanık’ eski dilde maznun terimi ile ifade ediliyordu. Maznun, Arapça ‘zan’ kökünden gelmekte ve zanlı anlamında olup maznun ve zanlı kavramları, Türk Hukuk dili

bölgeye giremiyorsa, tutuklamada beklenen sonuç gerçekleşmiş ise bu durumda tutuklamaya gitmeye gerek yoktur anlamı çıkarılmalıdır. Bu husus özellikle kaçma şüphesi altında bulunmayan sanıklar için gidilmesi gereken bir yoldur. Örneğin eşini darp eden bir kişinin ikamet çevrelerinde gezinmeme hususu gibi...

Kanun koyucu kovuşturma neticesinde hükmedilen kısa süreli hapis cezalarının infaz edilmesi yerine yine kanunda belirtilen (md.50) yaptırımlardan birine çevrilebileceğini kabul etmiştir. Kanunun gerekçesine baktığımızda ise belli bir süreyle hapis cezasına mahkûm olmak, cezanın uyarı fonksiyonunu ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayabilir. Kişi, gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psişik ve ahlakî eğilimleri itibarıyla tesadüfî suçlu özelliği taşıyabilir. Bu kişilerin mahkûm oldukları cezanın infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir zorunluluk göstermeyebilir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezalarının infaz kurumunda çektirilmesinin doğurduğu sakıncalar nedeniyle, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan kişinin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi gerekebilir. Hakkında seçenek yaptırımlardan birine hükmedilen kişinin bu yaptırımın gereklerine uygun hareket etmesi durumunda, bu ceza infaz edilmeyecek ve kişi açısından bu cezaya mahkûmiyete bağlı hukukî sonuçlar doğmayacaktır.¹³⁵

Mahkeme hapis cezasına seçenek yaptırımlardan sadece bir tanesine çevirebilir ve adli para cezası da bu seçenek yaptırımlardan birisidir. Bu nedenle, mahkemenin önce *cezanın bir katı kadar süre ile birahane, bar gibi içkili yerlere gitmekten ve bu süre ile araç kullanmaktan yasaklanmasına*, sonra da TCK 50/1-a gereğince 600,00 YTL adli para cezasına çevrilerek iki defa seçenek yaptırım uygulaması yasaya aykırıdır.¹³⁶

Kısa süreli hapis cezası, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar bir süreyle belirli yerlere yasaklanma tedbirine çevrilebilir. Bir katından fazlaya çevrilemez.¹³⁷ Örneğin 1 yıllık bir hapse hükmedilmişse mahkûm altı aydan iki yıla kadar belirli yerlere gitmekten men edilebilecektir.

Nitekim burada karar verilirken şahsın işlemiş olduğu suç ile ilgili olarak orantılı karar verilmesi gerekmekte olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.¹³⁸ Yani maddede geçen belirli yer kapsamının hükümlünün suç işleminde, suça yönelmesinde ya da zararlı alışkanlıklar

arındıkça, Türkçe “san-mak” kökünde türetilen “sanık” terimi ile karşılaşır hale gelmektedir. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. TIMUROĞLU, s.344.

Sanık, kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar suç şüphesi altında bulunan kişiyi ifade eder. (CMK. md.2/f.1-b)

¹³⁵ EROL, Haydar, Gerekçeli, Açıklamalı ve içtihatlı Türk Ceza Kanunu, Yayın Matbaacılık, Ankara,2005,s.260.

¹³⁶ Yargıtay 2.CD,27.06.2006,12468;2.CD,31.01.2007,1187.

¹³⁷ Yargıtay 9. CD,14.04.2009,4299.

¹³⁸ Manisa Sulh Ceza Mahkemesi, internet kafede olay çıkaran iki öğrenciyi biner YTL kefaletle tutuksuz yargılanmak üzere serbest bıraktı, altı ay süreyle internet kafelere girmeme cezası verdi. Haberin detayı için bkz. <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/02/son/sontur03.asp> (Son Erişim Tarihi 07.12.2011).

edinmesinde veya bağımlılık yapan maddeler kullanmasında, çevresel, psikolojik sosyal veya ekonomik etkisi bulunan ya da hükümlünün yeniden suç işlemesine yol açan etkinlikleri tetikleyecek yerler veya etkinliklerdir. Buradan da anlaşılabacağı gibi mahkemece, hükümlünün gitmesi yasaklanan yerin işlediği suç ile ilgili olması gerekmektedir.¹³⁹ Yargıtayın'da bu durumu doğrular nitelikte emsal kararları bulunmaktadır.¹⁴⁰

Maddede belirtilen *belirli yerlerden* kasıt; sanık veya hükümlünün suç işlemesinde, suça yönelmesinde ya da zararlı alışkanlıklar edinmesinde veya bağımlılık yapan maddeler kullanmasında; çevresel, psikolojik, sosyal veya ekonomik etkisi bulunan ya da sanık veya hükümlünün yeniden suç işlemesine yol açan etkenleri tetikleyecek yerlerdir.¹⁴¹ Örneğin eşini döven bir kocanın evine gitmeme cezası verilebileceği gibi.

Yine kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, uygulayıcıya geniş bir alanda yaptırım belirleme yetkisi getirmekle birlikte, somut olaya ve yaptırımın amacına uygun, suçluyu ve toplumu korumaya yönelik bir güvenlik tedbirine hükmedilmesi, anayasal bir hak olan seyahat özgürlüğünü sınırlayıcı sonuç doğuracak biçimde sanığın gece ikametinden çıkmaması biçiminde karar verilmemesi gereği gözetilmelidir.¹⁴² Yukarıda da belirtildiği gibi belirli yerlere gitmekten yasaklamaya kararı verilerek kişinin seyahat özgürlüğünü hâkimin kısıtlaması için bahse konu suçun cezasının kısa süreli olması gerekmekte olup kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı bakımından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun¹⁴³ bazı özel yöntemler kabul etmiştir. CGTİK 110. Maddesi gereğince

¹³⁹ KAMER, Vehbi Kadri, “Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan Yasaklanma Seçenek Yaptırımı”, http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/dosyalar/makale/belirli_yerlere_gitmekten_men.htm (Son erişim tarihi 07.12.2011).

¹⁴⁰ Yargıtay 9. Ceza Dairesi 2010/6651 E., 2010/11103 K. Numarası ile vermiş olduğu kararında Taksirle birden fazla kişinin yaralanmasına sebep olma suçundan sanık Ahmet'in TCK'nın ilgili maddeleri gereğince 10 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, bu cezanın aynı kanunun 50/1-d maddesi gereğince ceza süresinin 2 katı olan 20 ay süre ile yurtdışına çıkmaktan yasaklanmasına çevrilmesine dair vermiş olduğu kararında sanığa tayin edilen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın seçenek yaptırıma çevrilirken, kanun koyucunun amacına uygun, akla ve mantığa aykırı olmayan, tarafları tatmin edici, denetime elverişli bir seçenek yaptırıma hükmedilmesi ve cezanın bir katından anlaşılması gerekenin cezanın kendisi olduğu gibi, anılan Kanun'un maddesinde yer alan “belirli yer” kavramının yurtdışına çıkış yasağını kapsamadığı, bu yasağın 5271 sayılı Kanun'un 109. maddesinde düzenlenen ve şüpheliler hakkında hükmün kesinleşinceye kadar uygulanabileceği öngörülen “adli kontrol” sistemi içerisinde yer aldığı gözetilmeden, cezasının 10 ay yerine, yazılı şekilde 20 ay süre ile yurt dışına çıkmaktan yasaklanmasına çevrilmesine karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle hükmün oybirliği ile bozularak “**ceza süresinin 2 katı olan 20 ay süre ile yurt dışına çıkmaktan yasaklanmasına çevrilmesine**” ibaresi çıkartılıp, yerine “**ceza süresinin yarısı olan 5 ay süre ile alkollü eğlence yerlerine gitmekten yasaklanmasına**” kararını vermiştir.

¹⁴¹ Denetimli Serbestlik Ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Yönetmeliği m. 38/2.

¹⁴² Yargıtay 6. CD, 03.12.2008, 23553.

¹⁴³ RG 29.12.2004, No.25685.

altı ay veya daha az süreli hapis cezaları, hafta sonu infaz, geceleri infaz, konutta infaz gibi özel infaz usullerine göre infaz edilebilecektir.¹⁴⁴

Cezanın infaz edilmesi ise şu hükümlere bağlanmıştır:

Konu ile ilgili cezanın yaptırımının infazı “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük’ün¹⁴⁵ “Seçenekli Yaptırımlarda uygulanacak rejim” kenar başlıklı 51. Maddesinde yer alan dördüncü fıkrada, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, belirli yerlere gitmekten yasaklanma yaptırımının infazı şu esaslara göre gerçekleştirilmektedir.

a) Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı, hükümlünün mahkeme kararıyla mahkûm olduğu hapis cezasının yarısından, bir katına kadar süreyle belirli yerlere gitmekten ya da belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanması şeklinde yerine getirilir,

b) Kesinleşen mahkeme kararında gösterilen belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinliklere katılmaktan yasaklanma yaptırımı içeren ilâm Cumhuriyet başsavcılığına verilir. Cumhuriyet başsavcılığınca ilâm denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir. Bu birim tarafından, yapılacak tebligatta on gün içinde hükümlünün kararın infazı için başvurması istenir. Başvurması halinde hükümlüye belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinliklere katılmaktan yasaklanma yaptırımının infaz şekli bildirilir. Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması hâlinde durum Cumhuriyet başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Ayrıca yargılama neticesinde TCK madde 50’ye göre belirli yerlere gitmekten yasaklanma kararı verilen kişilerden haklarında belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımı ile belli yerlere devam etme kararı verilen sanık veya hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapılır.

Sanık veya hükümlünün; haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın şube müdürlüğü veya büroya on gün içinde başvurmaması ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması, 5271 sayılı Kanunun 231 inci maddesinin sekizinci fıkrasının (c) bendi gereğince on gün içinde başvurmaması hâlinde, şube müdürlüğü

¹⁴⁴ HAKERİ, s.479.

¹⁴⁵ Karar tarihi: 2006/10218 R.G. 06.04.2006/ 26131.

veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla mahkemeye bildirilir.

Sanık veya hükümlünün süresinde başvurusu halinde, denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından denetleme planı hazırlanır. Denetleme memuru tarafından hazırlanan denetleme planı, denetim görevlisinin onayı ile uygulamaya koyulur. Denetleme planında; 5237 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince hükümlünün gitmemesi gereken yerler veya yapmaması gereken etkinlikler, 5271 sayılı Kanunun 231 inci maddesinin sekizinci fıkrasının (c) bendi gereğince gitmemesi veya devam etmesi gereken yerler belirtilir.

Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetleme planı; sanık veya hükümlüye bildirilir. Ayrıca plan ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluğa iletilir.

Sanık veya hükümlünün denetleme planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Yaptırım ve yükümlülüklerin denetimi; ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluğa yazı yazılmak suretiyle yerine getirilir.

Yaptırım veya yükümlülüğün başlama tarihi, şube müdürlüğü veya büroca kararın sanık veya hükümlüye bildirildiği tarihtir. (Denetimli Serbestlik Yön. m. 40/1-Son)

Denetim süresi içinde suç işlenmesi halinde, şube müdürlüğü veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Denetleme planına uyulmadığının ilgili kurum veya kuruluş ya da kolluk tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büroca tarafından tespit edilmesi hâlinde sanık veya hükümlü denetleme planına uyması yönünde şube müdürlüğü veya büroca uyarılır. Uyarıya rağmen denetleme planına uyulmaması halinde, kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Ayrıca durum kolluk ile ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilir.

Yaptırım veya yükümlülük sona erdiğinde durum, kolluk ile ilgili kurum ve kuruluşla iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. (Denetimli Serbestlik Yön. m. 41/1-Son)

3.2. Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi

Sınır dışı edilme en genel tarifi ile bir ülkede bulunan yabancının, kamu düzeninin korunması gibi çeşitli gerekçelerle, ülkesinde bulunduğu devlet tarafından ülkesel egemenliğine dayanarak, isteği olmadan ülke dışına çıkarılması işlemidir.¹⁴⁶ Yani sınır dışı edilme işlemi kural olarak bir ülkede bulunan vatandaşlar ile değil yabancılar ile ilgilidir.¹⁴⁷

Kişisel ve Sosyal Siyasal Haklar sözleşmesinin 13. Maddesi bir kimsenin sınır dışı edilme kurallarını belirlemiş, Sözleşmenin 12. Maddesine göre herkes uyruğunda bulunduğu ülkenin içinde özgürce yer değiştirme hakkına sahiptir. Bir kimse, kendi ülkesi içinde dâhil bulunduğu her ülkeden ayrılma hakkına da sahiptir. Kişinin bu hakkına ulusal güvenlik, kamu güvenliği, genel sağlık ve genel ahlak bakımından sakınca bulunması ya da başkalarının hakları ve özgürlükleri için tehlike oluşturması dışında, hiçbir devlet karışamaz. Ancak, bu sayılan durumlarda, sınır dışı edilmeye yönelik durumlara da mevzuatla sınırlamalar getirmek mümkündür.¹⁴⁸

Sınır dışı etme işlemi her ne kadar kişinin dokunulmazlığı ile ilişkili olsa da direkt olarak kişinin seyahat özgürlüğü ile de ilişkilidir. Bu işlem Anayasanın 19.maddesinde hükme bağlanan kişi dokunulmazlığı ve güvenliğine *yabancılar* açısından getirilmiş bir istisnadır. Nitekim kişinin vatandaşı olduğu ülkeye girme hakkı 1961 ve 1982 Anayasalarında da düzenlenmiş olup 1961 Anayasasının 18. Maddesinin son fıkrasına göre, “Türkler, yurda girme hürriyetine sahiptir.” 1982 Anayasasının 23. Maddesinin son fıkrasına göre ise, “Vatandaş, yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.” diyerek dolaylı yoldan vatandaşın sınır dışı edilemeyeceğinin anlatıldığı anlaşılmaktadır.

Sınır dışı etme işleminin, seyahat özgürlüğü ile olan ilişkisinin nedenleri olarak şunlar gösterilmektedir. :

- Yakalama ve tutuklama hallerinde yani kişi, özgürlüğünden yoksun bırakıldığında, ilgilinin bir yere kapatılması söz konusu olduğu halde, sınır dışı etme kararının uygulanmasında ilgilinin idare tarafından herhangi bir yere kapatılması söz konusu değildir. Gerçekten de, sınır dışı etmenin en geniş yer aldığı 5683 sayılı YİSHK’nın 19. Maddesinde, memlekette kalması tehlikeli görülen yabancıların, belirli bir süre içerisinde Türkiye’den çıkmaya davet olunacağı düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi, süresinde memleketi terk eden yabancı için uygulanacak başka bir yaptırım veya herhangi bir zorlama bulunmamaktadır.

¹⁴⁶ AYBAY, s.109.

¹⁴⁷ TİMURÖĞLU, s.368.

¹⁴⁸ TİMURÖĞLU, s.368.

- Kişi dokunulmazlığına ve güvenliğine ilişkin hallerde, kişinin en kısa sürede yargı organı önüne çıkarılması gerektiği halde, sınır dışı etme kararının alınmasında ve uygulanmasında yargı organının hiçbir fonksiyonu bulunmamaktadır. Sınır dışı etme işlemi, tamamen idari makamlarca yerine getirilmekte olup hakkında bu işlem uygulanan ilgili yargı organına başvurmadiğı sürece yargı organı kendiliğinden harekete geçmez. Oysa kişi dokunulmazlığı hallerinde yargı organının harekete geçmesi için ilgilinin başvuruda bulunmasına bile gerek yoktur.

Yukarıda sayılan bu iki nedene bakıldığında, sınır dışı etmenin hem kişi dokunulmazlığı ile ilgili hem de seyahat özgürlüğü ile ilgili bir konu oluşunu görmek mümkün olup ayrıca sınır dışı etme işlemi ile ilgili Anayasa'nın hem 19. hem de 23. Maddesinde hükümler olduğu düşünüldüğünde, bu kavramın hem kişi dokunulmazlığı dolayısıyla hem de seyahat özgürlüğü ile ilgisinin olduğu açıktır.¹⁴⁹ Nitekim kişi dokunulmazlığı bulunmayan bir yerde seyahat özgürlüğünden de söz etmek mümkün olmayacaktır.

Anayasa'da kişi dokunulmazlığı, Kişinin hak ve ödevleri başlığını taşıyan ikinci bölümde düzenlenmiş olup 17. Maddede “ Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” denilerek, kişi dokunulmazlığı açısından aslında ülke sınırları içinde vatandaş-yabancı ayrımı gözetilmeksizin sınır dışı edilme işleminin yabancılar hukuku alanında getirilen bir istisna olarak görmek mümkündür.

Yabancıların sınır dışı edilmesi uluslararası hukukta devletlere tanınmış bir yetki olup bu yetkinin nasıl kullanılacağı iç hukuk kurallarına göre düzenlenmekle birlikte gerek çok taraflı gerek iki taraflı sözleşmeler yapılarak devletlerin sınır dışı etme yetkisini keyfi olarak kullanmasını önlemek amacıyla bu yetkinin sınırlarını belirleyen normlar ortaya konulmuştur.¹⁵⁰ Sınır dışı etme işlemi, temel hak ve hürriyetler ile doğrudan ilgili olduğundan dolayı Anayasanın 16. Maddesinde Yabancıların durumu başlığı altında belirtilen “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.” fıkrasına uygun olmak durumundadır. Yani kişi dokunulmazlığına getirilen istisnalardan biri olan sınır dışı etme işleminin hem yasal olarak uygun gerçekleşmesi hem de düzenlenen bu uygulamanın uluslar arası hukuka uygun olması gerekmektedir.

¹⁴⁹ AYBAY, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2005,s.143 naklen; KARAKURUMER, s.24.

¹⁵⁰ KARAKURUMER, Alkın, Yabancıların Sınır dışı Edilmesi, Gazi Üniversitesi, SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, s.110.

Devletlerin ülkeleri üzerinde tam ve münhasır yetkileri dikkate alındığında, ülke güvenliği ve kamu düzeninin korunması amacıyla bir devletin kendi ülkesindeki yabancıyı sınır dışı etme hakkını elinde bulundurduğu söylenebilir. Bu işlem, yabancılar üzerinde telafisi çok zor olan hatta bazen mümkün olmayan ağır sonuçlar bile meydana getirebilmektedir.¹⁵¹ Bu durum bazı şartlar altında gerekli olmasına rağmen Nitekim Timuroğlu'nun da belirttiği gibi:” Kamu düzenini sağlamak ve korumak, elbette devletin görevidir, ama devlet, ikide bir kamu düzenini bahane ederek insanın temel hak ve özgürlüklerini çiğnememelidir.”¹⁵² Yabancıların sınır dışı edilmesi uluslararası hukukta devletlere tanınmış bir yetkidir. Sınır dışı etme yetkisinin nasıl kullanılacağı iç hukuk kurallarına göre düzenlenmekle birlikte gerek çok taraflı gerek iki taraflı sözleşmelerle devletlerin sınır dışı etme yetkisini keyfi olarak kullanmasını önlemek amacıyla bu yetkinin sınırlarını belirleyen kıstaslar ortaya konulmuştur.¹⁵³ Türkiye'den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye'ye dönemezler(YİSHK m.22/1). Ancak Türkiye'den sınır dışı edilen yabancıların normalde vize ile ilgili genel hükümlerden hareketle ülkeye tekrardan girebilmeleri mümkündür fakat Türkiye'den sınır dışı edilen yabancılardan haklarında “yurda giriş yasağı” konulanlar, bu yasakları kaldırılmadığı süre yurda giriş yapamazlar. Ülkeye giriş yasağının “sürelî” olarak uygulanması da mümkün hale gelmiştir. Türkiye'de herhangi bir suça karışmış olanlar ile vize ya da ikamet ihlaliinde bulunanlar hakkında her eyleme göre tespit edilen sürelerle ülkeye giriş yasağı valilikler tarafından resen uygulanmaktadır.¹⁵⁴

Yabancıların sınır dışı edilme işlemleri 26.08.2010 tarihli İçişleri Bakanlığı makamının oluru ile Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı içinde kurulan Sınır Dışı İşlemleri Şube Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir.¹⁵⁵

Son olarak da herhangi bir nedenden dolayı sınır dışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir. Bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri devletçe sağlanır.(YİSHK m.22/2)

¹⁵¹ KARAKURUMER, s.1.

¹⁵² TİMURÖĞLU, s.245

¹⁵³ AYDOĞAN, s.110.

¹⁵⁴ ÇİÇEKİLİ, s.89 Bu kapsamda, örneğin 1 gün-3 ay arasında vize veya ikamet ihlaliinde bulunan yabancı hakkında 3 ay süreli, 3 ay- 6 ay arasında vize ve ikamet ihlaliinde bulunan yabancılar hakkında ise 6 ay süreli yurda giriş yasağı valiliklerce konulmaktadır. Ülkeye süreli giriş yasağının hangi eylemler için hangi sürelerde uygulandığı hakkında bkz. 02.04.2004 tarih ve 63 sayılı İçişleri Bakanlığı genelgesi.

¹⁵⁵ Son yıllarda sınır dışı edilen kişilerin sayısını görmek için Bkz. Ek IV

Sınır dışı etme işlemi Türk Hukukunda dört farklı kanunda düzenlenmiştir. Bunlar;

- 1) Yeni Türk Ceza Kanunu
- 2) Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
- 3) Pasaport Kanunu
- 4) Vatandaşlık Kanunu

3.2.1. Türk Ceza Kanunu’na Göre Sınır Dışı Edilme

12 Ekim 2004 tarihli Resmi gazete’de yayımlanan 26 Eylül 2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, ilk şekli ile Güvenlik Tedbirleri başlıklı ikinci bölümünde sınır dışı edilme düzenlemesi yer alan 59.maddenin ilk şekli şöyledir:

“İşlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, cezasının infazından sonra derhâl sınır dışı edilmesine de hükmolunur.”

Görüldüğü gibi maddenin ilk düzenlenmesinde yabancının ön şart olarak iki yıl veya daha fazla mahkûm edilmesi aranmakta olup bu süre sonunda herhangi bir düzenlemeye gerek olmadan bir güvenlik tedbiri olarak şahıs derhal sınır dışı edilmekte idi. Ancak 2005 yılında yapılan düzenleme ile birlikte iki yıllık süre sınırı kaldırılmış ayrıca şahıs gerekçesiz olarak sınır dışı edilirken bu sefer sınır dışı işlemleri ile ilgili İçişleri Bakanlığından değerlendirilmek üzere bilgi talep edilmektedir. Örneğin kanunun 89. Maddesinin dördüncü bendinde düzenlenen ve altı ay ile üç yıl arasında hapis cezası öngörülen birden fazla kişiyi taksirle yaralama suçunu farklı olaylarda fakat aynı şekil ve şartlarda işleyen, birbiri ile alakasız iki yabancının farklı mahkemelerdeki yargılanmalarında, birinin bir yıl onbir ay ceza alması halinde sınır dışı edilmesi söz konusu olmazken, diğer olayla ilgili yargılama yapan mahkeme tarafından 2 yıl 1 gün ceza verilmesi durumunda yabancının sınır dışı edilmesi de gündeme gelecekti.

Bu durumun yarattığı eşitsizlik, belki gerçek bir insan hakkı ihlali ve aynı alana ilişkin bir eşitsizlik olmasa da, söz konusu örnek ve benzerlerinin gerçekleşmesi durumunda çeşitli tutarsızlıkların daha somut bir şekilde ortaya çıkması hukuk uygulamasına zarar verebilecek durumların yaratılmasına yol açabilecek bir olgudur.¹⁵⁶ Nitekim kişi gerçekten taksirli işlediği bir suç nedeni ile belki de aldığı cezadan daha büyük bir yaptırımla karşı karşıya kalabilmekte idi. Örneğin ülkemiz adına çok ciddi yatırımlar yapan bir yabancı yatırımcı taksirle bir trafik

¹⁵⁶ LEVİ, Selim, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi YTCK’nın Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?”, TBB dergisi, Sayı 58, 2005, s.30.

kazası işleyip dava neticesinde 2 yıldan fazla ceza aldığında sınır dışı edilmesi gündeme gelecek ve ülkemiz adına bu durum ciddi maddi kayıplara neden olacaktı.

Ayrıca günümüzde yabancı yatırımcıları ve yararlı olabilecek diğer yabancı kişileri ülkeye çekmeye çalışırken, belki de ilerde bunlardan birisi olabilecek yatırımcıların, işledikleri kasıtlı ya da taksirle işlenen bir suç nedeni ile cezaların verilmesi dışında hiçbir incelemeye tabi tutulmaksızın sınır dışı edilmeleri sonucu Türkiye'ye dönmelerinin de kesinlikle ve süresiz olarak yasaklanması ile ilerki zamanlarda ülkemiz için bu gibi faydalı çalışmalarda bulunmaları da yasaklı olan bu kişileri yasaklı oldukları ülkeye karşı sempatik duygular beslemeleri de biraz zor bir olasılıktır.¹⁵⁷

2004 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza kanunu toplum içerisinde yapılan ve yoğun eleştiriler karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Yeni Türk Ceza kanunun yürürlüğe girişini de 1 Haziran 2005 tarihine kadar alan “ Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun teklifi verilmiştir. Meclis Genel Kurulunda 31 Mart 2005 tarihinde yapılan 78. Birleşim’de ise Adalet Komisyonu, aynı maddenin metnin 30 Mart 2005 günü yapılan Genel Kurul oturumunda eklenmiş olduğu ve içinde bulunan bazı teknik hataların düzeltilebilmesi gerekçesi ile tekrar görüşülmesini istemiştir. Kabul edilen bu istem üzerine komisyon, ilgili maddeyi aşağı şekilde önermiş ve madde kabul edilmiştir:¹⁵⁸

(Değişik madde: 31.03.2005 - 5328 S.K./1.mad)

“ İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir.”

Dolayısıyla 59. Maddenin kabul edilen yeni şeklinde düzenleme ile birlikte devam edilen bir yanlışın önüne geçilmiş, ayrıca insan hakları hukuku bakımından da sorunlu bir yola ısrarla gidilerek sıkıntı yaşama ihtimalinin daha düşük bir seviyede tutulması sağlanmıştır.

¹⁵⁷ LEVİ, s.35.

¹⁵⁸ Genel kurula sunulan önerge gerekçesi ise şu şekildedir. “ Yabancıların sınır dışı edilmesi konusunda karşılaşılan güçlükler nedeni ile kanun metninde sınır dışı edebilme hususunda ilgili kişinin durumunun değerlendirilebilmesine yönelik olarak İçişleri Bakanlığına takdir yetkisinin tanınmasının daha yerinde olabileceği düşüncesi ile iş bu önerge verilmiştir.”

Buna göre maddede belirtilen sınır dışı etme işleminin gerçekleşebilmesi için 4 şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar;

1. Fiili gerçekleştiren yabancı bir gerçek kişinin bulunması
2. Fiili gerçekleştiren bu yabancı kişinin hapis cezasına mahkûm edilmiş olması
3. Yabancınnın mahkûm olduğu bu suçtan dolayı almış olduğu bu cezanın ya infaz edilmiş olması ya da koşullu salıverilmeden yararlanmış olması.
4. Yabancınnın bu olaydan dolayı durumunun değerlendirilmesi için İçişleri Bakanlığına bildirildikten sonra Bakanlığın sınır dışı etme işlemi kararı vermesi.

Sınır dışı etme tedbiri yabancılar, yani Türk Vatandaşı olmayan kişiler bakımından uygulama alanı bulacak olup buna göre ancak vatansız, özel statülü yabancı, mülteci ve yabancı devlet vatandaşları da bu tedbirin muhatabı olabilirler. Yabancınnın kim olduğunun belirlenmesinde ise kanunun 6. Maddesinde yer alan tanımlar içinde vatandaş tanımını dikkate almak gerekmektedir. Söz konusu 6. Maddenin 1. Fıkrasının (a) bendine göre “vatandaş” suçu işlediği anda Türk vatandaşı olan kişiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gerekli olan ölçüt suçun işlendiği andır. Fakat suçu işledikten sonra Türk vatandaşlığına geçen bir kişiyi sınır dışı etmek de mümkün değildir. Zira bu durumda artık sınır dışı edilecek bir yabancı da yoktur.¹⁵⁹

İkinci şart olarak getirilen kıstas ise yabancınnın işlemiş olduğu suç neticesinde mahkûmiyet kararının alınmasıdır. Burada mahkûmiyet kararı ile ilgili olarak herhangi bir sınır çizilmemiş olup maddenin değiştirilmeden önceki şeklinde iki yıldan daha fazla ceza almış olma şartı bulunmaktaydı. Ancak cezanın sınırının da, ayrıca suçun manevi unsurunun da(kast ya da taksirle işlenmiş olma gibi) bir önemi bulunmamaktadır. İşlenen suç neticesinde alınan ceza ne olursa olsun sınır dışı etme tedbirine uygulanabilecektir. Fakat yabancınnın işlediği suç nedeni ile mahkûm olduğu ceza kısa süreli ise ve bu ceza TCK’nın 50. Maddesi çerçevesinde seçenek yaptırımlardan birisine çevrildiyse, ilgili maddenin 5. Fıkrası gereğince asıl mahkûmiyet çevrilen seçenek yaptırım sayılacağından sınır dışı etme tedbirine başvurulamayacaktır.¹⁶⁰

Üçüncü şart olarak yabancı hakkında sınır dışı edilme tedbirinin uygulanabilmesi için mahkûm olduğu hapis cezasının infaz edilmesi gerekmektedir. Buna göre yabancınnın mahkûm olduğu cezasının infazının tamamlanmış olması ya da ceza ile ilgili erteleme kararı verilmişse denetim sürelerini sorunsuz bir şekilde geçirilerek cezanın infaz edilmiş sayılması ya da

¹⁵⁹ KOCA, Mahmut/ ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2009,s.556.

¹⁶⁰ KOCA/ÜZÜLMEZ, s.557.

koşullu salıverme kararının verilmiş olması gerekmektedir. Zira maddede “her halde infazının tamamlandıktan sonra” denilmektedir.¹⁶¹

Son şart olarak da şahsın sınır dışı edilebilmesi için yabancının maddeye göre sınır dışı nedenlerinin oluşuktan sonra durumun İçişleri Bakanlığına bildirilmesidir. Maddede İçişleri Bakanlığına “değerlendirilmek üzere” tabiri sınır dışı edilme kararında bu kurumun vereceği karar neticesine bırakılmıştır. Yukarıda da değindiğimiz gibi maddede yapılan değişiklikten sonra alınan mahkûmiyet kararının bir önemi kalmamıştır. Kişi müebbet hapis cezası alsa bile hakkında sınır dışı kararı verilemeyebileceği gibi taksirle işlenen basit bir suçtan dolayı bile sınır dışı edilme kararı verilebilecektir. Nitekim burada da Anayasanın 125. Maddesi unutulmamalıdır. Ancak şahsın ağır ceza mahkemesinin alanına giren bir suçtan dolayı mahkûm olması neticesinde hakkında sınır dışı kararı verildikten sonra şahsın ülkeye tekrardan dönmesi mümkün değildir. (YİSHK m.22/1)

3.2.2.Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun’a Göre Sınır Dışı Edilme

3.2.2.1. Vize İhlalinin Yaptırımı Olarak Sınır Dışı Edilme

Vize bir ülkeden diğer bir ülkeye geçişte ülkeler arasındaki kararlar doğrultusunda şahsın kendine ait pasaportuna yada yerine geçebilecek diğer bir belgeye,gideceği ülkenin temsilciliği (Konsolosluk, Büyükelçilik.. vb.) tarafından verilen izin belgesi¹⁶² olarak tanımlanmakta olup Pasaport kanununda ise vize, yabancının giriş yapacağı ülkenin resmi makamları tarafından verilen o ülkeye giriş izni olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle ise vize, uluslar arası seyahatlerde ülkelerin hudut kapılarından yabancıların giriş ve çıkışlarını sağlamak amacıyla pasaportlarına kaydedilen bir müsaadedir.¹⁶³

Pasaport Kanunu’nun 5. maddesine göre, “*bu kanunda derpiş edilen istisnalar dışında yabancıların Türkiye sınırlarından içeriye girebilmek için, yetkili Türk makamlarından vize almaları mecburidir. Vizesiz olarak Türkiye sınırlarına gelenlerin memlekete kabulü ilgili emniyet mensuplarının müsaadesine bağlıdır. On sekizinci maddede yazılı pasaportların (A) nevi’nden olanları giriş vizesine tabi değildir. Türk vatandaşları Türkiye’ye gelmek için vize almak mecburiyetine tabi değildirler.*” Madde metninden de anlaşılacağı üzere bu kanunda öngörülen istisnalar dışında Türkiye’ye girebilmek için kendi devletinden alacağı pasaportu ayrıca Türk makamlarına vize ettirmek zorundadır.¹⁶⁴

¹⁶¹ KOCA/ÜZÜLMEZ, s.557.

¹⁶² <http://www.vizesi.net/> (Son erişim tarihi 12.12.2011).

¹⁶³ ÇİÇEKLİ, s.80.

¹⁶⁴ AYGÜN, s.93.

Vize uygulamaları, günümüzde, özellikle yabancıların ülkeye giriş yapmadan önce ve özellikle hudut kapılarında kontrol edilmelerine hizmet etmekte, ulusal göç politikalarının önemli bir kontrol aracı olarak kullanılmakta olup vizeye tabi ülke vatandaşlarının belirlenmesinde turistik, ticari, ekonomik, stratejik v.b. mülahazalar etkili olmakta ve ulusal vize rejimleri zamana ve koşullara göre değişkenlik göstermektedir.¹⁶⁵ Bu şartlar içerisinde mütakabiliyetlik (ülkelerin karşılıklı olarak almış olduğu vize kaldırmalar) de etkili olmaktadır. Ülkemizde uygulanan vize çeşitleri ise aşağıdaki gibidir.^{166 167}

Giriş Vizesi: Pasaport Kanunun 25. Maddesinde düzenlenmiş olup kural olarak sadece ülkeye giriş sağlama amacına yöneliktir. Giriş vizesi ikamet süresine ilişkin bir kayıt taşımadığı takdirde bu vizeyi alan yabancı, Türkiye’de ikamet edebileceği süre bakımından, Yabancıların İkamet ve Seyahatlerine ilişkin mevzuat hükümlerine tâbidir.

Ancak Pk.25. maddesinde öngörülen ikamet süreli giriş vizelerine YİSHK’da yer verilmemiş olup bu vizenin alınacağı ve bu vize alındıktan sonra ayrıca ikamet tezkeresine ihtiyaç olup olmadığı konusu açık değildir. Kural olarak ikamet tezkeresinin ülkeye geldikten sonra yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmeleri ile gerçekleşmektedir.

Uygulamada ise ikamet süreli giriş vizesinin vize veya vize muafiyeti süresi haricinde etkili olabilmesi için yabancının her halükarda ikamet tezkeresi alması gerekmektedir.¹⁶⁸ Sonuç olarak yasal olarak ülkeye giren yabancılar, vize muafiyet süresi veya vize etiketinde ikamet izni olarak belirtilen sürenin en az 90 gün olması koşuluyla, Türkiye’de 90 güne kadar ikamet tezkeresi almadan kalabileceklerdir.¹⁶⁹

Giriş vizesi çeşitleri PK.m.28’de 3 çeşit olarak düzenlenmiş olup buna göre;

– **Yabancıların diplomatik pasaportlarıyla, bu kanunda Türk vatandaşları için derpiş edilen hususi ve servis damgalı pasaportlara tekabül eden pasaportlarına vize itasına yetkili makamlar:** Dışişleri Bakanlığı ve müstaceliyet hallerinde vilayetler: Yabancı memleketlerde ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri veya bunların bulunmadıkları yerlerde Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarıdır.

Umuma mahsus pasaportlara vize itasına yetkili makamlar: Vilayetler veya onların müsaadesiyle emniyet müdürlükleri ve kaymakamlıklarla dış memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarıdır.

¹⁶⁵ ÇİÇEKLİ, s.80.

¹⁶⁶ Yabancı Ülkelerin Türk Vatandaşlarına Uyguladığı Vize rejimi Tablosu Ek V de sunulmuştur.

¹⁶⁷ Türkiye’nin Yabancı Ülkelere Uyguladığı Vize Rejimi Tablosu Ek VI de sunulmuştur.

¹⁶⁸ Bu konudaki uygulama YİSHK’un 30. Maddesine dayanılarak, 08.01.2004 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu kararına (RG:08.01.2004-25340) dayanılarak yayınlanan 16.01.2004 tarih ve 014 sayılı İçişleri Bakanlığı genelgesi ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İlgili Bakanlar Kurulu kararına göre, “5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun’un 3. Maddesinin birinci fıkrasındaki bir aylık sürenin veya yabancının hamili olduğu vize etiketinde belirtilen ikamet süresinin yeterli olması kaydı ile, 90 gün olarak uygulanması, ... kararlaştırılmıştır.”

¹⁶⁹ ÇİÇEKLİ, s.82 ayrıca yeni uygulamanın ayrıntıları için bkz. 16.01.2004 tarih ve 014 sayılı İçişleri Bakanlığı genelgesi.

Tek giriş vizesi: Ülkeye tek bir giriş sağlar. İta(veriliş) tarihinden itibaren bir yıl içinde ülke sınırlarından içeriye girmek suretiyle kullanılması gerekir.(PK.m.28/A)

Müteaddit giriş vizesi: Yabancılar veriliş tarihinden itibaren belirli süreler zarfında ülkeye sayısız kez giriş için geçerli olmak üzere verilir.(PK.m.28/B)

Dönüş vizesi: Yabancılar ülkeden ayrılmalarda talep etmeleri dönüş vizesi de verilir. Dönüş vizesinin ülkeden ayrılış tarihinden bir yıl içinde kullanılması gerekir. Aksi takdirde geçerliliği kaybolur.(PK.m.28/B)

Transit Vize: Başka ülkelere gitmek üzere ülkeden geçişi sağlamak için verilir. Transit vize veriliş tarihinden itibaren üç aylık süre içinde Türkiye sınırlarından girilerek yabancı ülkeye geçişi sağlar. (PK.m.29) Transit vizenin üzerinde daha kısa bir süre veya tevafuksuz(duraklamaksız) damgasını taşımadığı takdirde Türkiye’de en fazla bir ay kalma hakkını sağlar. İki çeşidi vardır. Tek Transit Vize: Türkiye’den tek bir geçiş hakkı sağlar, Çift Transit Vize: Türkiye’den bir gidiş ve bir dönüş hakkını sağlar. (PK.m.29/A-B)

Hava yoluyla Türkiye’den, Türk hava limanından ayrılmaya lüzum kalmayacak şekilde transit geçecek yabancılar için vize mecburiyeti yoktur. Bir uçakla gelerek diğer bir uçağa aktarma olacak bu kişiler geldikleri uçağın varışı ve gidecekleri ilk uçağın hareketi arasındaki zaman zarfında vizesiz olarak hava alanı şehrine çıkabilirler.(PK.m.6.)

Çıkış Vizesi: Türkiye’den çıkış normal olarak vizeye tabi değildir(PK.m.7) ancak PK.m.18’de düzenlenen yabancılar mahsus damgalı pasaportların (B) nevinden olanların (üç veya altı ay geçerli bir giriş ve çıkışa münhasır) hamilleri verilen bu pasaportu veriliş tarihinden itibaren bir ay içinde ülkeden çıkış yapmak suretiyle kullanmadıkları takdirde çıkış vizesi almak zorunda kalacaklardır.(PK.m.7/2)

Özel Meşruhatlı Vizeler: Yabancıların yurda girişlerini sağlamaya verilen vizenin “amaç” bölümünde çalışma, öğrenim, tedavi gibi ifadelerin yer aldığı vizeler özel meşruhatlı vizeler olarak kabul edilmektedirler.¹⁷⁰ Örneğin öğrenim meşruhatlı vize Türkiye’de ikamet iznine sahip yabancı uyruklu öğrencilere öğrenim yapabilmelerini sağlamak üzere verilmekte¹⁷¹, çalışma vizesi ise yurt dışındaki Türk Konsoloslukları tarafından vizenin amaç hanesine bu vizenin çalışmak amacıyla verildiği belirtilmektedir.¹⁷²

Ülkeye Giriş Yasağının Olduğu Kişiler : Ülkeye giriş yapabilmenin diğer bir koşulu ise ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olmamaktır. Nitekim hem uluslar arası

¹⁷⁰ ÇİÇEKLİ, s.84.

¹⁷¹ Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik, Md.3, R.G. 30.04.1985/18740.

¹⁷² Bu vize çeşidi ile daha ayrıntılı bilgi için bkz. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzni Hakkında Kanun, R.G.06.03.2003/25040.

hem de ulusal kurallar gereği yabancının geçerli bir vize ile hudut kapısına gelmesi, mutlaka ülkeye girebileceği anlamına gelmemektedir.¹⁷³ Yabancıların ülkeye girişinin yasaklanmasında PK.m.8'e göre ülkeye girişi yasaklanan yabancı kategorileri şunlardır.

1. Serseriler ve dilenciler;
2. Delilikle veya bulaşık hastalıkla malul olanlar (Bu gibilerden umumi sıhhati ve asayışı tehlikeye sokmayacak halde olup kendi vasıtalarıyla veya kanuni veli veya vasilerinin maddi himayeleri altında olarak tedavi veya hava değiştirme için gelenler bu hükümden istisna edilebilirler);
3. Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu, mücrimlerin iadesine müteallik anlaşma veya antlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar;
4. Türkiye'den sınır dışı edilmiş olup da avdetine(dönüşüne) müsaade edilmemiş bulunanlar;
5. Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadıyla geldikleri sezilenler;
6. Fahişeler ve kadınları fuhşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar;
7. Türkiye'de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiye'de kendilerini himaye edecek kimseleri bulunduğunu veya Türkiye'de yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler.

Ülkeye girişi yasak olan ve yukarıda yazılı olan yabancıların ülkeye girişine doğal olarak izin verilemeyecek olup bu kişiler sınır kapılarından geri çevrilecektir. Bu durumda olan yabancılarla ilgili olarak nasıl bir usul takip edileceği konusu “Kabul edilemez Yolcu Yönergesi¹⁷⁴” ile düzenlenmiştir. Ülkeye girmeden önce ilk çıkış noktasında yapması gereken yolcu belgeleri kontrollerini sağlıklı olarak yapmaması sebebi ile yolcunun girişte resmi otorite tarafından kabul edilemez yolcu olarak tespit edilmesi durumunda

¹⁷³ ABDULSAMMED, Muhammed K., Türk ve Irak Yabancılar Hukukunda Yabancı Gerçek Kişilerin Ülkeye Giriş ve Seyahat Özgürlükleri, Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008,s. 38.

¹⁷⁴ Türkiye'deki Hava Hudut Kapılarında Kabul Edilemez Yolcuya Uygulanacak İşlemlere İlişkin Sivil Havacılık Yönergesi, Onay Tarihi: 20.05.2003 Yönergenin 4. Maddesine göre **Kabul Edilemez Yolcu**: Bir yolcunun ülke otoritesince o ülkeye alınmamasını gerektiren sebepleri taşıyan veya geçerli belge eksikliği/belge sahteciliği/belgelerin yok edilmesi gibi sebeplerle ülkeye kabul edilmeyerek geri gönderilecek yolcular ile transit yolcu olarak ülkemiz hava limanlarına getirilip (hava muhalefeti, rötör, iptal, divert veya diğer mücbir sebepler dışında) devamı sağlanmayan yolcuları ifade etmektedir.

- Yolcunun sahte pasaport, sahte vize ya da vizesiz veya pasaportsuz gelmesi halinde yolcuyu en geç 24 saat içerisinde,

- Yolcunun 5682 sayılı kanunun 8 inci maddesinde belirtilen durumlarda gelmesi halinde ise yolcuyu en geç 48 saat içerisinde getirildiği ülkeye/noktaya veya yolcunun rızası doğrultusunda kabul edilebileceği bir başka noktaya geri götürmesi zorunludur. Bu şirketlere ayrıca para cezası uygulanmaktadır.(Yönerge m.8)

3.2.2.2. Pasaport Yenileme Başvurusunda Bulunmamanın Yaptırımı Olarak Sınır Dışı Edilme

Usulüne uygun olarak Türkiye sınırlarına girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş olan veya pasaportlarının hükmü kalmamış bulunan yabancılar, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar vuku bulduğu tarihten itibaren 15 gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmuhaberi almağa mecburdurlar.(YİSHK m.20) Maddede de görüldüğü gibi pasaportlarını kaybeden ya da pasaportlarının artık geçerli bir hükmü kalmayan yabancılara ihtar yapıldıktan itibaren 15 gün içerisinde bu belgelerini yenileme yükümlülüğü getirmekle birlikte aksi durumda yani bu yükümlülüğü yerine getirmediklerinde kendilerini nasıl bir işlemin beklediği hususuna kanunda herhangi bir açıklık getirilmemiştir.

Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen vatandaşlara ne olacağı açıkça anlatılmamakta olup kanımızca bu durumda kanunun 19. Maddesinde geçen *İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmağa davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye'yi terketmeyenler sınır dışı edilebilirler.* maddesinin hükmü gereğince sınır dışı edilebileceklerdir.

Konu ile ilgili diğer önemli bir konuya değinmek gerekirse 20. Madde hükmü şu an yürürlükte bulunandan önceki 1938 tarihli Pasaport Kanunu m.47 de açıkça düzenlenmişti. Şöyle ki ilgili kanunun 47.maddenin 3. Fıkrasına göre “Muntazam bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş veya ellerindeki pasaportun hükmü kalmamış bulunan ecnebler 15 gün zarfında en yakın konsolosluklardan tabiiyet ilmuhaberleri veya pasaport almadıkları takdirde dâhiliye vekâletinin kararı ile sınır dışı edilir. Bu gibi ecnebler vaziyetleri belli oluncaya kadar icap ederse polis nezareti altına alınır.” denmekte idi.

Sonuç olarak YİSHK’un 20. Maddesi ülkemize gelmiş ancak pasaportlarını kaybeden veya pasaportlarının hükmü kalmayan vatandaşlarla ilgili net bir hüküm getirmemiş

olup maddenin, tartışmalara mahal bırakmayacak şekilde açık ve net biçimde tekrardan düzenlenmesi gerekmektedir.

3.2.2.3. Ağır Hapis Cezasını Gerektiren Suçun Tamamlayıcı Yaptırımını Olarak Sınır Dışı Edilme

Sınır dışı edilen kişiler için YİSHK'nun 22. Maddesi “Türkiye’den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye’ye dönemezler” demektedir. Yani kanun koyucu burada İçişleri Bakanlığına takdiri bir yetki vermiş olup müsaade alındığı takdirde şahıs ülkeye girebilmektedir fakat maddenin devamında “*bunlardan ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye’de mahkûm olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye’ye giremezler*; ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle durmadan transit geçmeleri caizdir.” demektedir.

Yani bir yabancı eğer bir suç işler ve bu suç ağır ceza mahkemesinin sınırlarına¹⁷⁵ girerse ve cezasını çektikten sonra sınır dışı edilmişse bu yabancının ülkeye gelişi artık İçişleri Bakanlığının takdiri dışında kalmaktadır. Aslında burada sınır dışı edilme konusundan ziyade yabancının ülkemizde ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçtan dolayı yargılandıktan sonra TCK md. 59’a göre cezasını çektikten sonra İçişleri Bakanlığına değerlendirilmek üzere bilgi verilip böylece idare tarafından şahsın sınır dışı edilmesinden sonra artık kesin bir hükümle ülkeye giriş yapamayacağıdır. Ancak kişi sadece İçişleri Bakanlığının müsaadesi alınarak sadece ülkeden durmadan transit geçmelerine müsaade olunmaktadır.

3.2.2.4. Yurt İçinde Kalmanın İdarece Sakıncalı Görülmesinin Sonucu Olarak Sınır Dışı Edilme

YİSHK’un 19.maddesinde;

“İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında

¹⁷⁵ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanunun 12. Maddesine göre ağır ceza mahkemeleri Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m.148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m.204/2) , nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflas (m. 161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir. Kabul tarihi 26.09.2004, R.G. 07.10.2004/25606.

Türkiye'den çıkmağa davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye'yi terketmeyenler sınır dışı edilebilirler.”

denmekte olup görüldüğü gibi maddede belirtilen sınır dışı etme sebepleri oldukça soyut ve genel niteliktedir.¹⁷⁶ Konu ile ilgili 1970 yılında verilen bir Danıştay kararında, ülkenin siyasi bütünlüğünü zedelemeye ve parçalamaya yönelik faaliyetler gösteren kuruluşlarla irtibat sağlayan, bu maksatla düzenlenen faaliyetlere katılan yabancının bu madde uyarınca Türkiye'yi terke davet edilmesinde isabetsizlik olmadığına karar vermiştir.¹⁷⁷ Yine Danıştay tarafından 1983 yılında verilen bir karara göre İran'ın İstanbul Başkonsolosluğu işgaline katılan kişinin eyleminin, Türkiye Cumhuriyeti'nin emniyetini ve umumi nizamı bozucu nitelik taşıdığı kabul edilmiş ve ilgilinin YİSHK md.19'a göre sınır dışı edilmesinde yasaya aykırılık bulunmamıştır.¹⁷⁸ Konu ile ilgili diğer bir kararda davacı İsveç Radyo Televizyon Kurumu tarafından Türkiye hakkında belgesel bir film yapımı için 10.01.1977 tarihinde İstanbul'a gönderilen dört kişilik televizyon ekibi; 27.01.1977 tarihinde izinsiz film çektikleri gerekçesi ile polis gözetimi altına alınmış; ellerindeki filmlere ve ses bantlarına el konulan ekip PVSK md.6'ya aykırı olarak izin alınmadan film çekimine başladığı için 5683 sayılı yasanın 19. Maddesi uyarınca 28.01.1977 günü sınır dışı edilmiş ancak açılan dava sonucu dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.¹⁷⁹ Diğer kısıtlama sebeplerinde de

¹⁷⁶ AYGÜN, s.121.

¹⁷⁷ Danıştay 12. Daire,E. 1970/2225, K. 1970/2570,T.28.12.1970, Kararın özeti için bkz. Danıştay Onikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, c.II, Ankara 1976, s.146, no.2466.

¹⁷⁸ Danıştay 10. Daire, E.1982/3706, K.1983/2619, T.15.12.1983, konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. KARAKURUMER, s.42 -43.

¹⁷⁹ Davalı idare(içişleri Bakanlığı) verdiği savunmada; Bakanlar Kurulunun 17.7.1972 gün, 7/4657 sayılı kararnamesi uyarınca yabancılardan yurdumuzda film çekebilmelerinin diplomatik yollardan Dışişleri Bakanlığına başvurma koşuluna bağlandığını; davacı kuruma mensup televizyon ekibinin bu gerekli başvurmayı yapmadığını; aynı zamanda 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 6.maddesine aykırı olarak izin almadan film çekimine başladığını, bu nedenle davacı kuruma mensup televizyon ekibinin sınır dışı edildiğini ileri sürmekte olup **Dairece ara kararıyla istenildiği halde gönderilmeyen söz konusu kararnamenin, Resmi Gazetede yayınlanmadığı, Bu itibarla üçüncü şahısların bilgisi dışında bulunan bu kararnameyle getirilen düzenlemenin üçüncü şahısları bağlayıcı nitelikte kabulü ve bu düzenlemeye aykırı davranıldığından söz edilerek yaptırım uygulanmasının kabul edilmeyeceği**, öte yandan, gerek anılan Kararname, gerekse 2559 sayılı Yasanın 6.maddesi, yurdumuzda film çekimine ilişkin olup, kararname ve Yasada öngörülen usuli işlemleri yerine getirmeyen ve işleri de haber toplamak ve film çekmek olan yabancılardan; ortada başkaca ciddi bir neden yokken 5683 sayılı Yasaya göre sınır dışı edilmelerini, anılan Yasada güdülen amaçla bağdaştırmanın olanaksız olduğu, **sadece film çekimi için gerekli izni almayan yabancılardan memlekette kalmasının umumi güvenliğe, siyasi veya idari icaplara aykırı olduğunu bu koşullar içinde kabule olanak bulunmadığı**, 1961 Anayasasının 2.maddesinde tanımlandığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, insan haklarına dayanan bir hukuk Devleti olduğu, Anayasa Mahkememizin değişik kararlarında, bu arada Esas: 1966/11, Karar:1966/44 sayılı, 29.11.1966 günlü Kararında tanımlandığı gibi" hukuk devleti; insan haklarına saygı gösteren, bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran, bunu sürdürmeye kendisini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuka ve Anayasaya uyan Devlet demek olduğu, diğer taraftan ilan ve kabul edilmiş insan haklarına ve temel özgürlüklere ilişkin uluslararası hukuk metinlerini, sözleşme ve anlaşmaları yineleyen ve insan hak ve özgürlüklerinin ayrıntılı bir güvenlik ve işbirliği anlayışı içinde genişletilerek geliştirilmesini öngören ve 1.8.1975 tarihinde Türkiye'nin aralarında bulunduğu 24 ülkece imzalanan, Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Anlaşması Nihai Belgesinde de; buna katılan devletler, gazetecilerin çalışma koşullarını kolaylaştıracaklarını, gazetecileri meslek uğraşlarını yasal yollardan yürütmelerinden ötürü sınır dışı etmeyeceklerini taahhüt ettikleri, yukarıda yer alan yasal ve uluslararası düzenlemelerin ve genel hukuk kurallarının ışığında, davalı idarenin yeterli bir araştırmaya, yazılı tebliğe lüzum görmeden; 5683 ve 2559 sayılı yasaların uygulanmasını haklı

belirtildiği gibi kanun koyucu maddeyi çok sık olarak yazmayı tercih etmiş, somut durumlar belirtmeyerek durumu idare idarenin takdir yetkisi alanına bırakmıştır.

3.2.3. Pasaport Kanunu'na Göre Sınır Dışı Edilme

Daha önce de belirtildiği gibi legal olarak yurt dışına giriş-çıkış işlemleri Pasaport Kanununun ilk Maddesine göre Türk vatandaşları ve yabancılar, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş - çıkış kapılarından Türkiye'ye girip çıkabilirler.¹⁸⁰ Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş - çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar.(md.2) Bu şekilde açılan ve işletilen yolcu giriş-çıkış kapılarında gerek vatandaşların gerekse yabancıların giriş-çıkış ve kontrol işlemleri İçişleri bakanlığı adına Emniyet Teşkilatı tarafından yürütülmektedir. Maddede yer alan yükümlülük hem Türk Vatandaşları hem de yabancılar kavramı kullanılarak eşitlik ilkesi gözetilmiştir.

Pasaport Kanununun Cezai hükümler başlıklı kısmı altında bulunan 34. Maddesinde “*Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan vatandaşlar ve yabancılara idarî para cezası verilir. Bunlardan yabancı olanlar sınır dışı edilirler.*” denilmiştir. Burada maddenin son hükmünde yer alan “ *sınır dışı edilirler*” ifadesi sınır dışı işleminin uygulanmasında idareye herhangi bir takdir yetkisi tanımamakta ayrıca bu kişilerden yaptırımın vatandaşlara değil yabancılara uygulanacağı sonucu çıkmaktadır.

Burada pasaportsuz olarak gelen kişilere değinmişken ülkeye sahte pasaportla ya da belgelerle gelen kişileri de burada değerlendirmenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Yabancı pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler ile seyahat amacıyla kullanılan diğer tüm belgelerin sahteciliğinin tespiti ve önlenmesi, pasaport kontrolü çerçevesinde polisin yürüttüğü fonksiyonlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, yabancı ülkelere kayıp ve çalıntı pasaportlarla ilgili gelen bilgiler, Dışişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığı ile Pol-net üzerinde on-line olarak hudut kapılarına iletilmekte olup ayrıca sınır kapılarında sahte veya şüpheli pasaport veya seyahat belgelerinin tespiti amacıyla

gösterecek inandırıcı bir kanıtı da dayanmadan, davalı kurumun elemanlarını sınır dışı etmesinde hukuksal isabet görülmediği gerekçesiyle davacı İsveç Radyo Televizyon Kurumunun dört kişilik televizyon ekibinin sınır dışı edilmesine ilişkin dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. (12.Dairenin 24/04/978 tarih ve E:1977/1349 K:1978/955 sayılı kararı)

http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/rt5/Sahin_DanistayIfadeOzgurlugu.pdf (Son erişim tarihi: 08.12.2011).

¹⁸⁰ Pasaport olmadan ülkeye girmenin en büyük nedeni yasa dışı göç olup yasa dışı göçle mücadelenin ilk adımı da hudut kapılarında alınan önlemlerdir. Pasaport kanunu hükümlerine göre yasa dışı göçe karşı olduğundan şüphelenilen ya da sahte belgelerle giriş yapmak isteyen yabancıların sayısını görmek için bkz. Ek.VII

teknik araç ve gereçler kullanılmakta ve gerektiğinde özel eğitimli kriminal polis laboratuvarlarında çalışan uzmanlarına başvurulmaktadır.^{181 182}

Ayrıca Pasaport Kanununda sınır dışı etme kararının hangi makamlarca verileceği belirtilmemektedir. Bu durumda Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanununda düzenlenen sınır dışı işlemlerinde karar almaya yetkili makam (YİSHK m.19, 21/1'e göre) İçişleri Bakanlığıdır. Türk yabancılar hukukunda sınır dışı işlemini esas olarak düzenleyen kanun YİSHK olup bu duruma göre Pasaport Kanunu için de sınır dışı etmeye yetkili makamın İçişleri Bakanlığı olduğunu kabul etmek gerekmektedir.¹⁸³

3.2.4. Türk Vatandaşlık Kanunu'na Göre Sınır Dışı Edilme

Türk Vatandaşlık Kanunu'nun¹⁸⁴ 31. maddesine göre Türk vatandaşlığını kazanma kararı; ilgilinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi sonucunda vukuu bulmuş ise kararı veren makam tarafından iptal edilir denmekte olup burada sınır dışı işleminde yetkili makam vatandaşlığı veren kurum olan Bakanlar Kuruludur. Sınır dışı işlemi yabancıların burada ülkeye zararlı bir faaliyette bulunmasına değil, Türk vatandaşlığının iptaline bağlı olarak yapılmaktadır. Burada söz konusu olan kişiler, daha önceden yabancı oldukları halde sonradan Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığını kazanıp da bu kazandıkları haklar iptal edilen kişilerdir.¹⁸⁵ Madde devamında diğer maddede iptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder. İptal kararı ilgili kişiye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan eş ve çocuklar hakkında da uygulanır.(TVK md.32.)

Görüldüğü gibi, yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınan bu kişiler, alınmalarına esas teşkil eden belge veya bilgilerde yalan beyanlarda bulunmuşlar veya önemli hususları gizlemişlerdir. Diğer bir ifade ile yabancı kişi vatandaşlığa alınma kararının verilmesine etken olan bilgi ve belgelerde idareyi aldatmak amacı ile “kasıtlı” olarak gerçeğe aykırılık oluşturmuştur. Kişinin bu şekilde oluşan idareyi aldatma kastı başarıya ulaşmış ve kişi hak etmediği halde vatandaşlığa almış bulunmaktadır. Kişiyi vatandaşlığa alan makam olan, iradesini sakatlayarak Türk vatandaşlığını kazanmış olan bu gibi kişilerin vatandaşlığı da geçmişe etkili olarak iptal edilecek¹⁸⁶ daha sonra da bu yabancılar sınır dışı edilecektir. Vatandaşlığı iptal edilen bu kişiler hakkında YİSHK hükümleri uygulanmaktadır. Bu şekilde

¹⁸¹ ÇİÇEKLİ, s.72.

¹⁸² Hudut Kapılarından Giriş- Çıkış Yapan Türk Ve Yabancı Uyraklı Vatandaşların Yıllara Göre Dağılımını görmek için bkz. Ek VIII

¹⁸³ ÇİÇEKLİ, s.169.

¹⁸⁴ Kanun No.5901, Kabul tarihi: 29.05.2009 RG. :12.06.2009/27256.

¹⁸⁵ ÇİÇEKLİ, s. 169.

¹⁸⁶ DOĞAN, s. 119.

davranarak vatandaşlığı iptal edilen kişilerin mallarının tasfiyesi gerekli görülen hallerde bu husus iptal kararında belirtilir. Bu kişiler en geç bir yıl içinde Türkiye’de bulunan mallarını tasfiye etmek zorundadır. Aksi halde, malları hazinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına kamu haznedarlığı sistemine dâhil bir kamu bankasına yatırılır.(TVK md.33/1)

SONUÇ

Gözübüyük'ün de dediği gibi “Hukuk devleti deyimi, yönetilenlere hukuk güvenliğini sağlayan devlet düzenini anlatır. Hukuk devletini, polis devletinden ayıran başlıca özellik, devlet etkinliklerinin belli kurallar içinde yürütülmesidir. Hukuk devletinde, devlet yalnız hukuk kuralları koyan bir varlık değil, koyduğu hukuk kurallarına uyan, onlarla kendini bağlı sayan bir varlıktır.”¹⁸⁷

Hukuk kurallarından anlaşılması gereken ise sadece şematik olarak kanun, tüzük, yönetmelik vb. düzenlemelerde yer alan cümleler olmamalıdır. Bu düzenlemeler, ancak insan haklarına aykırılık içermiyorsa, maddi anlamda Anayasa Hukuku'na uygunsa, hukukun evrensel ilkeleri uyumlu bir mantık ve sistematiklik taşıyorsa “hukuk kuralı” mertebesine yükselir. Dolayısıyla, geniş anlamda devlet idaresinin asli unsuru olan yasama organı çıkardığı kanunlarda, yürütme organı ise yine çıkardığı tüzük, yönetmelik vb. düzenleyici idari işlemlerde ve uygulamalarında bu temel ölçütlere uyabiliyorsa, hukuka uygun bir etkinlik gerçekleştiriyor anlamına gelir.

1982’de yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, ayrıntılı bir biçimde hak ve özgürlükleri düzenlemiş ve hatırı sayılır güvencelerle bunları koruma altına almıştır. Bununla birlikte; hakkın doğasında yer alan sınırlanması gereği de zorunlu olarak Anayasa’da bu hak ve özgürlükleri korumak ve güvenceye almakla görevli devlete aynı zamanda bunlara müdahale imkânları da tanınmıştır. Bununla birlikte özgürlük ve otorite arasındaki zorunlu gerilim, bazen siyasi iktidarların ve hatta anayasa yapan veya değiştiren kurucu iktidarların (meclislerin) tercihlerine bağlı olarak özgürlük-otorite arasındaki hassas dengenin bozulmasına neden olabilmektedir. Bazen otoritenin yitirilmesi kaygısı ancak ölçülülük ilkesinden sapılarak ve özgürlüklerin kısıtlanmasıyla aşılmaya çalışılmış; bazen de hak ve özgürlüklere mümkün olduğunca müdahale etmeme kaygısıyla “sınırlamanın sınırları” zorlanmış veya Anayasa’da tanınmış hak ve özgürlüklerle bunların kullanımına yapılacak müdahalelerde tutarsızlık oluşturacak kanun vb. düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle çalışmamızın temel amacı, başta anayasal olmak üzere çeşitli mevzu hukuk normlarında göze çarpan ve uygulamada sorunlar doğuran çelişkilere; Seyahat Özgürlüğü özelinde dikkat çekme hedefi içermek olmuştur.

¹⁸⁷ GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, 2009, Ankara, s.1.

Haklar arasında bir hiyerarşi kurulacak olursa, seyahat özgürlüğünün en üstün haklardan veya 1982 Anayasası'nın 15.maddesinde, olağanüstü dönemlerde dahi dokunulamayacak beş sert çekirdek haktan¹⁸⁸ biri olmadığı nettir. Bununla birlikte; seyahat özgürlüğünün beş sert çekirdek hak dâhil, birçok hak ile ilintili olduğu, bu hakların seyahat özgürlüğüne temel oluşturduğu gibi, seyahat özgürlüğünün de bunları etkileyebildiği veya bu haklardan yararlanmasına temel oluşturduğu ortadadır. Seyahat özgürlüğünün doğrudan bağlantılı olduğu başta yerleşme özgürlüğü ile kişi hürriyeti ve güvenliğine devletin müdahale yetkisi, adli ve idari makamlar yönünden bu çalışmanın ana eksenlerinden biri olmuştur. Bu nedenle, seyahat özgürlüğü bu çalışmanın odağında yer almakla birlikte birçok ilintili hakkın irdelenmesi ve seyahat özgürlüğü ile bağlantılı hususları irdelenmiş ve böylelikle sadece seyahat özgürlüğünün değil tüm haklar için de tartışma konusu olabilecek müdahale tekniklerinde anayasa ile kanun ve diğer normlar arasındaki uyum sorgulanmıştır.

Devlet, tüm hak ve özgürlüklere müdahale yetkisini birincil olarak Anayasa'dan almaktadır. Anayasa ise, müdahale imkânlarının birincil şartı olarak kanun ile düzenlenme esasını getirmiştir. Ancak, kanuni düzenlemenin de anayasal sınırları bir zorunluluk olarak 1982 Anayasası'nda yer almıştır. Bu sınırlar:

- Hakkın özüne dokunamama,
- Ölçülü olma,
- Her hak için o hakka özgülenmiş sınırlama nedenlerine bağlı olarak ve
- Kaideten mahkeme kararları ile hak ve özgürlüklere müdahale etme

ilkeleri çerçevesinde mümkün olmaktadır. Bununla birlikte;

1. 1982 Anayasası'nda, hakların sınırlanması ile kullanımın durdurulmasında yapılan ayırıştırma şu soruları akla getirmektedir:
 - Bir müdahale ne zaman sınırlama, ne zaman ise kullanımı durdurma sayılacaktır? Örneğin karantina veya nüfus sayımı nedeniyle sokağa çıkma yasağı kuralı (veya kararı) “sınırlama” mı yoksa “durdurma” anlamına mı gelecektir? Durdurma sayılırsa, bu yetkinin ancak Anayasa'nın 15.maddesinde sayılan savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde mümkün olacağı düşünüldüğünde karantina veya sokağa çıkma yasağı kararı bu haller dışında mümkün olmayacak mıdır?
 - Bir hakkın sınırlanması, bir başka hakkın kullanımının durdurulması anlamına gelmeyecek midir? Örneğin, yurt dışına çıkma yasağı konulduğu için hacca gidemeyen kişinin ibadet özgürlüğü “kısmen durdurma” sayılmayacak mıdır?

¹⁸⁸ Beş sert çekirdek hakla ilgili daha ayrıntılı bilgi için Bkz. 2. Bölüm 2. kısım

2. Hakların ancak o hakla ilgili maddelerde sayılan nedenlerle sınırlanabileceğinin öngörülmesine bağlı olarak her hakkın altında sınırlama nedenlerinin listelenmesiyle ilgili ise şunlara dikkat çekilebilir:
 - 1961 Anayasası’nda yapılan 1971 değişikliğiyle yerleşen “Genel Sınırlama Nedenleri” anlayışı, hangi ölçüde engellenebilmiştir? Anayasa’nın 13.maddesinde 2001’den itibaren yer alan “*yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde*” ibaresi, birçok hakkın yine birçok hak ile ilgili olduğu düşünüldüğünde bir hakkın sadece sayıldığı madde altında yazan nedenler dışında da sınırlanabilmesi, aslında “Genel Sınırlama Nedenleri” anlayışının devam ettirildiği olarak yorumlanmayacak mıdır?
 - 2001’de “Genel Sınırlama Nedenleri” anlayışının terk edildiği iddiasına paralel olarak her hakka “Özel Sınırlama Nedenleri” yerleştirilmesi sırasında, mülkiyet hakkı, seyahat ve yerleşme özgürlüğü gibi bir iki istisna dışında neredeyse her hakkın altına 1971 döneminde tek bir maddede yazılan nedenlerin kopyalanıp yapıştırılması, “Genel Sınırlama Nedenleri” anlayışının aslında terk edilmemiş olmasının göstergesi olarak sayılmayacak mıdır?
 - Anayasa’da her hakkın altına yerleştirilen sınırlama nedenleri, ne kadar isabetlidir? Örneğin Anayasa’nın 51.maddesindeki “Sendika Kurma Hakkı”nın sınırlama nedenlerinden biri olan “genel sağlık”, bu hakkın doğası ile ne kadar uyumludur?

Bu çalışmada haklara müdahalede kolluk yetkilerinin dayandığı tüzük ve yönetmelikler, bu normların dayandığı kanunlar ve nihayetinde kanunların dayandığı ilgili Anayasa maddelerinin analizi sayesinde temel aksaklıkların esasta anayasal düzenlemelerdeki teknik eksiklerden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Anayasaların fazla kazuistik nitelik taşıması genel olarak pek itibar görmemekle birlikte; anayasa hükümlerinin kanunlara ve diğer düzenleyici işlemlere yansımaları ve uygulanmasındaki teknik aksaklık olasılıklarının öngörüldüğü anayasal düzenlemelerin de şart olduğu ortadadır. Bu nedenle çalışmamızın ürünü olarak şu önermeler sıralanabilecektir:

1. “Genel Sınırlama Nedenleri” tabu olmaktan çıkarılıp Anayasa’daki tüm haklar için vazgeçilmez olan sınırlama nedenleri, istisna oluşturacak haklar korunmak şartıyla tek bir maddede düzenlenmelidir.
2. Jellinek’ten bu yana tercih edilen “negatif-pozitif-aktif statü” haklar ayırımına paralel olarak Anayasa’da yapılan “kişi hak ve ödevleri – sosyal ve ekonomik

haklar ve ödevler – siyasi haklar ve ödevler” tasnifinin oluşturduğu haklar arasındaki katı sınırlar inceltilmelidir. Hak ve özgürlük kavramları her ne kadar iç-içe geçmiş olsa da; gerekirse hak ve özgürlüklerin tanımlandığı 12.maddede hem bu iç içelik vurgulanmalı, ancak hak ve özgürlüklerin bir bir sayıldığı maddelerde özgürlüğün tamamen haktan sıyrılabilirdiği ve devletin müdahale yetkilerinin kısıtlandığı güvenceler kişi hakkı da olsa siyasi hak da olsa ayrı bir başlıkta düzenlenmelidir.

3. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla yabancıların haklardan nasıl yararlanacağı 16.maddedeki sade bir cümle yerine daha ayrıntılı olarak düzenlenmelidir.
4. Anayasa’nın 90.maddesine 2004 değişikliği ile getirilen “çatışma durumunda milletlerarası antlaşma hükümlerinin uygulanacağı” hükmü, daha net şekilde yeniden düzenlenmelidir. Yapılacak bu ayrıntılı düzenleme, özellikle ulusal ile uluslararası normlar çatışmasının çözüm formüllerinin sadece yargı organları değil, kanun koyucu dâhil, geniş anlamda tüm kamu görevlilerinin, yani hukuk yaratıcısı ve uygulayıcısı konumunda olanlar için de kılavuz işlevi taşıması gerekmektedir.
5. Seyahat ve yerleşme özgürlüklerinin diğer hak ve özgürlüklere göre çok daha kopmaz bağına uygun olarak bu iki özgürlüğün yine aynı maddede düzenlenmesi devam etmekle birlikte, aynı sınırlama nedenlerine tâbi tutulması yerinde olacaktır.
6. 2010 değişikliği ile birlikte yeniden düzenlenen “vatandaşın yurt dışına seyahat hürriyeti”nde “ancak hâkim kararı ile müdahale” hükmü, tıpkı benzer haklarda düzenlenen “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanun ile yetkili kılınmış merciin yazılı emri” ile hâkim kararı olmadan da müdahale imkânı, bu maddeye de yine “24-48 saat” güvenceleriyle donatılarak eklenmelidir.
7. Bulaşıcı hastalık, karantina veya nüfus sayımı gibi gerekçelerle yapılan müdahale uygulamalarının Anayasa’da karşılığını bulan temellendirici düzenlemeler yapılmalıdır.
8. Önleyici olarak seyahat özgürlüğüne müdahale edebilmenin anayasal bağlam içerisinde önü açılmalı, idarenin bu hususta vereceği takdir yetkileri sınırsız olarak bırakılmamalı, genel hatlarıyla çerçevesi anayasa içerisinde çizilmelidir.

Sonuç itibariyle somut uygulama pratikleri, onlara temel dayanak oluşturacak ve fakat her zaman için soyut kalacak anayasal, kanuni vb. düzenleyici işlemlerde boşlukları fark ettirecek bir potansiyel taşımaktadır. Ancak, buna rağmen düzenleme yetkisi taşıyan norm koyucu iradenin bu potansiyeli asgari düzeye çekebilmesi de gerekmektedir. Bu nedenle bu

Çalışmanın kâğıda geçirildiğı günümüzde yeni anayasa çalışmalarının da sürdüğü göz önüne alındığında başta anayasal düzeyde teknik düzenlemelere ihtiyaç olduğu somuttur. Anayasa'da kazuistiklikten en az kaçınılacak alanın belki de hak ve özgürlüklerle ilgili güvence ve sınırlamaların yer aldığı hükümler olduğunun farkına varılması, özellikle hukuk yaratıcılarının hukuk uygulayıcılarının teknik istişareleri göz ardı etmemesinin elzemliğinin ön kabulü, bu çalışmanın hedefine ulaştığının göstergesi olacaktır.

K A Y N A K Ç A

ABDULSAMMED, Muhammed K., Türk ve Irak Yabancılar Hukukunda Yabancı Gerçek Kişilerin Ülkeye Giriş ve Seyahat Özgürlükleri, Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

ACEHAN, Abdullah, “Osmanlı Devletinin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, sayı 5, 2008.

AKBULUT, Emre, Yurt Dışına Çıkış Yasağı, Marmara Üniversitesi, SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.

ALPKAYA, Gökçen, “Osmanlı Hukuk Reformu ve Kişi Özgürlükleri (1839-1908)”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt:12, 1990.

AYDOĞAN, Doğa, Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri İle Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2006.

AYDOĞDU, Emine (Der.), Teşkilatı Esasiye’den Günümüze Anayasalar, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

AYBAY, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

AYGÜN, Ercan, 1982 Anayasasında Seyahat Özgürlüğü, Ankara Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

BARKAN, Ömer Lütfi, Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C.13, N.1-2, Ekim-1951/ Temmuz-1952.

BAŞLAR, Kemal” Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, “ Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 24/1-2 , 2004 (<http://www.anayasa.gen.tr/baslar-90nciMadde.pdf> , (26.11.2011)

ÇEKEN, Hüseyin, “İdari İşlem Ve İdari Eylem”, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Dergisi, No. 16.

ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Polis, Polisin Görev ve Yetkileri Çerçevesinde Yabancıların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

ÇÜÇEN, A. Kadir, İnsan Hakları, MKM Yayıncılık, İstanbul, 2011.

DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları (çeviren Mustafa Erdoğan-Levent Korkut), Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.

DURMAZ, Melik, 1982 Anayasasının 90. Maddesi Çerçevesinde Uluslar arası Sözleşmeler ve İç hukuka Etkisi, Selçuk Üniversitesi, SBE (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

ERDOĞAN, Mustafa, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Kitapevi, Ankara, 2007.

EROĞLU, İzzet, “1924 Anayasası Döneminde İnsan Haklarının Normatif Çerçevesi ve Uygulaması”, Yasama Dergisi, Sayı 14 (Ocak-Şubat – Mart - Nisan 2010), Ankara.

EROL, Haydar, Gerekçeli, Açıklamalı ve içtihatlı Türk Ceza Kanunu, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2005.

ERTUĞRUL, Hüseyin, “Ceza Muhakemesinde Katlanma Yükümlülüğü, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, 2008, Sayı: 1-2.

FINDIKLI, Remzi, İdare Hukuku, Geliştirilmiş II. Baskı, Anadolu Yayıncılık, Ankara, 2005.

FOUCAULT, Michel, Hapishanenin Doğuşu, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Y., Ankara, 2000.

GÖZLER, Kemal, “1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu”, www.anayasa.gen.tr/tek-1924.htm; (02.12.2011)

GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

GÜL, Kenan Serdar, Kamu Yönetiminde Ve Güvenlik Hizmetlerinde Hesap Verebilirlik, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 10, Ankara.

GÜNDOĞAN, Kadir; KOÇ, Cihan; ÖZBUDAK, Coşkun, Kolluğun Önleyici ve Adli Görevleri (Kolluk Hukuku), Kartal Yayınevi, Ankara, 2007.

HAHNEL, Robin, İktisadi Adalet ve Demokrasi, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Y., İstanbul, 2006.

HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.

HİÇYILMAZ, Ergun, Seyahat Özgürlüğü hakkı, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/03/cp/hob107-20041121-102.html> (02.12.2011)

İNCE, Hüseyin, Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar, İstanbul Üniversitesi, SBE(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul,2006.

KABOGLU, İbrahim Ö., Özgürlükler Hukuku, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

KAHRAMAN, Mehmet, Koruma Tedbiri Olarak Adli Kontrol, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzincan, 2007.

KALABALIK, Halil, İnsan Hakları Hukuku, Değişim Yayınları, Ankara, 2004.

KAMER, Vehbi Kadri, “Belirli Yerlere Gitmekten Veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma Seçenek Yaptırımı”, http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/dosyalar/makale/belirli_yerlere_gitmekten_men.htm (07.12.2011)

KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.

KARAKURUMER, Alkın, Yabancıların Sınır dışı Edilmesi, Gazi Üniversitesi, SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

KOCA, Mahmut; İlhan ÜZÜLMEZ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2009.

KUÇURADI, İonna, İnsan Hakları Kavramları ve Sorunları, Türkiye Felsefe Kurumu Y., Ankara, 2007.

LEVİ, Selim, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi YTCK’nın Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?”, TBB dergisi, Sayı 58, 2005, s.30-48.

MUMCU, Ahmet, Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl, Birey ve Toplum Y., Ankara, 1985.

ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1996.

ÖZBEK, Veli Özer; KANBUR, M.Nihat; BACAKSIZ, Pınar; DOĞAN, Koray, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2007.

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 1995.

ÖZGÜLDÜR, Serdar, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında İdari İşlem-İdari Eylem Kavramları Ve İdari İşlemin Yargısal Denetiminde Anayasal Ve Yasal Sınırlar”, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Dergisi, No.19.

ÖZGÜVEN, A. Duygu, “Ceza Muhakemesi Çerçevesinde Adli Kontrol” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 81,2009, (http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2009-81-503.pdf (25.11.2011)).

TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi (Anayasa Hukuku’na Giriş), Cem Y., İstanbul, 1993.

TANİLLİ, Server, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt 1, Cem Y., İstanbul, 1994.

TANÖR, Bülent; YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı, Anayasa Hukuku, Orion kitabevi, Ankara, 2009.

ÜNVER, Yener; HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.

TİMUROĞLU, Vecihi, İnsan Hakları Sözlüğü, *Kendi yayını*, Ankara, 2007.

UYGUN, Oktay, 1982Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992.

ÜNAL, Şeref, temel Hak ve Özgürlükler İnsan Hakları hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.

VURALDOĞAN, Kemal, 2001 Anayasa Değişikliklerinin Işığında 1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, Ankara Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

YAŞAR, Yılmaz, Polis Meslek Hukuku, Ankara, 1998.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.cte.adalet.gov.tr/istatistikler/yillar4.asp>.
- http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2009-81-503.pdf.
- http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_26.pdf.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/03/cp/hob107-20041121-102.html>.
- <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-90nciMadde.pdf>.
- http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/dosyalar/makale/belirli_yerlere_gitmekten_men.htm.
- http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=125
- <http://www.guncelhukuk.com.tr/dergi/00325/>.
- http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_26.pdf.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=112010>
- <http://www.makaleler.com/oyun-makaleleri/persona-non-grata.htm>
- <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/02/son/sontur03.asp>.
- http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=21.
- http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=58.
- http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/acehan_abdullah.pdf.
- http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/acehan_abdullah.pdf.
- <http://www.sozluk.net/index.php?word=m%C3%BCrur&sozluk=osmanlica>,
- <http://www.turkavukatlar.com/38299/somut-norm-denetimi>
- <http://www.anayasa.gen.tr/tek-1924.htm>;
- <http://www.yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDQ5MDUwMDU3MDUz>.
- http://egm1ydbmmb01/VIZE_PASAPORT/TURK_VATANDASLARINA_UYGULANAN_VIZE_REJIMI1.htm.
- http://egm1ydbmmb01/VIZE_PASAPORT/YABANCI_ULKELERE_UYGULANAN_VIZE_REJIMI.htm.

EKLER

Ek-I: 1982 Anayasası 23. Maddede Yapılan Değişiklikler

İlk hüküm:

Madde 23 - Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz

Değişiklikle sadece bu hüküm çıkartılmıştır.

2001 DEĞİŞİKLİKLERİ SONUNDA

Madde 23 - Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz

2010 DEĞİŞİKLİKLERİ İLE BİRLİKTE:

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Değişiklikle bu hüküm çıkartılarak cümleye “hâkim kararı” hükmü eklenmiştir.

Ek-2: Örnek Mahkeme Kararları**Örnek No:1¹⁸⁹**

**T.C.
BİNGÖL
CUMHURİYET BASSAVCILIGI**

SAYI :2007/8

BİNGÖL SULH CEZA HÂKİMLİĞİNE

Şüphelinin Kimliği : Ö.S. M.S. ve S. oğlu 07.05.1991 doğumlu Bingöl Merkez nüfusuna kayıtlı.

Yüklenen Suç : Hırsızlık

Adli Kontrol Talebinin sebebi : Hırsızlık iddiasıyla soruşturma yapılmış olup şüphelinin yüklenen suçu islediğine dair kuvvetli şüphe bulunduğu sabit ikametgâh sahibi olduğu, kaçma ve delilleri yok etme ihtimalinin olmadığı yüklene suçun vasıf ve mahiyetine ve gerektirdiği ceza miktarına göre adli kontrol uygulanmasının mümkün bulunduğu anlaşılmış şüphelinin de yükümlülüklerle uyacağı kanaati hâsıl olmuştur.

Adli kontrolün hangi

Yükümlülüklerle

uygulanacağı

: 1 – Belirli Çevre dışı sınırlara çıkmamak

2 – Her hafta Pazar günü adresinin bulunduğu yere en yakın emniyet birimine başvurmak

Hakkında soruşturma yapılan şüpheli ile ilgili bilgiler ve adli kontrol altına alınması talebi sebepleri yukarıda gösterilmiş olup, Ceza Muhakemesi Kanunun 109 ve 110 m. göre şüpheli Ö.S'nin talep edilen yükümlülüklerle adli kontrol altına alınmasına karar verilmesi talep olunur.
04.01.2007

Cumhuriyet Savcısı

... ..

¹⁸⁹ Naklen, KAHRAMAN, s.171-172

T.C
BİNGÖL
SULH CEZA MAHKEMESİ
SAYI :
MÜTEFERRİK NO : 2007/11

MÜTEFERRİK KARAR

HAKİM : ...
KATİP : ...

Hırsızlık suçundan Bingöl Cumhuriyet Başsavcılığının 04.01.2007 tarih ve 2007/8 soruşturma sayılı dosyası ile birlikte şüpheli Ö.s. bugün mevcutlu olarak CMK 109 ve 110 maddeleri uyarınca adli kontrol altına alınmasına karar verilmesi talep edilmiş olmakla şüpheli huzura alındı, kimliğinin tespitine geçildi.

SÜPHELİ Ö.S: M.S.ve S. oğlu 07.05.1991 doğumlu Bingöl Merkez... nüfusuna kayıtlı olup halen ... mahallesi... no...’da ikamet eder. Bekar, okur yazar, öğrenci beyanına göre sabıkasız, T.C

SÜPHELİ Ö.S. SAVUNMASINDA:

03.01.2007 tarihinde bekçi beni yakaladı diğerleri kaçtı, pişmanım, ilk defa böyle bir şey yaptım, dedi.

Savcılık ifadesi okundu, soruldu, Tekrar ederim dedi.

Doğum kaydı okundu soruldu, Bana aittir.

Dosya içerisindeki raporlar olay yeri krokisi, tutanak ve tüm belgeler okundu soruldu. Aleyhe olan hususları kabul etmiyorum, dedi.

SÜPHELİ MÜDAFİİNDEN SORULDU: Şüphelinin savunmasına ekleyecek bir husus yoktur... serbest bırakılmasını talep ederim dedi.

Evrak incelendi

HÜKÜM:

1 – Şüpheli M.S.ve S. oğlu 07.05.1991 doğumlu Bingöl Merkez... nüfusuna kayıtlı olup Ö.S’nin yüklenen suçu islediğine dair kuvvetli şüphenin bulunduğu, yüklenen suçun vasfı ve mahiyeti ve gerektirdiği ceza miktarına göre CMK m. 109 ve 5395 sayılı yasanın 20. maddesi gereğince kovuşturmanı kesinleşmesi ve sonuçlanmasına kadar adli kontrol altına alınarak ***tedviren ikametinin bulunduğu çevrenin dış sınırlarına çıkmayarak her hafta Pazar günü adresinin bulunduğu yere en yakın emniyet birimine başvurmasına;***

2 – Şüpheli Ö.S hakkında ikamet emniyet müdürlüğü amirliğince imza çizelgesinin düzenletirilmesine, her ayın sonunda şüpheli hakkında imza takibi ile ilgili çizelge örnekleri de eklenerek bilgi verilmesinin istenmesine,

3 – Şüpheli Ö.S hakkında adli kontrol kararı verildiğinden kanuni temsilcilerinin bu husus da bilgilendirilmesine (Bildirildi.)

4 – Evrakın ikmalı için Cumhuriyet başsavcılığına Tevdiine Soruşturma dosyası üzerinde yapılan inceleme sonucu şüpheli ve şüpheli müdafisinin huzurunda itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi. 04.01.2007

KATİP

HAKİM

... ..

Örnek No:2

T.C.
ANTALYA
NÖB....SULH CEZA MAHKEMESİ

İFADE SORGU ZAPTI

SORGU NO :.....

HAKİM :.....**KATİP** :.....

Bir kimseyi fuhuşa teşvik etmek ve yaptırmak veya aracılık ettirmek suçundan şüpheli hakkında Antalya hazırlık Bürosunun tarih vesoruşturma sayılı yazılarıyla birlikte tutuklama istemiyle mevcutlu olarak gönderilen şüpheli / şüpheliler huzura alındı, kimlik bilgilerinin tespitine geçildi.

SUÇA SÜRÜKLENEN oğlu
,..... doğumlu ,.....nüfusunda kayıtlı,.....adresinde
oturur, iş adresi:.....nolu telefonu kullanır. T.C. kimlik
no:.....

Müdafii seçme hakkının bulunduğu hukuki yardımından yararlanabileceği, müdafinin sorguda hazır bulunabileceği bildirildi. Müdafii seçecek durumda olmadığı ve müdafii yardımından faydalanmak istediği takdirde kendisine baro tarafından müdafii tayin edilebileceği yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu, şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği ve kendisi aleyhine varolan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı bulunduğu CMK 147 maddesi gereğince kendilerine hatırlatıldı.

Şüpheliden soruldu ; İsnat edilen suçu ve haklarımı anladım. Savunmamı Avukat huzurunda vermek istiyorum dedi.

Talep gereğince CMK 101/3 maddesi gereğince baro tarafından Av.....görevlendirildiği kendisine bildirildi.

Şüpheliden soruldu: Görevlendirilen avukata bir diyeceğim yoktur, dedi.

Şüpheliye evraka ekli belgeler ayrı ayrı okundu, müdafisi huzurunda savunması soruldu.

ŞÜPHELİ SAVUNMASINDA : Üzerime atılı suçu kabul etmem, ben böyle bir şey yapmadım dedi.

17/07/2010 C.Savcısındaki ifadesi okundu, soruldu; doğrudur kabul ederim dedi.

ŞÜPHELİ MÜDAFİSİNDEN SORULDU; Müvekkilimin rastlantı eseri olay yerinde bulunması dışında bir delil söz konusu değildir, savunmaya katılıyorum, şüpheli sabit ikametgah sahibidir, deliller toplanmıştır, karartma ihtimali yoktur, tutuksuz yargılanmasını, mahkeme aksi kanaatte ise takdir edilecek adli kontrol hükümlerinin uygulanmasını talep ederim.

Şüpheliden soruldu; Avukatımın beyanlarına katılıyorum dedi.

Hazırlık evrakı incelendi.**GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:**

1- Şüphelinin üzerine atılı suçun kuvvetli suç şüphesi oluşmakla birlikte sanığın 18 yaşını

Tamamlamadığı anlaşıldığından 5395 sayılı çocuk koruma kanununun 21. Maddesi gereğince üst limiti 5yılı aşmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceğinden adli kontrol hükümlerinin uygulanarak şüpheli üzerinde yeterli denetim ve etkinin sağlanmasının mümkün olduğu anlaşıldığından tutuklanma yönündeki istemin reddine,

2- Şüphelinin CMK .109. maddesi çerçevesinde ADLİ KONTROL altına alınmasına, Bu çerçevede şüphelinin;

a-) CMK 109/3 a maddesi gereğince YURT DIŞINA ÇIKMASININ YASAKLANMASINA . Yasakla ilgili olarak , infazının sağlanması için C.Başsavcılığı tarafından gerekli yazışmanın yapılmasına,

b-) Şüphelinin bulunduğu yerin en yakın kolluk birime her pazartesi günü saat: 20.00 ye kadar soruşturma ve koğuşturma süresi boyunca başvuruda bulunmasına,

c-) 5395 sayılı çocuk Koruma Kanunu 20/1-a maddesi gereğince yanında velisi bulunmadan soruşturma süresi boyunca saat:20.00 ile sabah 06.00 arasında tek başına evden sokağa ve oturduğu semt sınırlarının dışına çıkmasının yasaklanmasına,

d-) 5395 sayılı kanunun 2. Maddesi atfıyla 10. Maddesi gereğinceSosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu İlk adım İstasyonuna yerleştirilmesine yer olmadığına, yasal temsilcisi olan velisi şüpheli babası’a TESLİMİNE, Teslim işlemlerinin C.Savcılığınca yerine getirilmesine,

e-) 5395 sayılı kanunun 20/1-c maddesi gereğince soruşturma koğuşturma süresi boyuncasosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu İlk adım İstasyonuna her ayın 01 ve 15’ inde başvuruda bulunarak sosyal çalışma görevlisinden psikolojik danışmanlık rehberlik hususunda yardım almasına, gereğinin C.savcılığınca yerine getirilmesine,

f-) Adli kontrol hükümlerine aykırı davranışın yada gereklerinin zamanında yerine getirilmemiş olmasının CMK 112 maddesi gereğince başlı başına bir tutuklama sebebi olduğu belirtilerek şüphelinin ve müdafinin uyarılmasına . (Uyarıldı)

g-) Evrakın hakimliğimiz de işi bittiğinden, C.Savcılığına geri gönderilmesine,

h-) Kararın bir suretinin şüpheli ve müdafine verilmesine,

ı-) 7 gün içinde hakimliğimize, sözlü yapılan beyanın tutanağı geçirilmesi suretiyle yada dilekçe ile başvuru yaparak hakimliğimizin inceleme ve değerlendirmesi sonrasında gerektiğinde Nöb. Asliye Ceza Yargıçlığı tarağından yapılacak itiraz incelemesi biçiminde işleyecek itiraz yolu açık olmak üzere,

Evrak üzerinde yapılan inceleme ve yapılan sorgu sonucunda verilen karar okunup anlatıldı. Karar birlikte imza altına alındı.

Katip

Hakim

.....

Tutanak içeriğı, şüpheliye okundu. Tutanaktan bir örnek şüpheliye verildi ve imzası alındı.

Şüpheli

Müdafı

T.C
ANTALYA
NÖB.7.SULH CEZA MAHKEMESİ

ÖRNEK NO:3
İFADE SORGU ZAPTI

SORGU NO :2011/236

HAKİM :İBRAHİM ALTINKAYNAK 40264

KATİP :RIDVAN ULUĞ 128988

Dolandırıcılık suçundan şüpheli hakkında Antalya Sahtecilik ve Dolandırıcılık Bürosu ‘nın 26/12/2011 tarih ve 2011/.... soruşturma sayılı yazılarıyla birlikte tutuklama istemiyle mevcutlu olarak gönderilen şüpheli bağısız olarak huzura alındı, kimlik bilgilerinin tespitine geçildi.

ŞÜPHELİ: M. Ç., Derviş ve Z..... oğlu 05/06/1990 POLATLI doğumlu ANKARA, POLATLI Yüzükbaşı mah/köy nüfusuna kayıtlı. Kepez/ANTALYA adresinde oturur Bekar çocuksuz öğrenci aylık geliri olmadığını beyan eder, Beyanına göre sabıkasız TC vatandaşı, okur yazar nolu telefonu kullanır TC Kimlik No:.....

Şüpheliye üzerine atılı suç anlatıldı.

Müdafii seçme hakkının bulunduğu hukuki yardımından yararlanabileceği, müdafinin sorguda hazır bulunabileceği bildirildi. Müdafii seçecek durumda olmadığı ve müdafii yardımından faydalanmak istediği takdirde kendisine baro tarafından müdafii tayin edilebileceği yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu, şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği ve kendileri aleyhine varolan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı bulunduğu CMK 147 maddesi gereğince kendisine hatırlatıldı.

Şüpheliden soruldu ; Bana anlatılan suçu ve haklarımı anladım, savunmamı Avukat huzurunda yapmak istiyorum dedi.

Talep gereği CMK 101/3 maddesi gereğince baro tarafından Av..... ‘in müdafii olarak tayin edildiği kendisine bildirildi.

Şüpheliye evraka ekli belgeler okundu, müdafisi huzurunda savunması soruldu;

ŞÜPHELİ M. Ç. SAVUNMASINDA: Atılı suçlamayı kabul etmiyorum, ben Akdeniz Üniversitesinde öğrenciyim aynı zamanda gece 23:00 ile 02:00 arasında luna parkta müşteri görevlisi olarak çalışıyorum, akrabam olan Soner benden borç para istedi, acil ödemesi olduğunu söyledi, ben param olmadığını söyleyince bir arkadaşının kendisine para göndereceğini söyleyerek benden banka hesap numaramı istedi, ben “kendi hesap numarana neden göndertmiyorsun” dediğimde, bana bankanın kendisine hesap açmadığını, ailesinin de durumu bilmediğini söylemesi üzerine ben banka hesap numaramı kendisine verdim, ayrıldı, birkaç saat sonra geldiğinde bankaya 1000 TL para geldiğini söyleyerek söyleyerek beraber gitmemizi istedi, beraber bankaya gittik, Soner bankaya girmede, benden parayı çekip getirmemi istedi, ben bankaya girdiğimde hesabıma 33.000 TL yattığını öğrendim, çıkıp Soner ‘e söylediğimde “arkadaş bonkör davranmış paranın tamamını çek” dedi, ben paranın tamamını çekip çantama koydum, çanta dediğim evrak çantasına benzer bel çantasıdır, çantayı dışarı çıktığımda Soner’e verdim, Soner ‘in yanında Hüseyin isimli bir kişi vardı, ben bu kişiyi tanımıyorum, ancak Soner tanıştırdı, para çantasını Soner’e verdim, Hüseyin bana Sim kartımı kırmamı söyledi, ben şüphelenip arkalarından fotoğraflarını çektim, ancak fotoğrafta teşhis edilemiyorlar, eski bir cep telefonuyla çektim, evime gittim daha sonra Soner evime geldi, çantamı bana iade etti ve sim kartı kırmamı tekrar söyledi, ben “bir şey olursa sizin isminizi veririm” dedim, ancak daha sonra Soner’in madde bağımlısı olduğunu öğrendim dedi.

Şüpheliye emniyetteki beyanı okundu soruldu; doğrudur aynen tekrar ederim dedi.

Benzer olduğu görüldü.

Evraka ekli belgeler, hazırlık beyanları ve diğer tüm soruşturma evrakları ayrı ayrı okundu, Şüpheli; Tarafıma okunan belgelerden aleyhime olan kısımları kabul etmiyorum dedi.

Şüpheli Müdafinden soruldu; Müdafisi bulunduğum şüphelinin savunmasına iştirak ediyoruz. Şu aşamada ekleyecek bir husus yoktur, üzerine atılı suç işlememiştir, suç kastı ile hareket etmemiştir, olayın mağduru konumundayken korktuğu için şüpheli konumuna düşmüştür, üniversite öğrencisidir, tutuklanırsa daha da mağdur duruma düşecek, sabit ikamet sahibidir, okulu vardır, tüm durumlar göz önüne alınarak salıverilmesini, mahkeme aksi kanaatte ise hakkında adli Kontrol Hükümlerinin uygulanmasını talep ediyoruz dedi.

Soruşturma evrakı incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

1-Şüpheli M. Ç. 'in TCK'nun 157 maddesinde düzenlenen Dolandırıcılık suçunu işlediği hususunda kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olgular bulunmakta ise de şüphelinin öğrenci olması, tutuklanması halinde mağduriyetine sebebiyet verebileceği ve tutuklamadan beklenen menfaat şüphelisi hakkında Adli Kontrol Kararı uygulanmak yoluyla da elde edilebileceğinden şüpheli hakkındaki tutuklama isteminin REDDİNE,

2-Şüphelinin CMK 109 maddesi gereğince ADLİ KONTROL ALTINA ALINMASINA Bu çerçevede şüphelinin;

a)Her hafta Pazartesi günü saat:20:00'ye kadar bağlı bulunduğu kolluk kuvvetlerine giderek imza defterini doldurmasına,

b)Şüphelinin Adli Kontrol Kararının hakkında dava açılıncaya ya da takipsizlik kararı verilinceye kadar devamının sağlanmasına,

c)Şüphelinin CMK 109/3-a maddesi gereğince YURTDIŞINA ÇIKMASININ YASAKLANMASINA

3-Adli Kontrol Hükümlerine aykırı davranış ya da gereklerinin zamanında yerine getirilmemiş olmasının başlı başına bir tutuklama sebebi olduğunun sanığa ihtarına,(ihtar yapıldı)

4-Evrakın ikmali için Antalya C.Başsavcılığına iadesine,

5-Kararın bir örneğinin şüpheliye verilmesine,

Dair,Şüphelinin ve Şüpheli Müdafinin yüzüne karşı tefhimden itibaren 7 günlük yasal süre içerisinde Antalya Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesi nezdinde itirazı kabil olarak karar verildi. 26/12/2011

Katip 129988
40264

Hakim

Şüpheli

Şüpheli Müdafii

T.C.
SAKARYA
.....MAHKEMESİ

ÖRNEK NO.4

DOSYA NO :
KARAR NO :
C.SAVCILIĞI ESAS NO :

**GEREKÇELİ KARAR
T Ü R K M İ L L E T İ A D I N A**

HAKİM :
KATİP :
DAVACI : K.H.
YAŞI KÜÇÜK KATILAN :
Serdivan/SAKARYA adresinde oturur.
VEKİLİ : Av.
Merkez/SAKARYA
ŞİKAYETÇİ :
Serdivan/SAKARYA adresinde oturur
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK :,oğlu SAKARYA
doğumlu,nüfusuna kayıtlı.....
.....Aksu/ANTALYA adresinde oturur.
MÜDAFİİ : Av.
Adapazarı/SAKARYA
SUÇ : Hırsızlık
SUÇ TARİHİ/SAATİ : 05/07/20.....-16,00
SUÇ YERİ : SAKARYA/MERKEZ
GÖZALTİ SÜRESİ : 1 Gece
KARAR TARİHİ :
Yukarıda açık kimliği yazılı s.s.çocuk hakkında mahkememizde

yapılan duruşma sonunda dosya incelendi:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ

Sakarya Cumhuriyet Başsavcılığı'nca mahkememizi hitaben düzenlenen gün ve..... sayılı iddianame ile (....s.s.çocuğun, şikayetçiye ait olup kullanılması, amacıyla oğlu yaşı küçük katılana verdiği cep telefonunu incelemek için aldığı ve tekrar yaşı küçük katılana iade etmediği.....) iddia edilmiştir.

Celbedilen nüfus kayıt örneğine göre, eylem tarihinde ve kovuşturma sırasında 15-18 yaş grubunda olan, bu nedenlerle (suça sürüklenen çocuk) sıfatı yüklenen ve işlediği iddia edilen suçun anlam ve sonuçlarını hakkında, sosyal inceleme yaptırılması gerekmeyecek şekilde kavradığı kabul edilen(....olay günü.....ve.....ile terkedilmiş bir binada uyuşturucu kullanırkenten telefonunu istediğini, binadan dışarı çıkıp müzik dinlerken dayısı'ın geldiğini, oğlu'ın babası olan'e (bu telefonu arkadaştan aldı) demesi üzerine dayısı.....in telefonu ve oğlu'i alıp gittiğini.....) belirtmiştir.

Mahkememize vekili tarafından bildirilen sözlü talep ve suçtan zarar görme ihtimali dikkate alınarak kamu davasına katılmasına karar verilen, CMK'nın 234/2. Maddesi gereğince bir vekil ve 236/3. Maddesi gereğince mahkeme psikoloğu eşliğinde dinlenen yaşı küçük katılan.....(....olay günü, önceden tanıdığı.....in elinde telefon görünce (bakayım) diyerek istediğini, bunun üzerine telefonu ona verdiğini, ancak bir daha iade alamadığını, şikayetçi olduğunu.....) iddia etmiştir.

Tanıklardan(.....ifademin alınmasından üç kadar önce komşum’ın oğlu.....telefonları değiş etmeyi teklif ettiği, bende bunun teklifini kabul ettim. Kendi telefonumu ona verdim. Onun telefonu ben aldım. Daha sonrada motosikletim ile seyir halinde iken bu telefonu montumun cebinden düşürmüş ve kaybetmişim. Bunun dışında bilgim yoktur. S’den aldığım telefon Çin malı dokunmatik telefon, çift sim kartlı telefondur....) şeklinde, tanık (.... Olayla ilgili ayrıntılı bir malumata sahip değilim. Yargıladığımız çocuk nikahlı eşimin dayısının oğludur. Telefon hırsızlığından haberim yok. Fakat geçen sene bir araile aynı yaşta olan oğlum Buluştular.....Antalya’dan Adapazarı’na gelmişti. O günlerde sonradan öğrendiğim kadarı ile oğlum dava konusu cep telefonuna benim sim kartımı takmış ve sağı solu aramış, ondan sonra bu telefonu mahalleden.... İle değişmiş. O nedenle HTS raporlarında çalışan telefona ait mail kayıtlarına benim numaram düşmüş. Sonradan ben durumu araştırdım.’ın telefonu çalmadığını, şikayetçinin oğlu.....’ı bu telefonu’a motorlu bisiklet getirme karşılığında devrettiğini ve teslim ettiğini öğrendim.ayrıca oğlumun aile arasında ön adı (.....) olarak kullanılır, bu nedenle’ın bahsettiği Benim oğlum.....’dır....) şeklinde tanıklıkta bulunmuşlardır.

Mahkeme,(.....).....adlı şahsı dinlemiş, bu tanığın da kendisine..... olarak hitap edildiğini, yargılanan kişinin halasının oğlu olduğunu,’ın ona (..... sen bana bir motorlubisiklet getir, ben sana bu telefonu vereyim) dediğini,’ın bu öneriyi kabul ettiğini ve telefonu 30 TL karşılığında kendisine sattığını, kendisinin ise bir süre kullandıktan sonra 20 TL’ye’ye sattığını bildirdiği anlaşılmıştır.

Kamu davasına ait dosyada başkaca delil yoktur.

Böylece dosya içerisinde bulunan bütün delillerin takdir ve değerlendirilmesi sonucunda, benzer suçları işlemeyi alışkanlık haline getirdiği bilinen çocuğun olay günü, savunmasının ve kendisini korumak kaygısıyla hareket eden yakın akrabası tanık..... ‘ın beyanının aksine, beyanına itibar edilmemesi için herhangi bir sebep bulunmayan yaşı küçük katılan.....’ın anlatımına göre, onun elindeki telefonu incelemek bahanesiyle istediği, aldıktan sonra uzaklaşarak iade etmediği ve bu yollarla niteliksiz hırsızlık suçunu işlediği anlaşılmış ve aşağıdaki hüküm kurulmuştur.

Açıklanan Nedenlerle:

HÜKÜM :

1-S.s. çocuk.....’un atılı, şikayetçi.....’ın oğlu yaşı küçük katılan’a verdiği, zilliyetliği kendisine devredilmeyen cep telefonunu (geçici Suretle konuşmak ve iade etmek) bahanesiyle aldıktan sonra, iade etmeyerek çalmak suçundan eylemine uyan 5237 sayılı TCK’nın 141/1 maddesi gereğince (s.s.çocuğun suç işleyiş biçimi, suçu işlemesinde kullandığı araç, işlendiği yer, zaman, konumun önem ve değeri, meydana gelen tehlikenin ağırlığı, güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulundurularak) takdiren **1 YIL HAPİS CEZASI İLE CAZALANDIRILMASINA,**

2- Suçun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı kabul edilmediği gibi, suçun işleniş biçimi ve özellikleri de dikkate alınarak suça sürüklenen çocuğa verilen cezada 5237 sayılı TCK’nın 145 maddesi gereğince indirim yapılmasına yada ceza verilmekten vazgeçilmesine takdiren **YER OLMADIĞINA,** suça sürüklenen çocuk müdafininin bu yoldaki isteminin **REDDİNE,**

3-Suçun ağır ve acil bir ihtiyacı karşılamak için işlendiği kabul edilmediğinden, olayın özelliğine göre suça sürüklenen çocuğa verilen cezada 5237 sayılı TCK’da 147/1. Maddesi gereğince indirim yapılmasına yada ceza vermekten vazgeçilmesine takdiren **YER OLMADIĞINA,** suça sürüklenen çocuk müdafininin bu yoldaki isteminin **REDDİNE,**

4- Koşullar oluşmadığından ve rızaya dayalı iade söz konusu olmadığından suça sürüklenen çocuğun cezasının 5237 sayılı TCK’nın 168 maddesi

gereğince etkin pişmanlık nedeniyle indirilmesine **YER OLMADIĞINA**, suça sürüklenen çocuk müdafinin bu yoldaki isteminin **REDDİNE**,

5-Eylem tarihinde çocuğun 15-18 yaş grubunda olduğu anlaşıldığından 5237 sayılı TCK'nın 5377 sayılı yasayla değişik 31/3 maddesi gereğince cezasının 1/3 kadarı indirilerek 8 AY HAPİS CEZASI İLE CAZALANDIRILMASINA,

6-Suçta sürüklenen çocuğun geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları ile cezanın geleceği üzerindeki olası etkileri lehine takdiri indirim sebebi kabul edildiğinden, 5237 sayılı TCK'nın 62/1 maddesi gereğince cezasının 1/6 kadarı indirilerek **6 AY 20 GÜN HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA**,

7- S.s. Çocuğa verilen bu mahkumiyette başkaca lehine cezanın azaltılması gerektiren yasal ve takdiri indirim sebebi **BULUNMADIĞINA**, çocuk müdafinin bu yoldaki isteminin **REDDİNE**,

8-Çocuğa bu suçtan verilen ve 6 ay 20 gün hapisten ibaret olan iş bu kısa süreli hapis cezasının 5237 sayılı TCK'nın 50/3 maddesi gereğince seçenek yaptırımlara çevrilmesi zorunlu olduğundan 50/1-d maddesi gereğince; takdiren **5 AY SÜRE İLE İNTERNET CAFELELERDE VE OYUN SALONLARINA GİTMEKTEN YASAKLANMAK BİÇİMİNDEKİ SEÇENEK YAPTIRIMA ÇEVİRİLMESİNE**,

9-Hüküm kesinleştikten sonra, Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılan tebligata rağmen 30 gün içerisinde seçenek yaptırımının gereklerine yerine getirilmesine başlanmasına veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, durumunun mahkememize ihbarına takiben bu kararın derhal infaz edileceğinin 5237 sayılı TCK'nın 50/6 maddesi gereğince S.S.Ç.'a **İHTARINA** (İhtar Yapılamadı),

10-Çocuğa verilen kısa süreli hapis cezasının zorunluda olsa seçenek yaptırımlara çevrilmiş olması nedeniyle hakkında 5237 sayılı TCK'nın 51 maddesi gereğince cezanın ertelenmesine ve CMK'nın 231.maddesi gereğince hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesine yasal olarak **BULUNMADIĞINA**, çocuk müdafinin bu yoldaki istemlerinin **REDDİNE**,

11-5237 sayılı TCK'nın 63/1 maddesi gereğince çocuğun, hakkında hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsi hürriyetini sınırlama sonucunda doğuran bütün haller nedeniyle geçirdiği sürenin, hükmolunan hapis cezasından **İNDİRİLMESİNE**,

12-Yargılama süresince yapılan 7 adet çağrı kağıdı gideri 35 TL, 1 adet posta gideri 1 TL, ile CMK, gereğince Müdafî ve Vekillerin görevlendirilmeleri ile yapılacak ödemelerin usul ve esaslarına ilişkin Yönetmeliğin 5/3 maddesi gereğince Baro tarafından çocuğa tayin edilen müdafî için 254 TL. çocuğa talimat dairesince görevlendirilen müdafî için 127 TL. ve yaşı küçük katılana tayin edilen vekil için 254 TL. olmak üzere, toplam 671 TL. yargılama giderinin S.S. Çocuktan alınmasına Dair, çocuğun, şikayetçinin ve yaşı küçük katılanın yokluğunda, yaşı küçük katılan vekili ile çocuk müdafî’ın yüzlerine karşı kararın tefhim ve tebliğinden itibaren bir haftalık süre içerisinde Mahkemeye verilecek dilekçe ve zabıt katibine bulunulacak beyan ile Yargıtay nezdinde temyiz yolu açık olmak üzere kapalı oturumda verilen karar okunup, anlatıldı.,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,

Katip.....

Hakim.....

T.C.
KAYSERİ
.....CEZA MAHKEMESİ

ÖRNEK NO.5

Düşme/Beraat/Mahkumiyet

ESAS NO :
KARAR NO :
C.SAVCILIĞI ESAS NO :

**GEREKÇELİ KARAR
T Ü R K M İ L L E T İ A D I N A**

HAKİM :
KATİP :
DAVACI : K.H.
ŞİKAYETÇİ :
Talas/KAYSERİ adresinde oturur
SANIK :
Melikgazi/KAYSERİ
SUÇ : Basit Yaralama, Tehdit, Hakaret
SUÇ TARİHİ : 25.06.20..
SUÇ YERİ : KAYSERİ/MERKEZ
KARAR TARİHİ : .../.../2011

Yukarıda açık kimliği yazalı sanık hakkında Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığınıntarih veesas -..... Sayılı iddianame ile mahkememize açılan kamu davası yukarıdaki esasa kayıt edilerek yapılan açık yargılama sonucunda;

İDDİA:

Müşteki ve şüphelilerin evli oldukları, olay tarihinde aralarında çıkan tartışma üzerine şüphelinin, müştekiye sinkafli sözlerle hakaret edip, “Seni Öldürürüm” şeklinde sözler söyleyerek tehdit ederek, tokatla vurarak eşi olan müştekiyi hayati tehlike geçirmeksizin basit tıbbi müdahale ile iyileşecek nitelikte yaraladığı, müştekinin şikâyetçi olduğu, uzlaşma önerisini kabul etmediği, böylece şüphelinin atılı suçu işlediği anlaşılmış olmakla şüpheli hakkında kamu davası açılmıştır.

Şüphelinin eylemine uyan sevk maddeleri gereğince cezalandırılmasına karar verilmesi, kamu adına talep ve iddia olunmuştur.

SANIK SAVUNMASINDA :

Ben emniyette verdiğim ifademi tekrar ediyorum. Olay günü saat 07.00’de eve geldim. Gece köyde idim, eşim işe gitmek için hazırlanıyordu, seni ben götürüyim dedim fakat kabul etmedi, tartışmaya başladık, ancak bu tartışma esnasında eşime ne vurdum, ne hakaret ettim, ne tehdit ettim, suçlamayı kabul etmiyorum, hakkımda öncelikle beraat kararı verilmesini, mahkeme aksi kanaatte ise hakkımda lehe olan hükümlerin uygulanmasını talep ediyorum şeklinde beyanda bulunmuştur.

MÜŞTEKİ BEYANINDA

Ben Emniyetteki ifademi aynen tekrar ediyorum, ifadem doğrudur, ancak bazı yanlış anlaşılmalarda var, eşim bana hakaret etti, çünkü çok alkollüydü, beni dövdü, ancak beni tehdit etmedi, ben emniyete gittiğimde yaşamış olduğum olayın şoku ile şuurumu kaybetmiş durumda idim, memurlar sorduğunda evet tehditte etti dedim., evde olay anında kayıvalidem.....ve çocuklarım.....ve.....vardı,16 yaşında11 yaşındadır ancakdaha çok küçüktür, 4,5 yaşındadır.

Ben eşim hakkında tüm şikayetlerimden vazgeçiyorum, ceza almasını istemiyorum, davaya katılmak istemiyorum, takdiri mahkemeye bırakıyorum, kayıvalidem..... Antalya’da eşimin size bildirdiği adreste ikamet ediyor diye biliyorum, zaten şu anda eşimle Kayseri..... Aile Mahkemesinde derdest olan boşanma davamız vardır şeklinde beyanda bulunmuştur.

DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sanık savunması, müşteki beyanı, yeminsiz tanık anlatımları, iddianame, hazırlık tahkikat evrakı içeriği, müştekiye ait adli rapor formu içeriği he birlikte incelenmiş, olay tarihinde evli olan müşteki ve şüpheli arasında tartışma çıktığı, şüphelinin müştekiyi darp ederek hayati tehlike geçirmeksizin BTM ile giderilebilecek şekilde yaraladığı anlaşılmış, şüpheli tarafından müştekinin tehdit edildiğine dair müştekinin soyut iddiası dışında şüphelinin cezalandırılmasına yetecek oranda delil bulunmadığı görüldüğünden hakkında bu suç açısından delil yetersizliğinden beraat kararı vermek gerekmiş, hakaret suçu açısından şikayet yokluğundan düşme kararı verilmiş, çiftin evliliklerinin devam ediyor olup, mahkeme huzurunda çizmiş oldukları mutlu aile tablosu hep birlikte incelenmiş, şüphelinin ceza evinden yeni çıktığı, yeniden hapis cezası verilmesi halinde çiftin ve ailenin daha fazla mağdur olabileceği düşünülmüş, Yargıtay 1 Ceza Dairesinin.....Esas.....Karar sayılı.....tarihli emsal kararı gereğince sanık hakkında seçenekli ceza olarak kısa süreli hapis cezasına tekerrür nedeniyle zorunlu olarak hükmedilmiş, ancak yasada aranan diğer koşullar olayımızda olduğundan adli para cezası ya da önlemlerden birine çevrilmesi hususunda yasal bir engel bulunmadığı anlaşıldığından, olayın oluş şekli de dikkate alınarak hükmolunan hapis cezasının 5237 sayılı TCK.nun 50/1-d maddesi gereğince 5 ay süreyle alkollü içki satışı yapılan yerlere gitmekten men tedbirine çevrilmesine karar verilmiş, aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur.

HÜKÜM : Gerekçesi yukarıda açıklandığı üzere;

1-Her ne kadar sanıkhakkında hakaret suçundan 5237 sayılı TCK.nun 125/1, 53/1 maddeleri gereğince cezalandırılması istemiyle kamu davası açılmış ise de şikayet yokluğu sebebiyle 5237 sayılı TCK’nun 73, 125/1 ve CMK.nun 223/8 maddesi gereğince sanık hakkında açılan davanın ***DÜŞMESİNE***,

2-Her ne kadar sanıkhakkında ölümle tehdit suçundan 5237 sayılı TCK.nun 106/1-1, 53/1 maddeleri gereğince dava açılmış ise de sanığın üzerine atılı suçu işlediği sabit olmadığından CMK.nun 223/2-e maddesi gereğince sanığın ***DELİL YETERSİZLİĞİNDEN BERAATİNE***

3-Sanık’in üzerine atılı bulunan eşe karşı basit yaralama suçundan eylemine uyan 5237 sayılı TCK.nun 86/2 madde gereğince suçun işleniş biçimi, suçun işlenmesinde kullanılan araçlar, suçun işlendiği zaman ve yer, suçun konusunun önem ve değeri, meydana gelen zararın ağırlığı, sanığın kastı ve güttüğü amaç ve saik dikkate alınarak takdiren ***4 AY HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,***

Sanığın eylemini eşine karşı işlediği anlaşılmakla, 5237 sayılı TCK.nun 86/3-a maddesi gereğince cezasından ½ oranında artırım ***yapılarak 6 AY HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,***

Sanığın geçmişi, sosyal ilişkisi, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışı, cezanın sanığın geleceği üzerindeki olası etkisi lehine takdiri hafifletici neden kabul edilerek cezasından 5237 Sayılı TCK.nun 62/1 maddesi gereğince takdiren 1/6 oranında indirim ***yapılarak 5 AY HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,***

Sanığın cezasında başkaca artırım ve indirim yapılmasına takdiren yer olmadığına,

Sanığın geçmişte hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına engel teşkil eden sabıkasının bulunması dikkate alınarak hakkında 5728 sayılı yasa ile değişik 5271 sayılı yasanın 231 maddesinin uygulanmasına takdiren ve kanunen yer olmadığına,

Sanığa verilen kısa süreli hapis cezasının sanığın kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde mahkeme huzurunda gösterdiği saygılı tutumu ve suçun işlenmesindeki özelliklerde nazara alınarak 5237 sayılı TCK.nun 50/1-D maddesi gereğince sanığa verilen hapis cezasının **5 AY SÜREYLE ALKOLLÜ İÇKİ SATIŞI YAPILAN YERLERE GİTMekten YASAKLANMASI TEDBİRİNE ÇEVİRİLMESİNE,**

Hükmün kesinleşmesinden sonra Cumhuriyet Savcılığınca yapılacak olan tebligata rağmen 30 gün içinde seçenek yaptırımının gereklerinin yerine getirilmemesinin başlanması veya başlanıpta devam edilmemesi halinde hükmü veren mahkememizce TCK.nun 50/6 maddesi uyarınca kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verileceği ve bu kararın derhal infaz edileceğinin sanığa ihtarına,(İhtar edildi)

Sanığın sarfına sebebiyet verdiği 28.00 TL yargılama giderinin sanıktan tahsili ile hazineye gelir kaydına,

Dair, MÜŞTEKİNİN YOKLUĞUNDA SANIGIN YÜZÜNDE, SANIK YÖNÜNDEN TEFHİM tarihinden itibaren 7 gün içerisinde mahkememize veya başka yerdeki emsal mahkemeye verilecek dilekçe veya zabıt katibine yapılacak beyanın tutanağa geçirilmesi suretiyle 5320 sayılı yasanın 8/1 maddesinin yollamasıyla CMUK.nun 310 madde gereğince YARGITAY İLGİLİ CEZA DAİRESİNE TEMYİZ OLUNABİLECEĞİ, yasal süresi içerisinde kanun yollarına başvurulmadığı takdirde hükmün kesinleşeceği bildirilerek, Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanan bağımsız, tarafsız, Kayseri.....Ceza Mahkemesince verilen karar açıkça okunup usulen anlatıldı.

Katip.....

Hakim.....

**T.C
MERSİN**

**ÖRNEK NO.6
“MAHKUMİYET”**

.....**CEZA MAHKEMESİ**

DOSYA NO :.....
KARAR NO :.....
C.SAVCILIĞI ESAS NO :.....

**GEREKÇELİ KARAR
T Ü R K M İ L L E T İ A D I N A**

HAKİM :.....
KATİP :.....
DAVACI :K.H.
KATILAN :..... Merkez/MERSİN adresinde oturur
SANIK :..... Merkez/ANTALYA adresinde oturur
SUÇ TARİHİ :...../2010
SUÇ YERİ : MERSİN/MERKEZ
KARAR TARİHİ :/2011

Yukarıda açık kimliği yazılı sanık hakkında mahkememizde yapılan açık yargılama sunucunda;

İDDİA :

Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı'nıntarih.....Esas sayılı iddianamesi ile sanık hakkında görevli memura hakaret suçunu işlediğinden bahisle TCK.nun 125/3a, 53/1-2 maddeleri gereğince cezalandırılması talebiyle mahkememize kamu davası açılmıştır.

SAVUNMA :

Sanık özetle savunmasında; Olay günü minibüse bindiğini, minibüsteki şahısların aracın servis aracı olduğunu söyleyerek kendisini indirmek istediklerini, bunun üzerine araçtakilerle kavga etmeye başladıklarını, Polisi aradığını, telefon açıkken araçta bulunan kişilerle küfürleştğini, polis memurunun kendisine küfür ettiğini zannettiğini, atılı suçlamayı kabul etmediğini, polis memuruna küfür etmediğini savunmuştur.

DOSYADAKİ T Ü M D E L İ L L E R İ N D E Ğ E R L E N D İ R İ L M E S İ N E T İ C E S İ N D E :

İddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre; Olay tarihinde müştekinin 155 polis imdat telefonunda görevli olduğu, sanığında binmiş olduğu minibüste bulunduğu şahıslarla tartışma yaşadığı, kendisini araçtan indirmek istemeleri üzerine şikayet nedeniyle bu telefonu aradığı, görevli polis memurunun olay yerini sorduğu sırada görevli memura sinkaflı şekilde küfürlerde bulunduğu, müştekinin kendisini uyarmasına rağmen küfre devam ettiği, olayın aşamalı olarak bu şekilde geliştiği, gerek müştekinin tüm aşamalardaki birbirini tutan tutarlı beyanı, gerekse sanığın suçu kısmen kabul eden savunması ve gerekse mahkemece getirilen 155 polis kayıt telefonunun yazılı dökümünün incelenmesinden anlaşılmakta atılı suçtan sanığın cezalandırılması yoluna gidilerek aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur.

HÜKÜM : Gerekçesi Yukarıda Açıklandığı Üzere :

Sanık.....'nın eylemine uyan TCK'nun 125/1 maddesine göre suçun işleniş biçimi, işlendiği zaman ve yer, meydana gelen zararın ağırlığı, sanığın kastının ağırlığı, amaç ve saiki göz önüne alınarak ve takdiren **3 AY HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,**

Sanığın eylemini katılanın yapmış olduğu kamu görevinden dolayı gerçekleştirmiş olduğu anlaşılacakla sanık hakkında TCK'nun 125/3-a maddesinin uygulanmasıyla cezasının **1 YIL HAPİS CEZASINA ÇIKARTILMASINA,**

Sanığın tevîl yollu ikrarı, cezanın sanığın geleceği üzerindeki olası etkileri takdiri indirim nedeni sayılarak TCK:nun 62/1 maddesi gereğince cezasından takdiren **1/6 oranında indirim yapılarak sanığın 10 AY HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,**

Takdiren başkaca artırma ve eksiltmeye yer olmadığına,

Sanığa verilen cezanın kısa süreli oluşu, sanığın kişiliği ve sosyal ekonomik durumu ve yargılama süresince duyduğu pişmanlık göz önüne alınarak kısa süreli hapis cezasının TCK/50/1-f maddesi uyarınca yarı oranında indirim yapılarak takdiren **5 AY SÜRE İLE KAMUYA YARARLI BİR İŞTE ÇALIŞTIRILMASI SEÇENEK YAPTIRIMINA CEVRİLMESİNE,**

Hüküm kesinleştikten sonra C.Savcılığınca yapılan tebligata rağmen 30 gün içinde seçenek yaptırımın gereklerinin yerine getirilmemesi ve getirilmeye başlanıp da devam ettirilmemesi halinde kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verileceği ve derhal infaz edileceğinin sanığa ihtarına (İhtarata Yapılmadı)

Sanığın dosya kapsamında yansıyan suç işlemeye eğilimli kişiliği göz önüne alındığında bir daha suç işlemeyeceği yönünde mahkememizde olumlu kanaat oluşmadığı ve aynı zamanda da şartları bulunmadığından hakkında CMK. 231/5 maddesi gereğince **HÜKMÜN AÇIKLANMASININ GERİ BIRAKILMASININ UYGULANMASINA TAKDİR YER OLMADIĞINA,**

Bu dava nedeni ile yapılan 2 davetiye giderinden ibaret 10 TL nin sanıktan alınarak hazineye gelir kaydına,

Dair katılan ve sanığın yokluğunda tebliğden itibaren 7 gün içinde mahkememize yada en yakın Sulh Ceza Mahkemesine verilecek dilekçe ile yada zabıt katibine tutturulacak ve hakime onaylatılacak tutanak ile Yargıtay da temyiz yasa yolu açık olmak üzere verilen karar açıkça okunup usulen anlatıldı.....

Katip.....

Hakim.....

T.C.
İSTANBUL
.....CEZA MAHKEMESİ

ÖRNEK NO.7

ESAS NO : 2002/.....
KARAR NO : 2005/.....

HAKİM :
KATİP :

EK KARAR

Hakkında Mahkememizce/2005 tarihli yukarıdaki esas ve karar numarası ile karşılıksız çekten dolayı sonuç 1800 YTL adli para cezasına mahkum edilenoğluden olma doğumlu hükümlü Müdafî Av. 'ın dilekçesi mahkememize/2008 tarihinde gelmekle talep hakkında C.Savcısının 06.06.2008 tarihli talebin kabulüne ilişkin yazılı görüşü alınmakla

Dosyası ele alındı incelendi;

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Her ne kadar sanık hakkında mahkememizce 1800 YTL Adli para cezası verilmiş ve infazda ödemediği için 18 gün hapis olarak belirlenip hükümlü cezaevine alınmış ise de; Hükümlünün dosya içindeki nüfus kaydına göre 69 yaşını doldurduğu ve verilen hürriyeti bağlayıcı cezanın 6 aydan az olduğu müdafinin dilekçesine eklediği Antalya Devlet Hastanesi doktorları Dr.ve Dr.'dan imzalı rapor ile haftada üç gün hastanede Hornodiyalize alındığı hususu görülmektedir.

Hükümlü hakkında mahkememizin 18 gün hapis dönüştürülen 1800 YTL ağır para cezasına ilişkin mahkumiyet hükmünün 5275 sayılı yasanın 110/2-a bendi gereğince **BELİRTİLEN 18 GÜN HAPİS CEZASININ KONUTUNDAN ÇEKTİRİLMESİNE,**

Karardan bir örneğinin gereği için İstanbul C.Başsavcılığına gönderilmesine,

Hükümlünün cezaevinde ise derhal salıverilmesine,

İş bu karara karşı tarafların tebliğinden 7 gün içinde İstanbul Ağır Ceza Mahkemesine itiraz haklarının bulunduğu talebe uygun olarak dosya üzerinde yapılan inceleme sonucu itirazı kabil olmak üzere karar verildi. 06.06.2008

Katip:.....

Hakim:.....

T.C.
FİNİKE
.....CEZA MAHKEMESİ

ÖRNEK NO.8
EK KARAR

DOSYA NO : 2007/.....
KARAR NO :2009/.....

HAKİM :
KATİP :
KATILAN : FİNİKE EDAŞ TDM
KATILAN : Av.....
..... Demre/ANTALYA

SANIK : 05.09.1934DOĞUMLU, ANTALYA,KUMLUCA

.....
.....Nüfusuna kayıtlı.....adresinde
İkamet eder.

SUÇ : Hırsızlık
SUÇ TARİHİ : .../2003
ASIL KARAR TARİHİ : .../2009
EK KARAR TARİHİ : .../2010

Kemer.....Ceza Mahkemesinin2010 tarih ve 2010/..... Muh. Sayılı yazısı ekinde gönderilen sanık.....'nın2010 tarihli dilekçesi ile hakkında verilen 16 günlük hapis cezasını ikametgahında çekmesini istemekle C.Savcısının mütalaası aulındı, dosya incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Dosya incelendiğinde mahkememizin2009 tarih ve 2007/.....esas 2009/.....sayılı kararı ile sanık hakkında elektrik enerjisi hakkında hırsızlık suçundan mülga 765 sayılı yasanın 491/ilk, 522/1, 523/1, 59/2 maddeleri gereğince neticeen 16 gün hapis cezası ile cezalandırıldığı, mahkememiz kararının 16.12.2009 tarihinde kesinleştiği anlaşılmıştır.

C.Savcısı 06.12.2010 tarihli mütalaasında; hükümlünün yaşı gözetilerek 5275 sayılı yasanın 110 maddesindeki şartları taşıdığı anlaşılmakla talebin kabulüne karar verilmesi talep olunmuştur.

Hükümlünün dosya içinde bulunan nüfus kayıtlarına göre 05.09.1934 doğumlu olduğu, 5275 sayılı yasanın 110/2 maddesine göre 65 yaşını doldurmuş olanların 6 ay ve daha az süreli hapis cezalarının konutlarında çektirilmesine karar verilebileceğinin belirtildiği, dosya incelendiğinde sanığa nihai olarak 16 gün hapis cezası verildiği anlaşılmakla talebin kabulüne dair aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur.

HÜKÜM :

Hükümlü.....'nın 06.12.2010 tarihli talebin kabulüne,

Hükümlü hakkında 04.06.2009 tarih ve 2007/124 esas, 2009/441 sayılı karar ile verilen 16 günlük hapis cezasının 3275 sayılı yasanın 110/2 maddesi gereğince ikametgahında çektirilmesine,

Karar gereğinin ifası için Finike C.Başsavcılığı'na müzakere yazılmasına,
Yasa yol açık olmak üzere dosya üzerinde karar verildi.....2010

Katip:.....

Hakim:.....

Ek-3 : Ceza İnfaz Kurumlarının Yıllara Göre Mevcutları¹⁹⁰

	Hükümlü	Tutuklu	TOPLAM
2000	24.855	24.657	49.512
2001	27.541	28.068	55.609
2002	30.879	28.550	59.429
2003	32.715	31.581	64.296
2004	26.010	31.920	57.930
2005	24.858	31.012	55.870
2006	26.336	43.941	70.277
2007	37.608	53.229	90.837
2008	45.207	58.028	103.235
2009	56.581	59.759	116.340

¹⁹⁰ Kaynak : <http://www.cte.adalet.gov.tr/istatistikler/yillar4.asp> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2011)

Ek-4 : Sınır Dışı Edilen Yabancıların Yıllara ve Sınır Dışı nedenlerine Göre Dağılımı¹⁹¹

SUÇLAR YILLAR	5682 - 5683 S.K.M.	SAHTECİLİK	KAÇAKÇILIK	DİĞER SUÇLAR	TOPLAM
2012	3.515	380	437	1.157	5.489
2011	19.790	1.281	1.184	4.634	26.889
2010	17.110	1.377	1.501	3.595	23.583
2009	18.603	1.003	721	3.823	24.150
2008	43.312	1.149	631	5.666	50.758
2007	47.484	1.534	663	5.011	54.692

* 2012 YILI VERİLERİ YILIN İLK ÇEYREĞİNE (OCAK -ŞUBAT-MART AYLARINA) AİT VERİLERDİR.

¹⁹¹ Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar ve Hudut İltica Dairesi Başkanlığı kayıtları
http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=232 (istatistikler) Son Erişim Tarihi: 14.06.2012

Ek-5: Yabancı Ülkelerin Türk Vatandaşlarına Uyguladığı Vize rejimi Tablosu

YABANCI ÜLKELERİN TÜRK VATANDAŞLARINA UYGULADIĞI VİZE REJİMİ TABLOSU¹⁹²						
ÜLKELER	GÖREVE ATANAN	DİPLOMATİK	HUSUSİ	HİZMET	UMUMA MAHSUS	SAYI ANAHTARI
AFGANİSTAN	M	M (90 GÜN)	T	T	T	2
ALMANYA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	13,20,33
AMERİKA B.D.	T	T	T	T	T	3,20
ANDORA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	2
ANGOLA	T	T	T	T	T	3
ANTIGUA-BARBUDA	T	T	T	T	T	
ARJANTİN	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
ARNAVUTLUK	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
AVUSTRALYA	T	T	T	T	T	3
AVUSTURYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
AZERBAYCAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	1,28
BAHAMA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (30 GÜN)	
BAHREYN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	
BANGLADEŞ	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	6
BARBADOS	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
BATI SAMOA	T	T	T	T	T	6
BELÇİKA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	14
BELİZE	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
BENİN	T	T	T	T	T	8
BEYAZ RUSYA (BELARUS)	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
BHUTAN	T	T	T	T	T	3
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
BOLİVYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
BOSNA HERSEK	T	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	3
BOTSWANA	T	T	T	T	T	3
BREZİLYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
BRUNEİ	T	T	T	T	T	3
BULGARİSTAN	T	M (30 GÜN)	T	M (30 GÜN)	T	5
BURKİNA FASO	T	T	T	T	T	
BURUNDİ	T	T	T	T	T	3

¹⁹² **Kaynak:** Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı Kayıtları

http://egm1ydbmmb01/VIZE_PASAPORT/TURK_VATANDASLARINA_UYGULANAN_VIZE_REJIMI1.htm

(Son erişim Tarihi:14.12.2011)

CAPE VERDE	T	T	T	T	T	
CEZAYİR	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
CİBUTİ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
ÇAD	T	T	T	T	T	3
ÇEK CUM.	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
ÇİN HALK CUM.	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	T	7
DANİMARKA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
DOĞU TİMOR	T	T	T	T	T	3,21
DOMİNİKA	T	M (21 GÜN)	M (21 GÜN)	M (21 GÜN)	M (21 GÜN)	
DOMİNİK CUMH.	T	T	T	T	T	
EKVATOR	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
EKVATOR GİNESİ	T	T	T	T	T	
EL SALVADOR	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
ENDONEZYA	T	M (14 GÜN)	M (14 GÜN)	M (14 GÜN)	T	3,38
ERİTRE	T	T	T	T	T	
ERMENİSTAN	T	T	T	T	T	3,24
ESTONYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5,35
ETYOPYA	T	T	T	T	T	3
FAS	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	15
FİJİ	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	5
FİLDİŞİ SAHİLİ (KOTDİVUAR)	T	T	T	T	T	2
FİLİPİNLER	T	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (21 GÜN)	6
FİLİSTİN						
FİNLANDİYA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
FRANSA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	16
GABON	T	T	T	T	T	3
GAMBİYA	T	T	T	T	T	
GANA	T	T	T	T	T	8
GİNE	T	T	T	T	T	
GİNE-BİSSAU	T	T	T	T	T	
GRENADA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
GUATEMALA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
GUYANA	T	T	T	T	T	3
GÜNEY AFRIKA CUM.	T	T	T	T	T	4
GÜNEY SUDAN CUM.	T	T	T	T	T	
GÜRCİSTAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
HAİTİ	T	T	T	T	T	
HIRVATİSTAN	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	2,34
HİNDİSTAN	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	T	T	8
HOLLANDA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
HONDURAS	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
HONG KONG	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	

IRAK	T	T	T	T	T	3
İNGİLTERE	T	T	T	T	T	3,20
İRAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
İRLANDA	T	T	T	T	T	3
İSPANYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
İSRAİL	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
İSVEÇ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
İSVİÇRE	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
İTALYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	19
İZLANDA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	9
JAMAİKA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
JAPONYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
KAMBOÇYA	T	T	T	T	T	3
KAMERUN	M	T	T	T	T	8,44
KANADA	T	T	T	T	T	7
KARADAĞ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
KATAR	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
KAZAKİSTAN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	6
KENYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
KIBRIS RUM KESİMİ	T	T	T	T	T	
KIRGIZİSTAN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	
KİRİBATİ	T	M	T	T	T	3
KOLOMBİYA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
KOMOR	T	T	T	T	T	
KONGO	T	T	T	T	T	7
KORE CUM. (GÜNEY)	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	2
KORE HALK CUM. (KUZEY)	T	T	T	T	T	7
KOSOVA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
KOSTA RİKA	T	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	2
KUVEYT	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
K.K.T.C.	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
KUZEY MARIANA ADALARI						
KÜBA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	7
LAOS	T	T	T	T	T	3
LESOTHO	T	T	T	T	T	3
LETONYA (LATVIA)	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5,31
LİBERYA	T	T	T	T	T	8
LİBYA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
LİHTENSTAYN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	2
LİTVANYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
LÜBNAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	2
LÜKSEMBURG	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
MACARİSTAN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	T	6

MADAGASKAR (MALAGAZİ)	T	T	T	T	T	3
MAKAU Ö.İ.B.	T	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	
MAKEDONYA	M	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	6
MALAVİ	T	T	T	T	T	3
MALDİVLER	T	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	7
MALEZYA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
MALİ	T	T	T	T	T	
MALTA	T	M	M	M	T (Harçtan Muaf)	3
MARSHALL ADALARI						2
MAURİTİUS	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	6
MEKSİKA	M	M (90 GÜN)	T	T	T	40
MISIR	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
MİKRONEZYA	T	T	T	T	T	11
MOĞOLİSTAN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	T	12
MOLDOVA	T	M (90 GÜN)	T	M (30 GÜN)	T	3
MONAKO	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
MORİTANYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	17
MOZAMBİK	T	T	T	T	T	3
MYANMAR (BURMA, BİRMANYA)	T	T	T	T	T	3
NAMİBYA	T	T	T	T	T	3
NAURU	T	T	T	T	T	3
NEPAL	T	T	T	T	T	3
NİJER	T	T	T	T	T	8
NİJERYA	T	T	T	T	T	3
NİKARAGUA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
NORVEÇ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	9
OMAN (UMMAN)	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	18
ORTA AFRİKA CUM.	T	T	T	T	T	7
ÖZBEKİSTAN	M	M (90 GÜN)	T	T	T	5
PAKİSTAN	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	7
PALAU CUM.	M	M	M	M	M	3
PANAMA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3,45
PAPUA YENİ GİNE	T	T	T	T	T	3
PARAGUAY	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M 90 (GÜN)	3
PERU	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	
POLONYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
PORTEKİZ	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
ROMANYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	36,37
RUANDA	T	T	T	T	T	
RUSYA FED.	M	M (90 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	6,42
ST.CHRISTOPHER NEVIS	T	T	T	T	T	
SAINT-LUCIA	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	

ST.VINCENT VE GRENADINES	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	
SAN MARINO	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
SÃO TOME VE PRINCEPE	T	T	T	T	T	
SENEGAL	T	T	T	T	T	
SEYSELLER	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
SİRBİSTAN (YUGOSLAVYA)	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3,30
SİERA LEONE	T	T	T	T	T	8
SİNGAPUR	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
SLOVAKYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5
SLOVENYA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	10,25,26,27
SOLOMON ADALARI	T	M	M	M	M	3
SOMALİ	T	T	T	T	T	
SRI LANKA	T	T	T	T	T	3,32
SUDAN	M	M (90 GÜN)	T	T	T	3,41
SURİNAM	T	T	T	T	T	3
SURİYE	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	10
SUUDİ ARABİSTAN	T	T	T	T	T	3
SWAZILAND	T	M	M	M	M	7
ŞİLİ	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
TACİKİSTAN	M	M (90 GÜN)	M (60 GÜN)	M (60 GÜN)	T	6
TANZANYA	T	T	T	T	T	
TAYLAND	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (30 GÜN)	3
TAYVAN	T	T	T	T	T	3
TOGO	T	T	T	T	T	7
TONGA	T	T	T	T	T	3
TRİNİDAD-TOBAGO	T	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	7
TUNUS	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
TUVALU	T	M	M	M	M	3
TÜRKMENİSTAN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	T	7
UGANDA	T	T	T	T	T	
UKRAYNA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	4,29
URUGUAY	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
ÜRDÜN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
VANUATU	T	T	T	T	T	3
VATİKAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	
VENEZUELA	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	3
VİETNAM	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	3
YEMEN	M	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	M (30 GÜN)	T	3
YENİ ZELANDA	T	T	T	T	T	5
YUNANİSTAN	M	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	M (90 GÜN)	T	5,20,39
ZAİRE (Kongo Dem.Cum.)	T	T	T	T	T	3

ZAMBİYA	T	T	T	T	T	2,43
ZİMBABVE	T	T	T	T	T	3

HARF ANAHTARI :

M : Vizeden Muaf (*Turizm Amaçlı Seyahatler*)

T : Vizeye Tabi

1. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi en az 1 ay olması gerekmektedir.
2. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi en az 3 ay olması gerekmektedir.
3. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi en az 6 ay olması gerekmektedir.
4. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 1 ay olması gerekmektedir.
5. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 3 ay olması gerekmektedir.
6. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 6 ay olması gerekmektedir.
7. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ülkede kalış süresince geçerli pasaport olması gerekmektedir.
8. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi vize başvuru tarihi itibariyle 6 ay olması gerekmektedir.
9. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi vize başvuru tarihi itibariyle 3 ay olması gerekmektedir.
10. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi en az 4 ay olması gerekmektedir.
11. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 4 ay olması gerekmektedir.
12. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 1 yıl olması gerekmektedir.
13. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi (1aya kadar olan seyahatler için) ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 3 ay olması gerekmektedir. (Bir ayı geçen seyahatler için) ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 1 yıl olması gerekmektedir.
14. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi (Kısa ikametli vizeler için) ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 3 ay olması gerekmektedir. (Uzun ikametli vizeler için) ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 1 yıl olması gerekmektedir.
15. Resmi pasaportların (diplomatik ve hizmet) asgari geçerlilik süresi kalış süresince geçerli pasaport olması gerekmektedir. Hususi pasaportlar için en az 3 ay olması gerekmektedir.

16. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi en az 1 yıl olması gerekmektedir.
17. Resmi pasaportların (diplomatik ve hizmet) asgari geçerlilik süresi kalış süresince geçerli pasaport olması gerekmektedir. Hususi pasaportlar için en az 6 ay olması gerekmektedir.
18. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi resmi vizeler için 3 ay, turistik tek girişli vizeler için 6 ay, müteaddit girişli vizeler için 1 yıl olması gerekmektedir.
19. Resmi pasaportların (diplomatik, hususi ve hizmet) asgari geçerlilik süresi ikamet/vize süresinin sonu itibariyle 3 ay 15 gün olması gerekmektedir.
20. ABD, Almanya, Avustralya, İngiltere ve Yunanistan, havaalanlarından transit geçişlerde de (havaalanından çıkılmasa dahi) vize istenmektedir.
21. Doğu Timor, pasaport türüne bakılmaksızın tüm vatandaşlarımıza sınır kapılarında transit veya en fazla 30 gün ikamet süreli giriş vizesi vermektedir.
22. Bahreyn, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına sınır kapılarında giriş vizesi vermektedir.
23. Oman (Umman) sınır kapılarında, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına, 90 gün ikamet süreli müteaddit giriş vizesi verilmektedir.
24. Ermenistan'a gitmek isteyen Türk vatandaşlarına sınırda veya uçakla gidilmesi halinde havalimanında vize verilmektedir.
25. AB veya EFTA ülkelerinde yasal ikamet veya çalışma hakkı bulunan umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları, Slovenya'ya giriş tarihlerinde bu ülkelerin en az 3 ay geçerli ikamet veya çalışma iznine sahip olmaları kaydıyla en fazla 10 gün süreyle vizeden muaf tutulmaktadır.
26. Schengen vizesi alan umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları da Slovenya'ya giriş tarihlerinde en az 1 ay süre ile geçerli Schengen vizeleri bulunması halinde 10 gün süreli vize muafiyetinden yararlanmaktadır.
27. Slovenya'ya giriş yaptığı tarihten itibaren 14 gün geçerli Schengen vizesi bulunan Türk vatandaşlarının geçerli pasaport hamili olmaları ve tatillerinin bir Sloven turist acentesi aracılığıyla ayarlanmış olması kaydıyla Sloven vizesinden muaf tutulmaktadır.
28. Azerbaycan, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına 60 gün ikamet süreli giriş vizeleri Bakü Havalimanında 10 Dolar karşılığında verilmektedir.
29. Turizm amacıyla seyahat edecek umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına Borispol (Kiev), Odesa ve Simferopol Havaalanları ile Odesa Limanında 15 gün ikamet süreli tek giriş vizesi ita edilmektedir.
30. Her altı (6) ay içerisinde Sırbistan'a ilk giriş tarihinden itibaren doksan (90) günü aşmamak kaydıyla vizeden muafıdır.
31. Letonya'nın yeni göç yasası uyarınca bu ülkeye giriş yapan bütün yabancıların sağlık sigortası ibraz etmeleri ve vizeye tabi ülke vatandaşlarının, sağlık sigortası belgelerini vize başvuruları sırasında göstermeleri gerekmekte, resmi pasaport hamilleri ile resmi heyetler söz konusu uygulamanın dışında tutulmaktadır.
32. Sri Lanka'ya yapacakları turizm amaçlı ve otuz güne kadar ikamet süreli seyahatleri için Türk vatandaşlarına sınırda vize verilmekte, sınırda vize alacak kişilerden geçerli pasaport, dönüş bileti ve Sri Lanka'da kalış süresince yapılacak harcamalar için günlük en az otuz dolar nakit, uluslararası kredi kartı veya varsa masrafları karşılayacak kişinin sponsorluk mektubu aranmakta, turizm dışında başka nedenlerle Sri Lanka'ya gidecek vatandaşlarımızın ise adı geçen ülkenin dış temsilciliklerinden önceden vize almaları gerekmektedir.

33. Almanya'ya gidecek diplomatik pasaport hamili Türk vatandaşları, görevleri süresince vizeden muaftır. Diğer görevliler için diplomatik yoldan bildirimde bulunulur.
34. Her altı ay için Hırvatistan'a giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 90 gün ikametli seyahatlerinde vizeden muaftır.
35. Resmi pasaport hamili (diplomatik, hususi ve hizmet) Türk vatandaşları, her altı ay için Estonya'ya giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 90 gün ikametli seyahatlerinde vizeden muaftır.
36. Resmi pasaport hamili (diplomatik, hususi ve hizmet) Türk vatandaşları, her altı ay için Romanya'ya giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 90 gün ikametli seyahatlerinde vizeden muaftır.
37. Avrupa Birliği veya bir Schengen ülkesi tarafından düzenlenmiş geçerli vize veya ikamet tezkeresi hamili veya İsviçre ve Lihtenştayn tarafından düzenlenmiş ikamet tezkeresi hamili Türk vatandaşları, 5 (beş) güne kadar ülkeden ayrılmak ve kalış süresi vizenin veya ikamet tezkeresinin geçerlilik süresini aşmamak şartıyla, vizesiz olarak Romanya'dan transit geçiş yapabileceklerdir.
38. Endonezya, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına 30 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı tek giriş vizelerini 25 ABD Doları karşılığında bandrol tatbiki suretiyle sınırda vermektedir.
39. Hususi pasaport hamili vatandaşlarımızın Yunanistan'a 6 ay içerisinde 90 güne kadar yapacakları seyahatleri ve transit geçişlerinde vizeden muaftır.
40. Geçerli ABD vizesi hamili ve ABD, Japonya, İngiltere, Kanada ile Schengen bölgesi ülkelerinde daimi ikamet tezkeresi hamili vatandaşlarımızın Meksika'ya 180 güne kadar yapacakları turistik veya iş görüşmesi amaçlı seyahatlerinde ve bu kapsamdaki vatandaşlarımızın 30 güne kadar yapacakları transit geçişlerinde vizeden muaftır.
41. Diplomatik pasaport hamili vatandaşlarımızın Sudan'a yapacakları seyahatlerinde ve transit geçişlerinde toplam kalış (ikamet) süresi, ilk giriş tarihinden itibaren her 180 gün içerisinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.
42. Hususi, hizmet ve umuma mahsus pasaport hamili vatandaşlarımızın Rusya Federasyonunda toplam ikamet süresi 180 gün içerisinde 90 günü aşmamak kaydıyla, her giriş için 30 günü geçmeyen turistik ve iş görüşmesi amacıyla seyahatleri vizeden muaftır.
43. Zambiya'ya turizm amacıyla seyahat edecek umuma mahsus pasaport hamillerine ve işadamlarına sınırda 50 ABD Doları karşılığında 30 gün ikamet süreli vize verilmektedir.
44. Resmi heyet mensubu resmi (diplomatik, hususi ve hizmet) pasaport hamilleri her 180 günlük dönem içerisinde ilk giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde Kamerun'da toplam kalış süresi 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.
45. Diplomatik, hususi, hizmet ve umuma mahsus pasaport hamillerinin 90 güne kadar turizm ve iş görüşmesi amaçlı ziyaretleri vizeden muaftır.

Ek-6: Türkiye'nin Yabancı Ülkelere Uyguladığı Vize Rejimi Tablosu

TÜRKİYE'NİN YABANCI ÜLKE VATANDAŞLARINA UYGULADIĞI VİZE REJİMİ TABLOSU ¹⁹³								
ÜLKELER	RESMİ PASAPORT (DİPLOMATİK-HUSUSİ-HİZMET)					UMUMA MAHSUS PASAPORTLAR		
	GÖREVE ATANAN	GİRİŞ	TRANSİT	KURYE	Ö.M.V.	GİRİŞ	TRANSİT	Ö.M.V.
AFGANİSTAN	T 31	T 19,46	T 19,46	T	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ALMANYA	T 47	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
AMERİKA B.D.	T 8	T 20,41	T 20	T	Tİ 17	T 20	T	Tİ
ANDORA	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
ANGOLA	T	T 32	T	T	Tİ	T 32	T	Tİ
ANTIGUA-BARBUDA	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	T 20	T	Tİ
ARJANTİN	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
ARNAVUTLUK	M	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
AVUSTRALYA	T 8	T	T	T	Tİ	T 20	T	Tİ
AVUSTURYA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
AZERBAYCAN	M	M 3	M	M	Tİ	M 24	M	Tİ 1
BAHAMA	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
BAHREYN	M	M 3	M	M	Tİ	T 21	T	Tİ
BANGLADEŞ	T 8	M 3	M	M	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
BARBADOS	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
BATI SAMOA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
BELÇİKA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
BELİZE	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 34	T	Tİ
BENİN	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
BEYAZ RUSYA (BELARUS)	M	M 3	M	M	Tİ	T 38	T	Tİ
BHUTAN	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
B.A.E. (15)	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
BOLİVYA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ 1
BOSNA HERSEK	Tİ	M 4	M	M	Tİ	M 4	M	Tİ 1
BOTSWANA	T	T 32	T	T	Tİ	T 32	T	Tİ
BREZİLYA	M	M 3	M	M	Tİ	M 39	M 39	Tİ
BRUNEİ	T 8	M 43	M	T 8	Tİ	M 43	M	Tİ
BULGARİSTAN	M 23,31	M 40	M 40	M 40	Tİ	M 43	M 43	Tİ
BURKİNA FASO	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
BURUNDİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
CAPE VERDE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
CEZAYİR	M	M 3	M	M	Tİ	T	T	Tİ
CİBUTİ	M 48	M 43	M	M	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ÇAD	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ

193

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü-Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı kayıtları

http://egm1ydbmmb01/VIZE_PASAPORT/YABANCI_ULKELERE_UYGULANAN_VIZE_REJIMI.htm (Son erişim tarihi:14.12.2011)

ÇEK CUMHURİYETİ	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ 1
ÇİN HALK CUM.	M	M 24	M	M	Tİ	Tİ 18	Tİ 5	Tİ
DANİMARKA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
DOĞU TİMOR	T 8	T 11	T	T 11	Tİ	T 11	T	Tİ
DOMİNİKA	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	T 20	T	Tİ
DOMİNİK	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 20	T 5	Tİ
EKVATOR	T 8	M 3	M	T 8	Tİ	M 3	M	Tİ
EKVATOR GİNESİ	T	T 32	T	T	Tİ	T 32	T	Tİ
EL SALVADOR	T 8	M 3	M	M 3	Tİ	M 3	M	Tİ
ENDONEZYA	T 8	M 4	M	M	Tİ	T 21,46	T	Tİ
ERİTRE	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ERMENİSTAN	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	T 1,26,37	T 1	Tİ 1
ESTONYA	T 31	T 19,46	T 19,46	T 19,46	Tİ	M 43	M 43	Tİ
ETYOPIYA	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
FAS	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
FİJİ	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 34	T	Tİ
FİLDİŞİ SAHİLİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
FİLİPİNLER	T 8	M 24	M 24	M 24	Tİ	T 16	T 5	Tİ
FİLİSTİN	T 8	M 22	M 22	M 22	Tİ	T	T	Tİ
FİNLANDİYA	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
FRANSA	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
GABON	T	T 32	T	T	Tİ	T 32	T	Tİ
GAMBİYA	T 8	T 34	T	T	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
GANA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
GİNE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
GİNE-BİSSAU	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
GRENADA	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
GUATEMALA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
GUYANA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
GÜNEY AFRIKA CUM.	Tİ	M 24	M	M	Tİ	T 1,34,37	T	Tİ
GÜNEY SUDAN CUM.	T	T	T	T	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
GÜRCİSTAN	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
HAİTİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 20	T 5	Tİ
HIRVATİSTAN	Tİ	M 43	M	M	Tİ	M 43	M	Tİ 1
HİNDİSTAN	T 19	T 19	T 19	T	Tİ	T 11	T 36	Tİ
HOLLANDA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
HONDURAS	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
HONG KONG	T 12,28	M 12,28	T 12,28	T 12	Tİ	T 20,28	T 28	Tİ
IRAK	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 1	T 1	Tİ 1
İNGİLTERE	T 12	T 12	T 12	T 12	Tİ	T 20,42	T	Tİ
İRAN	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ 1
İRLANDA	T 12	T 12	T 12	T 12	Tİ	T 20	T	Tİ
İSPANYA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
İSRAİL	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
İSVEÇ	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
İSVİÇRE	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
İTALYA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
İZLANDA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ

JAMAİKA	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
JAPONYA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
KAMBOÇYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	T 5	Tİ
KAMERUN	M	T 52	T 52	M	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
KANADA	T	T	T	T	Tİ	T 20	T	Tİ
KARADAĞ	M	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
KATAR	M	M 43	M 43	M	Tİ	T 20	T	Tİ
KAZAKİSTAN	M	M 24	M	M	Tİ	M 1,24	M	Tİ 1
KENYA	M	M 43	M 43	M	Tİ	T 34	T	Tİ
KIBRIS RUM KESİMİ	Tİ 7	Tİ 7	Tİ 7	Tİ 7	Tİ 7	T 1,7,21,26	T 1,7,36	Tİ 7
KIRGIZİSTAN	M	M 24	M	M	Tİ	M 24	M	Tİ 1
KİRİBATİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
KOLOMBİYA	M	M 43	M	M	Tİ	T 11	T 36	Tİ
KOMOR	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
KONGO	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
KORE CUM. (GÜNEY)	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
KORE HALK CUM. (KUZEY)	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
KOSOVA	M	M 43	M	M	Tİ	M 43	M	Tİ
KOSTA RİKA	T 8	M 24	M 24	M 24	Tİ	M 24	M	Tİ
KUVEYT	M	M 3	M	T	Tİ	T 20	T	Tİ
KUZEY MARİANA ADAL.	T 8	T 8	T	T 8	Tİ	T	T	Tİ
K.K.T.C.	M	M	M	M	M	M	M	M
KÜBA	M 23	M 3	M	M	Tİ	T	T 5	Tİ
LAOS	T 8	T 8	T	T 8	Tİ	Tİ	T 5	Tİ
LESOTHO	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
LETONYA (LATVIA)	M	M 43	M	M	Tİ	M 45	M	Tİ
LİBERYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
LİBYA	T 8	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
LİHTENSTAYN	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
LİTVANYA	M	M 3	M	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
LÜBNAN	M	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
LÜKSEMBURG	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ 1
MACARİSTAN	M	M 24	M	M	Tİ	T 20,46	T	Tİ
MADAGASKAR (MALAGAZİ)	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
MAKAU (Ö.İ.B.)	T 8	M 30	M	T 8	Tİ	M 30	M	Tİ
MAKEDONYA	M	M 4	M	M	Tİ	M 4	M	Tİ 1
MALAVİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
MALDİVLER	T 8	M 24	M 24	M 24	Tİ	T 20	T	Tİ
MALEZYA	T 8	M 3	M	T 8	Tİ	M 3	M	Tİ
MALİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
MALTA	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 1,35	T 1	Tİ
MARSHALL ADALARI	T 8	T 8	T	T 8	Tİ	T	T	Tİ
MAURİTİUS	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 34,37	T	Tİ
MEKSIKA	M 31	M 19,50	M 19,50	M 19,50	Tİ	T 50	T 50	Tİ
MISIR	T 8	M 3	M	M	Tİ	T	T 5	Tİ
MİKRONEZYA	T 8	T 8	T	T 8	Tİ	T	T	Tİ

MOĞOLİSTAN	M	M 24	M	M	Tİ	M 24	M	Tİ
MOLDOVA	T 8	M 24	M	M	Tİ	T 44,46	T	Tİ
MONAKO	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
MORİTANYA	M	M 43	M 43	M	Tİ	T 16	T 5	Tİ
MOZAMBİK	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
MYANMAR (BURMA,BİRMANYA)	Tİ	T 8,11	T 6,8	T 8,11	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
NAMİBYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
NAURU	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
NEPAL	Tİ	T 8,11	T 8	Tİ	Tİ	Tİ 18	T 5	Tİ
NİJER	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
NİJERYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
NİKARAGUA	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
NORVEÇ	M	M 3	M	M	Tİ	T 20,46	T	Tİ
OMAN (UMMAN)	M	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
ORTA AFRIKA CUM.	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ÖZBEKİSTAN	T 31	T 19	T 19	T 19	Tİ	M 24	M	Tİ
PAKİSTAN	M	M 3	M	M	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
PALAU CUM.	T 8	T 8,11	T 8	T 8	Tİ	T 11	T	Tİ
PANAMA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
PAPUA YENİ GİNE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
PARAGUAY	M	M 43	M	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
PERU	M	M 3	M	M	Tİ	T 16	T 5	Tİ
POLONYA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20,46	T	Tİ
PORTEKİZ	M	M 19,43	M 19,43	M	Tİ	T 20	T	Tİ
ROMANYA	M 48	M 43	M	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
RUANDA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
RUSYA FED.	M	M 19,51	M 19,51	M 19,51	Tİ	M 51	M 51	Tİ 1
ST.CHRISTOPHER NEVIS	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 20	T 5	Tİ
SAINT LUCIA	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 20	T	Tİ
ST.VINCENT VE GRENADINES	M	M 43	M 43	M	Tİ	T 20	T	Tİ
SAN MARINO	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
SAO TOME VE PRINCIPE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SENEGAL	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SEYSELLER	T 8	M 3	M	M	Tİ	T 34	T	Tİ
SİRBİSTAN (YUGOSLAVYA)	M	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
SİERA LEONE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SİNGAPUR	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
SLOVAKYA	M	M 3	M	M	Tİ	T 37	T	Tİ
SLOVENYA	M	M 3	M 3	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
SOLOMON ADALARI	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
SOMALİ	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SRİ LANKA	Tİ	T 8,11	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SUDAN	T 31	T 19,46	T 19,46	T 19,46	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SURİNAM	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
SURİYE	M	M 43	M	M	Tİ	M 43	M	Tİ
SUUDİ ARABİSTAN	T 8	M 43	M 43	T	Tİ	T 20	T	Tİ

SWAZILAND	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ŞİLİ	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
TACİKİSTAN	M	M 19,49	M 19,49	M 19,49	Tİ	M 24	M	Tİ
TANZANYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
TAYLAND	M	M 3	M	M	Tİ	Tİ 32	T	Tİ
TAYVAN	Tİ 10	Tİ 10	Tİ 9,10	Tİ 9,10	Tİ 10	T 10	T 10	Tİ 10
TOGO	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
TONGA	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
TRİNİDAD-TOBAGO	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
TUNUS	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
TUVALU	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
TÜRKMENİSTAN	M	M 24	M	M	Tİ	M 24	M	Tİ
UGANDA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
UKRAYNA	M	M 3	M	M	Tİ	T 20,46	T	Tİ
URUGUAY	M	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
ÜRDÜN	M	M 43	M 43	M	Tİ	M 43	M 43	Tİ
VANUATU	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	T 16	T 5	Tİ
VATİKAN	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ
VENEZUELA	M 24	M 24	M	M	Tİ	M 43	M	Tİ
VİETNAM	M	M 3	M	M	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
YEMEN	M	M 24	M	M	Tİ	T	T	Tİ
YENİ ZELANDA	T 8	M 3	M	M	Tİ	M 3	M	Tİ 1
YUNANİSTAN	M	M 3	M	M	Tİ	M 3,13	M 13	Tİ
ZAİRE (KONGO DEM.CUM.)	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ZAMBİYA	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ
ZİMBABVE	T 8	T 8	T 8	T 8	Tİ	Tİ	Tİ	Tİ

TÜRKİYE’NİN YABANCI ÜLKE VATANDAŞLARINA UYGULADIĞI VİZE REJİMİ DEVAMLİ TALİMATI(1)

DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR:

Vize Verilirken Tabloda Kayıtlı Hususlara Ek Olarak:

- 1- 5682 Sayılı Pasaport Kanunun özellikle 8, 26, 27, 28 ve 29. maddelerinin,
- 2- 3463 Sayılı Kanun ile 5682 Sayılı Pasaport Kanununa eklenen ek-5. maddenin,
- 3- Dışişleri Bakanlığınca Dış Temsilciliklere iletilen genelgelerin,
- 4- Dışişleri Bakanlığınca Dış Temsilciliklere iletilen özel talimatların,
- 5- İçişleri Bakanlığınca Umum Valiliklere verilen talimat veya genelgelerin,
Göz önünde tutulması gereklidir.

GENEL HÜKÜMLER:

- 1- Özel meşruhatlı vizeler (Ö.M.V), genellikle öğrenim, çalışma meşruhatlı ve çok girişli vizeleri ifade eder.
- 2- Hava yoluyla veya deniz limanlarından ayrılmaya gerek kalmayacak şekilde transit geçecek yabancılar için vize mecburiyeti yoktur (5682 Sayılı Kanunun 6. maddesi).

- 3- Resmi pasaportların vizeleri hiçbir harca veya resme tabi değildir. (5682 Sayılı Kanunun 27. maddesi).
- 4- İstizana tabi ülke vatandaşlarının, misyon şefi veya vize konularını tedvir eden memurun olumlu kanaate sahip olması halinde, 3 ay geçerli müteaddit giriş vizesi dahil resen vize **istisnai olarak** verilebilir.
- 5- Mukim olunmayan yerden yapılan her türlü vize başvurusu kural olarak istizana tabi olmakla beraber, yukarıda 4. maddede maruz yetki bu başvurular için de geçerlidir. Bu şekilde vize verilen şahısların istizan bilgileri merkeze iletilir.
- 6- İstizana tabi ülke vatandaşlarından olup da OECD ülkelerinde en az altı ay süreli oturma ve/veya çalışma iznine sahip olan veya OECD ülkelerinin vatandaşlarıyla evli olan veya OECD ülkesinde yerleşik bir işyeri sahibi olan yabancılara vizeleri ilgili dış temsilciliklerimizce resen 90 güne kadar ikametli tek giriş vizesi veya beş yıla kadar geçerli her girişte 30 gün ikametli müteaddit giriş vizesi şeklinde resen verilebilir. Bu durumda merkeze “vizesi verilen” telgrafının çekilmesi gerekmemektedir.

TÜRKİYE’NİN YABANCI ÜLKE VATANDAŞLARINA UYGULADIĞI VİZE REJİMİ DEVAMLı TALİMATI(2)

HARF ANAHTARI :

- M** : Vizeden Muaf (*Turizm Amaçlı Seyahatler*)
T : Vizeye Tabi.
İ : İstizan sonucu merkezden alınacak talimata göre işlem yapılır.

SAYI ANAHTARI :

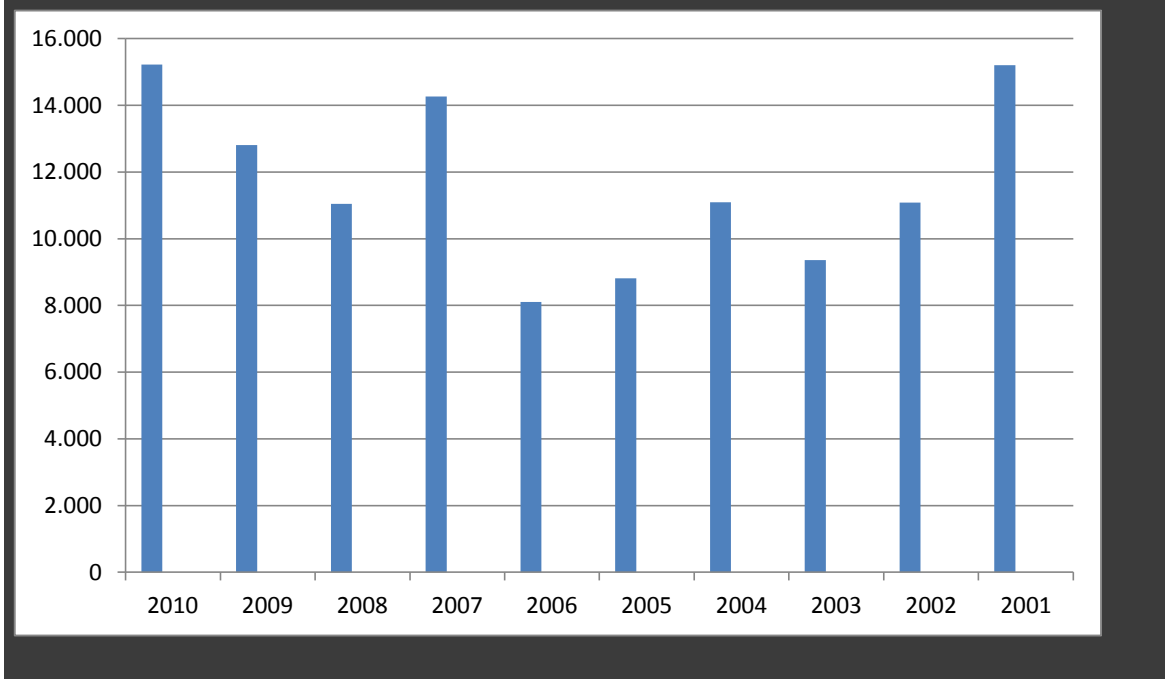
- 1- Vize harcından muaftır.
- 2- Dış temsilciliklerimizin yanı sıra 15 gün ikamet süreli müteaddit giriş vizesi ayrıca sınır kapılarımızda da bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 3- Türkiye’de ikamet süresi her giriş için 90 günü geçmeyen turistik amaçlı seyahatler vizeden muaftır.
- 4- Türkiye’de ikamet süresi her giriş için 60 günü geçmeyen turistik amaçlı seyahatler vizeden muaftır.
- 5- Transit vizeleri dış temsilciliklerimizce en fazla bir hafta ikamet süreli verilir.
- 6- Transit vizeleri dış temsilciliklerimizce en fazla 15 gün ikamet süreli verilir.
- 7- Bu ülke tarafımızdan tanınmamaktadır. Bu nedenle tüm vizeler pasaporttan ayrı bir kağıt üzerine verilir.
- 8- Dış temsilciliklerimizce resen verilen vize en süratli yoldan merkeze bildirilir. Bildirimde başvuranın açık kimliğine, ülkemize muhtemel geliş tarihine ve verilen vizeye ilişkin bilgiler yer almalıdır.
- 9- Dış temsilciliklerimizce 72 saate kadar olan transit vizeler “duraksız” şerhi düşülerek resen verilir.
- 10- Bu ülke tarafımızdan tanınmamaktadır. Bu nedenle, resmi pasaportlara ita edilen vizeler ayrı bir kâğıt üzerine verilir. Umuma mahsus pasaport hamillerine ise vizeleri doğrudan pasaporta tatbik edilir. İş veya turizm amacıyla ülkemize gelecek olanlara 30 güne kadar ikamet süreli giriş veya transit vizesi dış temsilciliklerimizce resen verilebilir.
- 11- Giriş vizeleri dış temsilciliklerimizce en fazla 30 güne kadar ikamet süreli verilebilir.
- 12- İbraz edecekleri notalar ile resmi sıfatlarını belgeleyenlere, seyahat amaçlarına bakılmaksızın vizeleri dış temsilciliklerimizce harçsız olarak verilir.
- 13- Yunan uyruklulara vize verilmesinde, Bakanlar Kurulunun 03.04.1984 tarih ve 84/7896 sayılı kararı hükümleri uygulanır. Bu çerçevede, yönetimlerindeki vasıtalarla uluslararası yolcu veya eşya taşımacılığı yapan Yunan uyruklu şoförler seyahat amacı dolayısıyla vizeye tabidir.
- 14- Guatemala vatandaşlarına sınır kapılarında makbuz karşılığı 15 gün ikamet süreli giriş vizesi resen verilir.
- 15- Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.); Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Fujeirah, Ajman, Umm Al-Qawain, Ras Al-Khaimah’tan müteşekkildir.
- 16- Giriş vizeleri dış temsilciliklerimizce en fazla 15 gün ikamet süreli verilir.
- 17- 1 yıl geçerli müteaddit giriş vizesi dış temsilciliklerimizce resen verilir. Sadece ülkemizde göreve atanmaların müteaddit giriş vizelerinin istizan bilgileri bilgi için Bakanlığa iletilir.
- 18- 15 güne kadar ikamet süreli turizm seyahatleri için giriş vizesi dış temsilciliklerimizce istizansız verilir.

- 19- Sadece diplomatik pasaport hamilleri 90 güne kadar ikamet süreli turistik veya resmi amaçlı seyahatlerinde ve transit geçişlerinde vizeden muaftır.
- 20- 90 güne kadar ikamet süreli ve 90 gün geçerli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimizde resen veya sınır kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 21- 30 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı seyahat vizeleri, dış temsilcilerimizin yanı sıra hudut kapılarımızda da bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 22- Sadece diplomatik pasaport hamilleri 30 güne kadar ikamet süreli turistik veya resmi amaçlı seyahatlerinde ve transit geçişlerinde vizeden muaftır.
- 23- Mevcut vize anlaşması uyarınca, göreve atanan diplomatik ve hizmet pasaportu hamilleri için (Bulgaristan için sadece diplomatik) diplomatik yoldan bildirimde bulunulması ve atamaya 30 gün içinde tarafımızdan itirazda bulunulmaması kaydıyla.
- 24- 30 güne kadar ikamet süreli turistik seyahatler vizeden muaftır.
- 25- Dış temsilciliklerimizin yanı sıra, 30 güne ikamet süreli giriş vizeleri sınır kapılarında da verilir.
- 26- Vize harcı muafiyeti olmasına rağmen, sınır kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle verilen vizelerden bandrol ücreti alınır.
- 27- Transit geçişler vizeye tabi olmayıp sadece transit geçiş ücreti ödenir. Transit geçiş ücreti dış temsilciliklerimizde veya sınır kapılarımızda tahsil edilir.
- 28- Hong Kong Özel İdare Bölgesi, Hong Kong Special Administrative Region Of The People's Republic Of China pasaportu hamilleri 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır.
- 29- Diplomatik veya konsolosluk temsilciliklerine atanan diplomatik pasaport hamilleri, 15 gün önceden diplomatik yollardan bildirimde bulunulması kaydıyla, görev süreleri boyunca vizeden muaftır.
- 30- Makau Özel İdare Bölgesi-Makau Special Administrative Region of the People's Republic of China pasaportu hamilleri Türkiye'ye yapacakları 30 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır.
- 31- Sadece diplomatik pasaport hamilleri görevleri süresince vizeden muaftır.
- 32- 30 güne kadar ikamet süreli turizm seyahatleri için giriş vizesi dış temsilciliklerimizce istizansız verilir.
- 33- 15 güne kadar ikamet süreli giriş vizesi dış temsilciliklerimizce istizansız ve harçsız verilir.
- 34- 90 güne kadar ikamet süreli ve 90 gün geçerli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimizde resen verilir.
- 35- 90 güne kadar ikamet süreli ve 90 gün geçerli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimizde veya hudut kapılarımızda resen verilir.
- 36- Transit vizeleri dış temsilciliklerimizce en fazla üç (3) gün ikamet süreli verilir.
- 37- 30 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri, dış temsilcilerimizin yanı sıra hudut kapılarımızda da bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 38- 60 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri, dış temsilcilerimizin yanı sıra hudut kapılarımızda da bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 39- Türkiye'de toplam kalış süresi yıl başına 180 günü geçmemek kaydıyla, turizm ve iş amacıyla 90 gün süre ile giriş ve transit vizesinden muaftır.
- 40- Diplomatik ve hizmet pasaportu hamilleri 30 güne kadar ikamet süreli turistik veya resmi amaçlı seyahatlerinde ve transit geçişlerinde vizeden muaftır.
- 41- Sadece diplomatik pasaport hamillerinin turistik ve sair amaçlı seyahatleri için vizeleri, dış temsilciliğimizce uygun görülmesi kaydıyla, 5 yıl süreli müteaddit girişli olarak resen veya sınır kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle 90 güne kadar ikamet süreli ve 90 gün geçerli olacak şekilde verilir.

- 42- Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND) pasaportlarından milliyeti (Nationality) bölümünde British Protected Person (BPP) ve British Nationals Overseas (BNO) ibareli pasaport hamillerine 90 güne kadar ikamet süreli müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimiz tarafından resen verilir.
- 43- Her altı ay için (180 gün) Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 90 güne kadar ikamet süreli seyahatleri vizeden muaftır.
- 44- 30 (otuz) güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimizin yanı sıra sadece havalimanı hudut kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 45- Her altı aylık bir dönemde Türkiye'de kalış süresi toplam 30 günü aşmamak kaydıyla müteaddit girişleri ve transit geçişleri vizeden muaftır.
- 46- 180 gün içerisinde toplam kalış süresi 90 günü geçemez.
- 47- Sadece diplomatik pasaport hamilleri görev süresince vizeden muaftır. Diğer görevliler için diplomatik yoldan bildirimde bulunulur. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın onayını müteakip resen verilen vize merkeze bildirilir.
- 48- Diplomatik, resmi (hizmet) pasaport hamilleri ve bunların diplomatik, resmi (hizmet) pasaport hamili aile mensupları, görevleri süresince vizeden muaftır.
- 49- Hizmet pasaportu hamilleri, her altı ay için Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 60 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde ve transit geçişlerinde vizeden muaftır. Hizmet pasaportu hamilleri ve bunların hizmet pasaportu hamili aile mensupları görevleri süresince vizeden muaftır.
- 50- ABD veya Kanada geçerli vizesi hamili olanlar ile ABD, Japonya, İngiltere, Kanada veya Schengen alanı ülkelerinde geçerlilik süresi en az bir yıl olan ikamet izni veya daimi ikamet izni belgelerini ibraz eden hizmet, hususi ve umuma mahsus pasaport hamillerinin 180 gün içerisinde toplam kalış süresi 90 günü aşmamak kaydıyla, ülkemize yapacakları seyahatleri için 90 gün ikamet süreli müteaddit girişli vizeleri hudut kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle verilir.
- 51- Türkiye'de toplam ikamet süresi 180 gün içerisinde 90 günü aşmamak kaydıyla, her giriş için 30 günü geçmeyen turistik ve iş görüşmesi amacıyla seyahatleri vizeden muaftır.
- 52- Resmi heyet mensubu resmi (diplomatik, hususi ve hizmet) pasaport hamilleri her 180 günlük dönem içerisinde ilk giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde Türkiye'de toplam kalış süresi 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.

EK-7:

Yıllara Göre Ülkeye Girişine İzin Verilmeyerek Geri Çevrilen Yabancı Sayısı¹⁹⁴

2001---	15.208	2006---	8.107
2002---	11.084	2007---	14.265
2003---	9.362	2008---	11.046
2004---	11.093	2009---	12.804
2005---	8.818	2010---	15.227
TOPLAM		117.014	

¹⁹⁴ http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=125 (Son erişim Tarihi.14.06.2012)

EK-8

**Hudut Kapılarından Giriş- Çıkış Yapan Türk ve Yabancı Uyruklu Vatandaşların
Yıllara Göre Dağılımı¹⁹⁵**

YILLAR	GİRİŞ		ÇIKIŞ		TOPLAM	
	TÜRK	YABANCI	TÜRK	YABANCI	GİRİŞ	ÇIKIŞ
2012	1.494.903	1.967.868	1.649.410	2.018.164	5.830.286	5.860.777
2011	11.612.144	29.362.434	11.652.377	29.232.463	40.974.578	40.884.840
2010	10.932.231	27.024.609	11.010.942	26.902.576	37.956.840	37.913.518
2009	10.249.977	25.529.375	10.501.356	25.799.309	35.779.352	36.300.665
2008	9.700.604	25.002.493	9.879.401	25.096.601	34.703.097	34.976.002
2007	8.857.058	22.249.775	8.939.878	21.926.034	31.106.833	30.865.912

* 2012 YILI VERİLERİ YILIN İLK ÇEYREĞİNE (OCAK -ŞUBAT-MART AYLARINA) AİT VERİLERDİR.

¹⁹⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar ve Hudut İltica Dairesi Başkanlığı kayıtları
http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=232 (istatistikler) Son Erişim Tarihi: 14.06.2012

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Baki AYGÜN

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.04.1986- KIRIKKALE

Medeni Durumu : Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Ankara Cumhuriyet Lisesi

Lisans Diploması : Polis Akademisi - Güvenlik Bilimleri Fakültesi

Yükseklisans Diploması:

Tez Konusu : Kolluk Yetkileri Bağlamında 1982 Anayasasında Seyahat Özgürlüğü

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Denevimi

Stajlar : -

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar : Antalya Emniyet Müdürlüğü

E-Mail : baki_aygun@yahoo.com